

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

ОПШТИНЕ ВАЉЕВО

ГОДИНА XXVI БРОЈ 2

18. фебруар 2005.

ИЗЛАЗИ ПО ПОТРЕБИ

3.

На основу члана 18. тачка 9. Закона о локалној самоуправи («Сл. гласник РС» број 9/02, 33/04 и 135/04) и члана 17. Статута општине Ваљево («Сл. гласник општине Ваљево» број 3/02), Скупштина општине Ваљево, на седници одржаној 18.02.2005. године, донела је

ЛОКАЛНИ ЕКОЛОШКИ АКЦИОНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ВАЉЕВО

Члан 1.

Доноси се Локални еколошки акциони план општине Ваљево у тексту који је израдио Радно тело за израду Локалног еколошког акционог плана.

Члан 2.

Општина Ваљево ће спроводити Локални еколошки акциони план у складу са својим реалним материјално-техничким, финансијским и кадровским могућностима.

Члан 3.

Овај Локални еколошки акциони план општине Ваљево ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у «Службеном гласнику општине Ваљево».

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ВАЉЕВО
Број: 501-13/05-04

ПРЕДСЕДНИК
Скупштине општине Ваљево
Мирослав Вуковић, с.р.

ЛОКАЛНИ ЕКОЛОШКИ АКЦИОНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ВАЉЕВО

Ваљево, јануар 2005. године

САДРЖАЈ:

1. УВОД	5
2.1. Идентификација учесника у изради ЛЕАП-а	6
2.2. Израда учесничке процене стања животне средине и утврђивање визије заједнице	6
2.3. Утврђивање приоритетних области рада у оквиру ЛЕАП-а	7
2.4. Стручни преглед стања животне средине	7
2.5. Акциони план за приоритетне области	7
2.6. Избор приоритетних циљева у реализацији акционог плана	7
2.7. Друге активности реализоване током процеса израде ЛЕАП-а	7
3. ПРЕГЛЕД СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ВАЉЕВО	8
3.1. Општи услови	8
3.1.1. Положај и величина.....	8
3.2. Природни чиниоци	8
3.2.1. Клима.....	8
3.2.2. Геологија и површинске форме.....	9
3.2.3. Хидрологија.....	9
3.2.4. Земљиште и живи свет.....	10
3.2.5. Заштићене природне вредности.....	11
3.3. Становништво	11
3.4. Насеља	12
3.5. Привреда	14
3.5.1. Пољопривреда.....	14
3.5.2. Индустрија.....	14
3.5.3. Јавна предузећа.....	15
4. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ВАЉЕВО	15
4.1 Квалитет ваздуха	15
4.1.1 Саобраћај као извор загађења ваздуха.....	15
4.1.2 Котларнице и ложишта као извор загађења ваздуха.....	16
4.1.3 Индустриска и привредна предузећа.....	16
4.1.4 Приказ стања.....	16
4.1.5. Утицај на животну средину.....	21
4.1.6 Закључна разматрања.....	21
4.2 Комунални Отпад	21
4.2.1 Приказ стања.....	21
4.2.2 Територијална покривеност изношења чврстог отпада на територији општине Ваљево.....	22
4.2.3 Изношење смећа.....	22
4.2.4 Депонија и сметлишта.....	23
4.2.5 Издвајање рециклабилних материја.....	23
4.2.6 Утицај на животну средину.....	24
4.2.7 Закључна разматрања.....	24
4.3 Комуналне отпадне воде	25
4.3.1 Приказ стања.....	25
4.3.2. Закључна разматрања.....	27
4.4 Индустријске отпадне воде	27
4.4.1 Приказ стања.....	27
4.4.2 Закључна разматрања.....	31

4.5 Медицински Отпад	31
4.5.1 Приказ стања	31
4.5.2 Утицај на животну средину.....	32
4.5.3 Закључна разматрања	32
4.6 Заштићена природна добра	33
4.6.1 Приказ стања	33
4.6.2 Антрополошки утицаји.....	34
4.6.3 Закључна разматрања	35
4.7 Образовање, информисање и јавна свест	35
4.7.1. Образовање	36
4.7.2. Информисање и јавна свест.....	37
4.7.3. Закључна разматрања	37
4.8.1 Опште карактеристике Дивчибара	37
4.8.2 Приказ стања	38
4.8.3 Закључна разматрања	38
5. ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ ЛЕАП-А ВАЉЕВА	39
5.1. Квалитет ваздуха	39
5.1.1. Смањити ниво загађења ваздуха као последице саобраћаја у ширем центру града	39
5.1.2. Смањити ниво загађења ваздуха из домаћинства до 2009. године	39
5.1.3. Смањити ниво загађења ваздуха из ложишта ЈКП-а.....	39
5.1.4. Увести редован мониторинг загађења ваздуха у ширем центру града до 2006. године.....	39
5.2. Комунални отпад	40
5.2.1. Утврдити одговарајућу локацију будуће регионалне санитарне депоније до краја 2005. године	40
5.2.2. Утврдити одговарајућу локацију и изградити општинску санитарну депонију комуналног отпада	40
5.2.3. Увести систем организованог сакупљања и одлагања комуналног отпада у приградским насељима и селима до 2007. године.....	40
5.2.4. Изградити сточно гробље до 2006. године	40
5.3. Комуналне отпадне воде	40
5.3.1. Унапредити рад надлежних служби за контролу отпадних вода до 2006. године	40
5.3.2. Проширити канализациону мрежу у урбаног зони града (МЗ Пети пук и Попаре) и приградским насељима	40
5.3.3. Комплетирати мрежу за одвођење атмосферских отпадних вода	41
5.4. Индустијске отпадне воде	41
5.4.1. Израда регистра загађивача индустријским отпадним водама	41
5.4.2. Унапредити рад надлежних служби за контролу индустријски отпадних вода.....	41
5.5. Медицински отпад	41
5.5.1. Увести систем организованог сакупљања и одвајања медицинског отпада	41
5.5.2. Обезбедити технологије за трајно уклањање медицинског отпада	41
5.6. Заштићена природна добра	42
5.6.1. Спровести законске мере заштите заштићених природних добара током 2005. године	42
5.6.2. Обезбедити адекватно и континуирано финасирање заштите заштићених природних добара.....	42
5.7. Образовање, информисање и јавна свест	42
5.7.1. Унапредити ниво јавне свести и еколошке културе грађана.....	42
5.7.1. Увести сталне, стандардне програме еколошког образовања на предшколском, основношколском и средњошколском нивоу од 2005. године	42
5.7.2. Успоставити систем информисања о стању животне средине у граду до 2006. године.....	43
5.7.3. Унапредити учешће јавности у процесу доношења одлука од значаја за животну средину	43
5.8. Дивчибаре.....	43
5.8.1. Изградити канализациону мрежу на Дивчибарама	43
5.8.2. Уредити речно корито на Дивчибарама до 2007. године	43
6. КЉУЧНИ АСПЕКТИ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ.....	44
6.1. Квалитет ваздуха	44
6.2. Комунални отпад	48
6.3. Комуналне отпадне воде	52

6.4. Индустијске отпадне воде	56
6.5. Медицински отпад	58
6.6. Заштићена природна добра	60
6.7. образовање, информисање и јавна свест	63
6.8. Дивчибаре.....	67
7. ОПШТИ ОКВИР ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЛЕАП-А.....	68
7.1. Институционални оквир	68
7.1.2. Организациони недостатци.....	68
7.1.2.1. Изградња институционалних и кадровских капацитета за спровођење ЛЕАП-а	68
7.1.3. Законодавни оквир	69
7.1.3.1. Економски инструменти.....	69

**ЛОКАЛНИ ЕКОЛОШКИ АКЦИОНИ ПЛАН
ОПШТИНЕ ВАЉЕВО**

Ваљево, јануар 2005. године

1. УВОД

Ваљево се дуго сматрало једном од општина у Србији са богатом, очуваном и здравом животном средином. На томе су Ваљеву завиделе многи а Ваљево је на тој идеји градило неке од својих важних развојних програма, као што су амбициозни планови развоја туризма и слично. Данас можемо слободно тврдити да је то само делимично тачно, јер и општина Ваљево има велики број веома крупних па и алармантно опасних проблема у области животне средине. Површан приступ проблематици животне средине у прошлости, те нереалан концепт профилисања и развоја индустрије и потцењивање дугорочне, осмишљене градње комуналне инфраструктуре, као и недовољан ангажман целе локалне заједнице довели су до тренутног стања. Нема више никаквих оправдања да се са тим не почнемо одлучно, смишљено и ефикасно бавити. Неки од најзначајнијих проблема обухваћени су документом који се налази пред вама. Неколико десетина људи, одговорних, стручних и искусних грађана Ваљева више месеци је предано радило на његовој изради покушавајући да дугу листу болних и осетљивих питања сведе у реалан овир изводљивих програма и акција.

У жељи да се проблеми у области животне средине сагледају у целисти, и на основу тога направи квалитетан план њиховог решавања, С.О. Ваљево је приступила изради Локалног еколошког акционог плана (ЛЕАП). Његова примена ће означити почетак једног другачијег, стратешког и планског приступа овој проблематици.

ЛЕАП Ваљева израђен је на основу методологије коју је одобрила Европска агенција за реконструкцију, уз помоћ националних и међународних стручњака из различитих области.

Као председник општине Ваљево желим да се захвалим Европској агенцији за реконструкцију која је финансијски помогла израду ЛЕАП-а Ваљева, као и свим учесницима у изради документа који су својим одговорним и пожртвованим радом допринели да буде израђен квалитетно и по међународно признатим стандардима.

Израдом документа је урађен велики посао, али најтежи део нам тек предстоји. Спровођење плана и реализација зацртаних циљева показале колико смо способни да помогнемо сами себи, колико смо јединствени у решавању заједничких проблема који су стварани деценијама а који данас прете свима, чак и генерацијама које тек треба да овде стасавају. На овом задатку очекујемо помоћ наше државе, али и међународне зједнице.

На нама као органима локалне управе и представницима грађана је да обезбедимо ефикасну подршку за реализацију наведених активности, како би смо достигли јасне и реалне циљеве и вратили Ваљеву оне сјајне и јединствене квалитете којима се деценијама истицао испред других – да је простор здраве, богате и очуване природе и свих њених дарова, да је средина у којој се може здраво живети и задовољно радити и стварати.

Председник општине Ваљево
др Јован Томић, с.р.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИЗРАДЕ ЛЕАП-А

Локални еколошки акциони план Ваљева израђен је према методологији усвојеној у оквиру пројекта "Јачање капацитета у заштити животне средине у Србији 2003" коју је одобрила Европска агенција за реконструкцију. Примењена методологија је слична методологијама које су коришћене при изради осталих ЛЕАП-а у Србији током претходних неколико година. Заснива се на циљно оријентисаном планирању, доступности у раду и коришћењем тзв. "логичког оквира" (logical frame).

Ова методологија је имала за циљ израду Локалног еколошког акционог плана који, као стратешко – програмски документ има вишеструку намену:

- сагледавање целокупне ситуације на пољу заштите животне средине на територији општине Ваљево,
- утврђивање приоритетних проблема и њихових узрока,
- дефинисање циљева ЛЕАП-а Ваљева,
- избор конкретних мера, акција и активности за решавање приоритетних проблема,
- стварање могућности за конкурисање за финансијску подршку у оквиру програма међународне сарадње и помоћи у области животне средине, као и финансијску подршку за републичког нивоа,
- обезбеђење услова за сврсисходнија и рационалнија улагања и усмеравања средстава са локалног нивоа у решавање проблема животне средине.

Методологија је такође омогућила пуно поштовање тзв. "ЛЕАП процеса", то јест активно учешће релевантних институција, организација и појединаца, као и потпуну транспарентност и учешће јавности током израде ЛЕАП-а.

Процес израде ЛЕАП-а у Ваљевоу је подељен у више фаза од којих су најзначајније:

- идентификација учесника у изради ЛЕАП-а,
- формирање Форума заједнице и Радне групе,
- израда учесничке процене стања животне средине и утврђивање визије заједнице,
- утврђивање приоритетних области рада у оквиру ЛЕАП-а,
- преглед стања животне средине за приоритетне области кроз израду техничких извештаја,
- утврђивање специфичних циљева у приоритетним областима,
- израду акционог плана за приоритетне области,
- одређивање приоритета у реализацији акционог плана.

2.1. Идентификација учесника у изради ЛЕАП-а

Пре покретања конкретних активности на изради ЛЕАП-а, извршена је идентификација главних учесника, у складу са стандардима које усвојена методологија подразумева. Обзиром на велики број потенцијалних учесника формирана су два основна радна тела:

1. Форум заједнице као неформално радно тело састављено од представника релевантних институција и организација, као и медија, чија је улога да прати реализацију пројекта, даје предлоге и сугестије и учествује у дефинисању проблема и циљева, као и у

избору приоритета. Форум заједнице у Ваљевоу је састављен од 70 учесника.

2. Радна група је основно радно тело у изради ЛЕАП-а. Радну групу чине чланови Форума, а састављена је од:

- представника општинске управе, месних заједница и јавних предузећа које је основала општина – 15 чланова.
- представника релевантних републичких институција – 6 чланова.
- представника привредног сектора – 3 члана.
- представника образовних институција, невладиних организација и заинтересованих грађана – 5 чланова.

Основни задатак Радне групе био је да припрема предлоге за Форум, учествује у дефинисању циљева, избору активности, припреми техничких извештаја и изради акционог плана. Решењем И.О.С.О. Ваљево Радна група је и званично именована за радно тело Извршног одбора.

Технички тимови су формиран за приоритетне области рада, тј. одређене тематске целине, а чине их углавном чланови Радне групе. У изузетним случајевима, у рад техничких тимова су укључивани стручњаци одређеног профила по позиву. Основни задатак техничких тимова је био да јасно дефинишу акције и активности за постизање циљева који су зацртани ЛЕАП-ом. Као подршка техничким тимовима, на пројекту су ангажовани и национални и међународни експерти из различитих области.

2.2. Израда учесничке процене стања животне средине и утврђивање визије заједнице

Прва конкретна активност на изради ЛЕАП-а Ваљева била је анкета грађана о проблемима животне средине, како би се дошло до тзв. "учесничке процене стања". Анкетом је обухваћено укупно 2230 грађана са територије целе општине. Резултати анкете су показали да већина анкетираних грађана сматра да општина Ваљево има значајне проблеме у области животне средине, као и да се већина анкетираних слаже по питању најзначајнијих проблема.

Резултати анкете су представљени на првом Форуму заједнице. Учесници Форума су кроз дискусију а потом и кроз рад у Радним групама потврдили закључке до којих се дошло обрадом анкете, с тим да су идентификовани проблеми спецификовани. На тај начин дефинисана је учесничка процена стања.

Сви проблеми су потом сврстани у 9 тематских целина:

- квалитет ваздуха,
- управљање отпадом,
- воде,
- информисање, образовање и јавна свест,
- заштићена природна добра,
- загађење земљишта,
- стање зелених површина,
- бука,
- специфични проблеми Ваљева.

Визија заједнице је утврђена по стандардом принципу, за исте области као и учесничка процена стања. Визија заједнице је требала да прикаже жељену слику стања животне средине на територији општине Ваљево у будућности, водећи при том рачуна да та слика ипак буде реална и остварљива.

2.3. Утврђивање приоритетних области рада у оквиру ЛЕАП-а

Иако све тематске целине свакако заслужују пажњу, пројектни задатак као и одређена ограничења (временска, финансијска и сл.) захтевали су утврђивање приоритетних области рада. Избор приоритета је најкомплекснији део процеса израде ЛЕАП-а. Методологија ЛЕАП-а подразумева усаглашеност свих сектора заједнице око избора приоритета и начина њиховог решавања. Обзиром да је циљ ЛЕАП-а да, између осталог, буде и реалан и изводљив, било је неопходно водити рачуна о могућностима заједнице, временском року, трошковима, законодавном оквиру, постојећим плановима и програмима итд.

Радна група је анализирила све дефинисане проблеме, утврдила узроке и последице проблема и за сваки проблем потом утврдила специфичан циљ. Следећи корак је представљало груписање циљева у тематске целине, с тим што су оне сада прецизније одређене (*нпр. воде су подељне у пет категорија – комуналне отпадне воде, индустријске отпадне воде, површинске воде, вода за пиће и подземне воде; зелене површине у градско зеленило и ванградске зелене површине и сл.*)

На другом Форуму заједнице, учесници су, након презентације и представљања стања у датим областима заснованог на постојећим подацима, попуњавајући посебно припремљен упитник одабрали седам приоритетних области ЛЕАП-а Ваљева:

1. Загађење ваздуха,
2. Чврст комунални отпад,
3. Образовање, информисање и јавна свест,
4. Индустријске отпадне воде,
5. Комуналне отпадне воде,
6. Медицински отпад,
7. Заштићена природна добра.

Уважавајући посебност Дивчибара као засебне средине, Радна група је предложила, а Форум прихватио да се за Дивчибаре изради посебан акциони план који би био саставни део ЛЕАП-а Ваљева.

2.4. Стручни преглед стања животне средине

Узимајући у разматрање приоритетне области ЛЕАП-а, одлучено је да се формира укупно пет техничких тимова и то за:

- комуналне и индустријске отпадне воде,
- ваздух,
- комунални и медицински отпад,
- образовање, информисање и јавну свест,
- заштићена природна добра.

Акциони план Дивчибара, као засебне целине, припремљен је заједничким радом свих компетентних чланова Радне групе и уз помоћ националног експерта за питање отпадних вода.

Задатак техничких тимова је био да, у складу са упутствима добијеним од координатора, припреме стручне, техничке извештаје за сваку од приоритетних области. Извештаји се састоје од преглед стања у прошлости, описа садашњег

стања, статистичких података, анализе трендова и тенденција, закључака и препорука. Технички тимови су формирано од чланова Радне групе, а додатна помоћ је обезбеђена од стране националних и међународних експерата, представника ресорних министарстава, општинске администрације, јавних предузећа, невладиних организација и сл.

Технички извештаји су, заједно са радним верзијама табела за имплементацију акционог плана, представљени и усвојени на трећем Форуму заједнице.

2.5. Акциони план за приоритетне области

Анализирајући закључке али и циљеве који су раније дефинисани, сходно смерницама које су дате у техничким извештајима, утврђене су активности које је неопходно подузети како би се достигли циљеви или бар покренуо поступак за њихово достизање. За сваку активност дати су кратак опис, очекивани резултати, назнака о институцији или организацији која би требало да спроведе активност, оквирни временски рок за извршење, процена буџета и потенцијални извори финансирања. Тамо где је то било потребно, дати су додатни коментари или појашњења. Наравно, у неким случајевима није било могуће проценити временски рок или оквирни буџет, тако да је то остављено за неку каснију фазу имплементације ЛЕАП-а, када претходне активности буду до краја реализоване.

Сви поменути елементи, општи подаци о општини Ваљево, преглед стања животне средине, технички извештаји и скуп предвиђених активности чине документ Локални еколошки акциони план (ЛЕАП) Ваљева.

2.6. Избор приоритетних циљева у реализацији акционог плана

Узимајући у обзир све релевантне чињенице, а пре свега имајући у виду да је овај документ припремљен за период од пет година (до 2009. године), након чега би требало да се изврши његова ревизија, извршен је избор приоритетних циљева у реализацији акционог плана.

Рангирање приоритетних циљева извршено је по методологији бодовања, а кориштени су следећи критеријуми: потенцијални утицај на животну средину, потенцијални утицај на здравље становништва, временски рок за имплементацију активности и број корисника у процентима.

2.7. Друге активности реализоване током процеса израде ЛЕАП-а

Током процеса израде ЛЕАП-а Ваљево реализовано је неколико пратећих активности, пре свега у циљу едукације, информисања и подизања јавне свести. Неке од најважнијих активности су:

- изложба дечијих ликовних радова организована у свим основним школама у Ваљево. У организацији изложбе учествовали су представници пројекта, скупштине општине Ваљево и наставници и

- ученици основних школа, а најбољи дечији цртежи су награђени, док је један од њих на првом Форуму изабран за лого пројекта.
- информисање и подизање јавне свести; у том циљу припремљена су и дистрибуирана два информативна лифлета, један на самом почетку пројекта и један након завршетка друге фазе, тј. након утврђивања приоритетних области рада. Имајући у виду да је јавност рада једна од основних претпоставки за успех ЛЕАП-а, успостављена је сарадња са локалним медијима. Све релевантне информације о току ЛЕАП процеса објављиване су путем медија (ТВ, радио станице и локални недељник "Напред"), чији представници су учествовали и на састанцима Форума заједнице и Радне групе.
- организација већег броја радних састанака са учесницима на пројекту и грађанима, обилазак месних заједница и значајнијих локација (градска депонија, "јаз", Дивчибаре, брана Стубо - Ровни и сл.).
- формирање веб презентације Локални еколошки акциони план на веб сајту општине Ваљево <http://www.valjevo.org.yu/valjevo/uprava/leap/>. На овој презентацији могу се наћи све значајније информације о процесу израде ЛЕАП-а, утврђени приоритети, списак чланова Радне групе, планиране активности, итд. Предвиђено је да се веб презентација одржава и допуњује током целог процеса имплементације ЛЕАП-а. Презентација је доступна на српском и енглеском језику.

3. ПРЕГЛЕД СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ВАЉЕВО

3.1. Општи услови

3.1.1. Положај и величина

Општина Ваљево се налази у западној Србији у горњем делу слива реке Колубаре (притоке Саве), на контакту између планинског и низијског дела Србије. Општина Ваљево се граничи на северу са општинама Уб и Коцељева, на западу са Осечином и Љубовијом, на југу са Бајином Баштом и Косјерићем и на истоку са Мионицом и Лајковцем. Територија општине је неправилног ромбоидног облика. Овај простор у правцу запад-исток пресеца долина реке Колубаре. Северно од ове долине територија општине је брежуљкаста и заталасана, док је на југу рељеф значајније

издигнут чинећи терасасте форме северне подгорине ланца Подрињско-ваљевских планина све до самог гребена и врхова Маљена, Букова, Повлена, Јабланика и Медведника који се издижу до преко 1200 метара надморске висине.

Површина општине је од 915,80 км² и то је највећа општина у овом делу Србије. На територији општине Ваљево, према попису из 2001. године живело је 96.761 становника. Највећа концентрација становништва је на територији града Ваљева (33.759), док 65 процената становника општине насељава преко 70 насеља сеоског типа расејаних по читавој територији општине.

Град Ваљево се налази на 44°16' северне географске ширине и 19°53' источне географске дужине на просечној надморској висини од 195 метара.

Ваљево има веома погодан саобраћајни положај. Удаљено 70 км ваздушном линијом (97 км путем) од Београда, 65 км од Шапца, 75 км од Лознице и 100 км од Ужица. Кроз Ваљево пролази железничка пруга Београд-Бар и неколико важних путних праваца: Нови Сад-Рума-Шабац-Ваљево, који се даље на југ рачва у два правца – Бајина Башта - Тара и Косјерић-Ужице, као и правац Ибарска магистрала (Лазаревац) – Ваљево – Лозница и даље преко Дрине ка Босни. Ваљево се налази на важном чворишту ваздухопловних коридора путничког и теретног авио-саобраћаја. Ваљево је доминантни привредни, културни и саобраћајни центар регије.

3.2. Природни чиниоци

3.2.1. Клима

Општи показатељи

На опште климатске карактеристике општине Ваљево утичу близина пространог Панонског басена и прелазак из равничарских ка брдско-планинским зонама, као и отвореност Ваљевске котлине и нижег дела планинске подгорине ка северу и североистоку. Град Ваљево има благу умерено-континенталну климу која постаје оштрија ка југу са порастом надморске висине.

Средња годишња температура ваздуха у граду Ваљеву је око 11°C. Побрђе у висинском распону од 200 до 500 метара надморске висине има нешто мало нижу средњу годишњу температуру (10°C) док се њена вредност ка врховима и гребену планинског ланца спушта до 6-7°C. Најхладнији месец је јануар (-0.2°C) а најтоплију јул (21.4°C). Јесен је топлија од пролећа за 0.5°C.

Табела 3.1 Средње годишње температуре ваздуха

метеоролошка станица	период осматрања	месеци											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Ваљево	1926-1997	-0.1	1.6	6.0	11.1	16.1	19.5	21.4	20.7	16.9	11.4	6.7	1.8
Дивчибаре	1954-1963	-3.3	-2.6	0.9	5.9	10.6	14.0	16.3	17.1	13.1	8.5	3.6	0.0

Извор података: "Клима ваљевског краја", др Драгољуб Ђукановић, 2000. година

Апсолутни максимум дневне температуре достиже до 43°C (у вишегодишњем праћењу метеоролошке станице у Ваљевоу) а апсолутни минимум од -30°C је забележен 1947. године. Ваљево просечно годишње има 88 мразних дана. Средњи вегетациони период траје 260 дана. Средњи временски период препорученог грејања просторија за град Ваљево износи 192 дана а средњи препоручени период летњег климатизовања просторија износи око 153 дана.

Процењује се да средња годишња влажност ваздуха износи 75% што овај простор чини умерено влажним. Влажност је знатно већа зими у односу на друга годишња доба. Средња годишња облачност за Ваљево износи 59%. Средња годишња осунчаност Ваљево износи око 2.000 часова (максимум у јулу, минимум у децембру). Интензитет сунчевог зрачења је највећи у јулу (6,2 kW/дан) а најмањи у децембру (1,1 kW/дан) са средњом годишњом вредношћу од 3,6 kW/дан.

Средња годишња висина падавина у Ваљевоу је 785 мм, при чему је месечна расподела неуједначена (јун 100 мм, фебруар 46 мм). На простору општине Ваљево не ретко се јављају периоди суша али и олујне непогоде са изузетно интензивним падавинама (забележени максимум је преко 70 мм у једном дану). Непогоде се просечно годишње јављају једном у 34 дана (најчешће у јуну – просечно 8,5 дана). Просечна годишња учесталост појаве дана са маглом у Ваљевоу је преко 23 дана.

Ваљево нема изражене честе појаве ветрова. Ваљевска котлина је делимично заклоњена тако да је учесталост тишина доминантна и износи 463 %. Доминирају западни ветрови (174 %), а средње брзине ветрова су релативно ниске (2.0 – 2.8 м/с).

Клима и квалитет животне средине

Елементи континенталне климе чине појаву климатских екстрема на простору општине Ваљево израженом. Високе летње и јако ниске зимске температуре, могућа појава вишемесечних суша готово се поклапа са очекиваним високо натпросечним падавинама и поплавама.

Положај града Ваљево и недовољно регулисана урбанизација у последње 3-4 деценије учинило је да квалитет микроклиме у зони града опада. Томе доприноси и делимично заклоњен положај Ваљевске котлине који смањује интензитет и честину ветрова и тиме проветравање загађеног ваздуха. Велики број индивидуалних ложишта, недовољна брига о квалитету емисије из заједничких топлана и нагли пораст броја моторних возила са високим процентом старих или половних возила међу њима, учинили су да емисија штетних гасова и чађи достигне неприхватљиве нивое. Комбинујући то са релативно високом влажношћу ваздуха и честим појавама магле у касном јесењем и зимском периоду, над градом Ваљевоу је уочена све чешћа и дуготрајнија појава смога.

3.2.2. Геологија и површинске форме

Рељеф Ваљевског краја одређује превасходно положај овог краја на додиру двеју великих геолошких и предеоних целина овога дела Европе – равница на северу (Панонска низија) и планинске зоне на југу. У висинском погледу, могу се уочити три доминантне целине:

- Долина Колубаре са приобалним ниским појасом надморске висине до око 170м.

- Ниско и средње побрђе које чине брежуљкасте форме у систему Влашића на северу и нижих падина Подрињско-ваљевских планина на југу. Обележје овог рељефа су заталасане површи испресецане долинама многобројних водотока. Део крупнијих форми настао је тектонским путем (као што је Ваљевска котлина и раседне појаве на јужном ободу долине Колубаре), или абразионим процесима (одсеци у Шушеокама и Радовићу).
- Планинско и припланинско подручје ослоњено на ланац Подрињско-ваљевских планина – Маљен (1.103 м), Повлен (1.347 м), Јабланик (1.274 м) и Медведник (1.204 м). Ово подручје одликује густа и развијена речна мрежа и благо терасасто спуштање терена од југа у правцу долина Обнице и Колубаре на северу.

Највећи део планинског масива на територији општине Ваљево изграђен је од тријаских кречњака и дијабаз-ројњачке формације. Преко старије подлоге лежи горњокредна серија представљена претежно спрудним, масивним и банковитим кречњацима, затим лапоровитим кречњацима, лапорцима и конгломератима. На простору планине Маљен доминира серпентин.

Неогене творевине карактеришу Ваљевску котлину где се уочавају наталожени слатководно-бочатни седименти које чине конгломерати, лапорци, глине, пескови и лапоровити кречњаци. У речним долинама су наталожени квартарни седименти.

Карактеристично за Ваљевски крај је појава карстних површи (Лалићка и Бачевачка површ) формираних од тријаских кречњака где су развијене површинске и подземне форме крашког рељефа и хидрографије.

Међу овим облицима издвајају се вртаче и јаме. Највећи део вртача се користи за обраду и у функцији пољопривредне производње. Подземни крашки облици – пећине и јаме су многобројни на простору Ваљево. Пећине се махом јављају на странама кањонских долина Сушице, Градца и Јабланице. У највећем броју случајева су изворског типа и суве, изузев најмлађих које су данас хидрографски активне. На простору Ваљево регистровано је преко 150 пећина, јама и понора од којих неки објекти својим специфичностима и садржајима (ретке и ендемичне биолошке врсте, палеонтолошки и археолошки налази) заслужују изузетну пажњу и заштиту. За туристичке посете делимично је уређена и оспособљена само Петничка пећина.

3.2.3. Хидрологија

Највећи део територије Ваљевске општине богат је и површинским и подземним водама. Густа речна мрежа је доминантно везана за слив Колубаре и Саве, док се врло мали део јужног обода општине одводњава према Западној Морави и према Дрини. Карактеристично за овај простор је постојање крашких зона без или са минималним појавама површинских вода, као и распрострањене појаве подземних термалних вода у и по ободу долине Колубаре.

Подземне воде

У оквиру тријаских кречњака формиране су карстне издани које се одводњавају преко већег броја мањих или већих карстних врела. Нека од ових врела каптирана су за потребе

водоснабдевања града (Пакље). Дубина ових издани на просторима карстних површи отежава експлоатацију воде и чини ове површине безводним и сувим.

У долини Колубаре, испод неогених седимената а унутар зоне тријаских кречњака констатовано је присуство термалних вода нижих температуре (до 30°C) од којих се на територији општине Ваљево, за сада, експлоатише само вода у Петници са дубине до око 600 м.

Површинске воде

Највећи део територије Ваљевске општине одликује густа и развијена речна мрежа. Ваљево као град лежи на четири реке: Јабланица, Обница, Колубари која настаје спајањем ове две у самом граду и реци Градац. У јужној, планинској зони, захваљујући доминантним кречњачким површинским формацијама, већина водотока је у свом горњем али и средњем току усецала дубоке речне долине клисурастог и кањонског типа.

Протицај је релативно стабилан током читаве године са израженим растом водостаја током кишног периода у пролеће и у касну јесен. Бујичне појаве су честе и поред релативно великог броја антиерозивних објеката у горњем и средњем току једног броја водотока. У крашким зонама неколико површинских токова је попримило периодични ток (Суваја, Сушица), док је регистровано и неколико правих понорница. Део речног корита Колубаре на потезу од настанка до изласка из градске зоне Ваљева, је уређено и обале стабилизване.

Вештачке хидроакумулације су малобројне (два мања језера) и углавном у функцији заштите од поплава и бујица. У току је изградња веома великог акумулационог језера на реци Јабланица (саставница Колубаре) са вишеструким функцијама (водоснабдевање, стабилизација протицаја Колубаре за потребе термоелектрана у зони Лазаревац и Уба).

3.2.4. Земљиште и живи свет

Земљиште

Општина Ваљево се простире на површини од 905 км². У структури земљишта ораничне површине учествују са 54%, воћњаци са 14% а ливаде и пашњаци са 32%. Доминирају ситна сеоска домаћинства са традиционално разноврсном ратарско-сточарско-воћарском структуром производње. Просечна површина пољопривредног газдинства износи 2,3 хектара, односно 1,5 хектара обрадиве површине.

Подручје општине је брежуљкасто-планинско и 70-80% земљишта је у типу псеудоглеја. Ово земљиште је средње обезбеђено хумусом, добро обезбеђено укупним азотом, сиромашно у лако приступачном фосфору и изразито обезбеђено калијумом. Тежак механички састав, неповољна хемијска и водно-ваздушна својства су ограничавајући фактор за коришћење овог типа земљишта у интензивној биљној производњи, те се углавном користе као природни пашњаци. Ако се имају у виду основне карактеристике овог типа земљишта, применом одговарајућих агротехничких мера, пре свега калцификације, хумификације и фосфатације, ове површине се могу унапредити и учинити погоднијим за интензивну биљну производњу.

Специфичност земљишта формираног на кречњацима великих површина јужно од Обнице и Колубаре је појава

пространих површинских крашких облика, пре свега вртача које су генерално непогодне за интензивнију обраду. Раширена пракса је да се дно тањирастих вртача обрађује у форми малих и ограничених ратарских површина, док се обод ретко користи. Појава вртача значајно утиче на ограниченост могућности укрупњавања и интензивирања обраде земљишта у побрђу.

У долинама река су алувијални наноси и мале површине земљишта типа чернозема.

У 1990. години Скупштина општине Ваљево је усвојила Основе коришћења пољопривредног земљишта са одговарајућим препорукама у вези ђубрења, гајења одговарајућих култура и побољшавања структуре земљишта.

Вегетација и животињски свет

Осим вештачких биљних култура (воћњаци, повртњаци, жита и вештачке ливаде), територија општине Ваљево садржи значајне површине под аутохтоним ливадама и шумама.

У долинама река карактеристичне су заједнице врбе и тополе (*Populeto-Salicetum*). Од шумских заједница на висинама изнад 300 метара доминирају заједнице храста (храст и бели граб – *Quercetum confertae cerris*) и, на већим висинама по ободу и гребену планинског била буква у типичној асоцијацији *Fagetum montanum serbicum* и *Fagetum moesiaca herbogum*. Четинара има на мањим површинама и углавном су вештачког порекла као резултат својевремених акција пошумљавања голети. Овде доминира црни и бели бор, јела и смрча.

У смислу аутохтоног биодиверзитета, значајне су површине под старим буковим шумама на Повлену, Буковима и, нарочито, Медведнику, као мешовите заједнице храста и букве на ширем простору Повлена и падинама Маљена. Значајна је појава распрострањења божиковине (*Ilex aquifolium*). На падинама Повлена описане су ретке појаве заједница медвеђе леске (*Corylis colurna*), црног грабића (*Ostrya carpinifolia*) и црног јасена (*Fraxinus ornus*).

Брдске ливаде и пашњаци су карактеристичне на масивима Маљена, Повлена и Јабланика. Доминирају асоцијације типа *Agrostis vulgaris*, *Festuca valesiaca*, *Cynosurus cristati*, *Koelerietum montane* и сл.

Животињски свет на овим просторима је углавном типичан за шире просторе северозападне Србије. Од крупне дивљачи присутна је срна, лисица, јазавац и неколико врста куна, као и видра која је у већини других крајева Србије постала реткост. Појаве вукова су ретке а изузетно ретко се дешава да медвед напусти масив Таре и пређе на територију Ваљевских планина. Гнездишта белоглавог супа и орлова у сливу Дрине омогућавају појаву ових птица и на планинама Ваљева. Крупне птице мочварице се редовно учавају на рекама и малим језерима и махом су везане за редовне миграције. Ситни сисари, водоземци и гмизавци су такође типични и заступљени су махом све врсте регистроване за шири простор СЗ Србије.

Најређе врсте, укључујући и регионалне и локалне ендемите везане су за фауну која насељава пећине и јаме у карстним пределима Ваљева. На жалост, у Ваљево ни до данас не постоји обједињен регистар ретких и заштићених биљних и животињских врста.

3.2.5. Заштићене природне вредности

Заштићена природна добра, којих на територији општине Ваљево има неколико, представљају посебну вредност овог краја. У њих убрајамо Клисуру реке Градац, као "Предео посебних природних одлика", Петничку пећину, Таорска врела, Баћину пећину и Дегурићку пећину као "Споменике природе" под одређеним видом заштите. По старом закону о заштити природе, у категорију "строги природни резерват" спада још и Црна река", а у "природне споменике" Стабло липе – Ненадовића липа и Орахова стабла. У току је израда елабората о заштити ваљевских планина којим би се цео масив, Јабланик, Медведник, Повлен и Маљен, највероватније ставио под заштиту као Регионални парк природе.

Разноликост и квалитет ових добара представљају потенцијал који тек треба да буде искориштен и то на основама одрживог развоја.

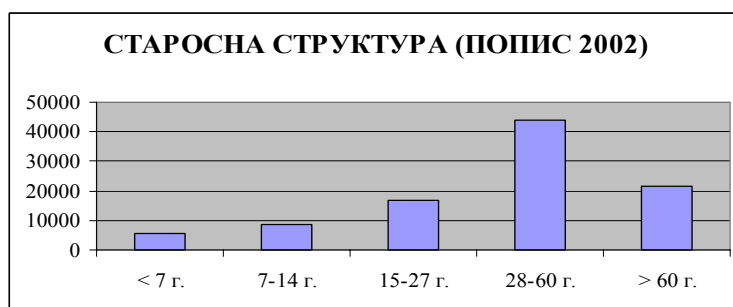
3.3. Становништво

Простор у долини и ободу Колубарског басена насељен је од најранијих времена. Неколико палеолитских локалитета

(старије камено доба) и велики број налаза насеља и трагова боравка људи из времена неолита (млађег каменог доба) указује да су повољна клима, положај, плодно тло и богат живи свет утицали на рано и све интензивније насељавање овог простора. Развој насеља се наставио и у античком периоду и, касније, током средњег века када се појављују урбанизоване насеобине, тј. формирање градског насеља на месту данашњег Ваљева које се помиње још у тринаестом веку. Све до новијег времена пољопривреда и трговина су доминирали у функцијама насеља. Готово читав простор општине, осим самог планинског гребена и врхова, био је насељен са релативно добро развијеном пољопривредном производњом, пре свега сточарством и воћарством.

У XX веку, нарочито у другој половини, уочљиво је нагло ширење градског подручја Ваљева на рачун смањивања насељености села, пре свега села у брдској и планинској зони. Раст укупног броја становника који је средином XX века био изразит, заустављен је крајем XX века (1991 – 96.530, 2002 – 96.761).

Старосна и полна структура становништва је значајно неповољнија данас у односу на време од пре две и три деценије. Изразит је процес старења домаћинства у сеоском подручју али се то све више односи и на градско подручје, тако да је на последњем попису уочен негативан укупни природни прираштај.

Табела бр 3.2. Социоекономске карактеристике Ваљева

- Број насеља 2001. године	78
- Број становника према Попису 1991. године	96530
Напомена 1 - Обухваћено становништво у земљи.	
- Број становника према Попису 2002. године	96761
Напомена 2 - Обухваћено становништво у земљи.	
- Густина насељености (по квадратном километру)	107
- Пораст становништва у периоду 1991. - 2002. године	231
- Укупно становништво испод 7 год. - Попис 2002. године	5803
- Укупно становништво од 7-14 год. - Попис 2002. године	8523
- Укупно становништво од 15-27 год. - Попис 2002. године	16749
- Укупно становништво од 60 и више год. - Попис 2002. године	21670
- Радно способно становништво (укупно) - Попис 2002. године	62585
- Радно способно мушко становништво (од 15 - 64 год.) - Попис 2002. године	32409
- Радно способно женско становништво (од 15 - 59 год.)	30176
Попис 2002. године	
- Природни прираштај према попису 2001. године (негативан тренд)	-294
- Природни прираштај, према попису 2001. године (негативан тренд на 1000 становника)	-3
- Укупан број запослених, 2001. године - годишњи просек	30354
- Удео жена у укупном броју запослених (%), 2001. године - годишњи просек	45.9
- Број запослених на 1000 становника, 2001. године - годишњи просек	312
- Запослени у предузећима, установама, задругама и др.орг.(%),2001.године-годишњи просек	64.3

- Лица која самостално обављају делатност (%), 2001. године - годишњи просек	35.7
- Народни доходак по становнику (дин.), 2000. године	32101
- Народни доходак по становнику (дин.), 2001. године	48279
- Број изграђених станова на 1000 становника, 2001. године	1.6
- Укупна дужина путева (км), 2001. године	521
- Просечан број ноћења туриста из СРЈ, 2001. године	6
- Просечан број ноћења туриста из иностранства, 2001. године	5.1
- Редовне основне школе, 2000/2001. - крај школске године	57
- Ученици основних школа, 2000/2001. - крај школске године	8909
- Средње школе, 2000/2001. године - крај школске године	6
- Ученици средњих школа, 2000/2001. године - крај школске године	5134
- Више школе, 2001/02. шк. год.	1
- Студенти виших школа, 2001/02. шк. год.	1369
- Дипломирани студенти виших школа, 2001/02. шк. год.	45
- Факултети, 2001/02. шк. год.	-
- Студенти факултета, 2001/02. шк. год.	-
- Дипломирани студенти факултета, 2001/02. шк. год.	-

Извор података: Републички завод за статистику

3.4. Насеља

За општину Ваљево је карактеристично да већина становника (65%) живи на сеоском подручју. Осим специфичности самог града Ваљева, могу се уочити три главна типа урбанизације и структуре насеља. У долини Колубаре насеља су гушћа и пружају се дуж северних обала реке и доминантних саобраћајница које се ту налазе (пут и пруга). Насеља су збијена са тенденцијом даљег уситњавања поседа и интензивније изградње нових стамбених и економских објеката. Од насеља овог типа у овом документу представљени су Дивци. У северној зони побрђа насеља су махом лоцирана у увалама и мањим котлинама али и на блажим превојима. Мање су збијена и уз окућницу се налазе пољопривредне површине мање или средње величине (Ваљевска каменица, Бранковина итд.). На простору Ваљевске подгорине и обода планинског венца насеља су најчешће развијена, домаћинства су раширена на већој површини а стамбени и економски објекти се граде на блажим падинама, проширеним долинама водотокова и на од ветра заклоњенијим местима (Дивчибаре, Лесковице, Поћута итд.).

Саобраћајна мрежа је релативно добро развијена, нарочито у долини Колубаре и ниском побрђу, док је у планинској зони неразвијена и нефункционална. Последњих десетак година путеви, нарочито сеоски али и неки од магистралних правац се недовољно одржавају, што је довело до смањивања њихове пропусне моћи и проходности у зимском периоду.

Електрична и телефонска мрежа су такође развијеније у северном и централном делу општине, док и даље постоје проблеми са квалитетом и одржавањем мреже у планинској зони и подгорини. Водоснабдевање је такође знатно боље решено у граду и његовој околини у односу на мања насеља. Са канализацијом је стање неповољније и мали део домаћинства на територији општине користи адекватну канализациону мрежу.

Ваљево

Ваљево је културни, привредни и саобраћајни центар регије. Са 96.761 становника обухвата више од трећине укупног броја становника општине са трендом даљег померања становника са брдске сеоске зоне ка подручју града. Ваљево је свој најинтензивнији развој доживело средином

двадесетог века након покретања великих државних предузећа. Урбанистичке основе тог ширења и неку осмишљенију политику зонирања Ваљево није успевало да успостави, тако да је дошло до стихијске градње на свим деловима обода градског језгра, па и у самом језгру града. Велики број домаћинства дуго није имао адекватно снабдевање водом, струјом, нити одговарајуће прикључке на канализацију или путну мрежу. Шумски појас око града је највећим делом грубо искрчен, што је вероватно утицало и на промене у микроклими града, пре свега у смањеном проветравању и јачању температурних екстрема.

Уже градско језгро се налази на левој страни Колубаре од њеног места настанка (спајање Обнице и Јабланице) на западу па до простора Пољопривредне школе на истоку и од насеља Пети Пук на северу до десне обале Колубаре на југу. Широки појас приградских насеља данас обухвата десетину до јуче самосталних села чије се раније функције могу само назрети постојањем распарчаних пољопривредних површина које, углавном, чекају на парцелацију и продају у функцији породичних кућа или објеката мале привреде.

До средине деведесетих година Ваљево је доминантно зависило од неколико великих државних предузећа, пре свега војно-индустријског комплекса „Крушик“ (пушчана и артиљеријска муниција, акумулатори, арматуре), фабрике намештаја „Стеван Филиповић“, касније „Стефил“, фабрике за прераду воћа „Србијанка“ и неколико мањих предузећа махом у металопреради и грађевинарству. Практично сва ова предузећа доживела су пропаст током економске кризе 1990-тих година, као последица распада бивше државе али и лоше унутрашње организације.

Садашње економске функције носе махом приватна предузећа, пре свега компанија „Вујић“, затим Ваљевска пивара и низ приватних предузећа мале и средње величине. Релативно велики број запослених је још увек у државном сектору, а велики је и број незапослених.

Ваљево се шири у свим правцима али највише у правцу истока, долином Колубаре. Пространи комплекс фабрике „Крушик“ данас је окружен градском зоном и извесно је да ће се морати изместити без обзира на судбину ове индустрије. Постојећа индустријска зона у Иверку је боље позиционирана и располаже солидним условима за лоцирање и развој предузећа различитог типа и величине, али је неопходно боље решити саобраћајне везе и

одговарајуће елементе инфраструктуре (отпадне воде, обезбеђење, паркинг простор итд.)

Дивци

Дивци су насеље на путу Ваљево – Лајковац – Ибарска магистрала на месту где се одваја пут за Мионицу и, даље, за Дивчибаре. Према попису из 2002. године у овом насељу је живело 711 становника. Овакав саобраћајни положај и релативна близина Ваљева (12 км), као и рељеф где се долина Колубаре шири у пространу равну котлину, чине га врло повољном локацијом за очекивани развој лаких привредних зона укључујући и интензивну пољопривреду.

У средишту села одавно постоји мали аеродром оспособљен за прихват мањих летилица. Вероватноћа да ће у скорој будућности у непосредној близини бити и аутопут Београд – Подгорица са одвајањем према Ваљеву и Лозници доприноси очекивању да ће се Дивци интензивно развијати и ширити.

Дивчибаре

Насеље Дивчибаре има 223 становника и представља типично туристичко планинско насеље. На његов развој доминантно је утицала туристичка функција Маљена и постојање излетишта и, касније, зимског туристичког центра Дивчибаре. Дивчибаре су се туристички развијале захваљујући добром положају (близина Београда и Новог Сада), надморској висини (1000-1100 м), веома повољној клими која је последица превојног положаја гребена и вододржљивим особинама серпентинског масива Маљена што је омогућило развој богатих влажних ливада и шума на благим заталасаним заравнима и падинама.

Туристички капацитети Дивчибара доживели су свој максимум крајем осамдесетих година, да би касније били напуштени и препуштени немару и пропадању. Започети пројекти обнављања и проширења капацитета, изградње голф и спортских терена, реконструкције путне мреже и сл. су за сада обустављени.

Делови овог простора представљају изузетне и вредне природне целине, пре свега у форми аутохтоних ливадских и шумских заједница. Горњи и средњи ток Црне Реке, притоке Забаве, под заштитом је закона као природна реткост. Оближњи водопад Скакавац на реци Манастирици, као и пећине и усеци изнад села Крчмар које користи Војска Србије и Црне Горе свакако заслужују стручну процену и адекватну заштиту.

Прилично нерегулисана изградња, пре свега викендица, на овом простору озбиљно угрожава настојања да се овдашње природне вредности и туристички потенцијали очувају. Посебан проблем представља инфраструктура, пре свега комунална, која до данас није адекватно регулисана.

Петница

Село Петница има 623 становника и блиско је повезано са околним селима Клинци (267), Белошевац (856) и Бујачић (360). Налази се 7 км југоисточно од Ваљева и, на неки начин, представља приградску зону.

Ипак, неколико садржаја чине Петницу као насеље и као простор специфичним. То је, пре свега, Петничка пећина која са оближњим археолошким локалитетом чини важан заштићени природни и културно-историјски локалитет. Близина мањег вештачког језера и великог спортског и рекреационог центра, као и интензивни програми који се

одвијају у Истраживачкој станици Петница, учинили су да се ово место суочава са убрзаним развојем и на тај начин постаје вредно пажње у програмима развоја општине у целини али и у активностима усмереним на проблематику животне средине.

Лесковице

Лесковице (горње и доње Лесковице) представљају насеље карактеристично за карстну регију северне подгорине Ваљевских планина. У ова два планинска села живи 1093 становника. Простире се на јужном делу простране површи, на којој се налазе и села Лелић, Сушица и Богатић и планина Маглеш која се уздиже на овој површи између клисуре реке Градац и масива Малог Повлена.

Педолошки услови (релативно сиромашно смеђе земљиште на развијеном кречњаку) и оштра припланинска клима ограничавају могућности развоја интензивнијих облика пољопривреде. Доминантна делатност је екстензивно сточарство, воћарство (јабука, шљива, малина, купина) и повртарство (кромпир). Приметно смањење броја становника последица је преласка млађе и средње генерације у Ваљево и овај тренд се наставља и у садашње време.

Лесковице су безводан крај, поготово северни делови села где је и данас изражен проблем квалитетног и стабилног водоснабдевања. Лесковице имају релативно велику осмогодишњу школу са интернатом (за ноћивање ђака путника током зиме када су путеви непроходни) и солидну сеоску амбуланту уз неколико продавница и кафана. Близина манастира Лелић, горњег дела клисуре реке Градац и масива Повлена и Маглеша отварају одређене могућности развоја туризма.

Поћута

Поћута је средишно насеље за групу мањих села окупљених у проширеном средњем делу долине Јабланице, на коме живи око 600 становника. Налази се на двадесетом километру пута Ваљево – Дебело брдо – Бајина Башта на одвајању бочног пута према Бебића Луци и Ребељу. Као средишно насеље, Поћута је опремљена најважнијим јавним објектима – школом, зградом месне заједнице, амбулантом са зубном ординацијом, продавницама и откупном станицом са сушаром за шљиву. У Поћути је крајем осамдесетих година изграђен погон Фабрике коже из Ваљева за израду предмета од коже где је запослен један број мештанки.

Започета изградња велике хидроакумулације на реци Јабланице предвиђа потапање знатног дела атара села а већ сада је забрањена употреба хемијских средстава у пољопривреди у зонама блиским будућем језеру. Почетак радова на акумулацији и економска криза деведесетих година умртвили су овај крај поспешујући исељавање, што је донекле успорено завршетком савремене трасе пута према Ваљеву која обилази будуће језеро. Доминантна пољопривредна производња се са сточарства преусмерава на воћарство (малина, јабука, купина).

У непосредној близини се налази село Бебића Лука које представља својеврсни етно-парк очуване традиционалне архитектуре, манастир Пустиња из 15. века познат по изванредним фрескама и клисураста карстна долина Сушице, притоке Јабланице.

Ваљевска Каменица

Ваљевска Каменица са 998 становника је микрорегионално седиште северозападног дела ваљевске општине на благим заталасаним падињама Влашића и на реци Каменици, левој притоци Обнице. Овај крај је био познат по добро организованој и веома успешној пољопривредној задрузи која је окупљала већину домаћинстава и значајно допринела уобличавању и осавремењавању пољопривредне производње, пре свега сточарства, воћарства и ратарства.

На реци Каменици је средином осамдесетих година изграђена мања хидроакумулација, пре свега антиерозионог типа, са идејама да постане и простор рекреационог и излетничког туризма. То се до данас није десило, углавном због кризе у деведесетим годинама. Ипак, на ширем простору ове микрорегије појавиле су се и опстале рудиментарне форме сеоског туризма, док је пољопривредна производња обезбедила значајном делу домаћинстава релативно солидне приходе и спречила значајније иселавање. Поред пољопривреде, овај крај је познат по традиционалном каменорезачком занату којим се бави више десетина домаћинстава од којих нека имају читаве мале фабрике са скупом механизацијом.

Бранковина

Бранковина је насеље са 573 становника на дванаестом километру пута Ваљево – Шабац. Познати је центар излетничког и ђачког туризма (преко 50.000 посетилаца годишње) захваљујући спомен-комплексу кога чини локална црква поред које су гробови историјске породице Ненадовић (Први српски устанак) и спомен-школа и гроб песникиње Десанке Максимовић. Иако је интензитет посета велики и прилично уједначено распоређен током већег дела године, привредна активност села је мало везана за туризам и угоститељство (унутар и у близини спомен-комплекса нема ни једног угоститељског објекта!), већ је највише усмерена на пољопривреду, пре свега на воћарство. Гаји се јабука, шљива, малина и купина.

3.5. Привреда

Као и у многим другим деловима Србије, привреда Ваљева пролази кроз изузетно тежак период реструктурирања. Пропасть великих државних предузећа која су запошљавала далеко највећи део радно активног становништва, довео је до изузетно великог пораста незапослености али и нестабилности и кризе у многим привредним областима (примарна пољопривреда, грађевинарство, туризам).

Иако је Ваљево још пре пар деценија почело да фаворизује и подстиче развој приватног сектора и малих и средњих предузећа, озбиљнији замах у процесу оснивања и покретања делатности у овој области привреде осећа се тек последњих неколико година али су укупни ефекти по доходак и запошљавање још увек недовољни. Разлога за ово има више.

По висини просечне плате као и показатељима производа по становнику, Ваљево се налази доста ниско у односу на друге средине сличне величине, положаја и затеченог степена развијености у Србији.

3.5.1. Пољопривреда

И поред форсирања интензивне индустрије у другој половини XX века, општина Ваљево је остала доминантно пољопривредно подручје. Од укупне површине општине

65% чини пољопривредно земљиште – 58.402 хектара од чега 48.239 хектара обрадивог пољопривредног земљишта а од тога 29 хиљада хектара под ораницама и баштама, 8 хиљада хектара под воћњацима а 11 хиљада хектара под ливадама и пашњацима. Под шумом се налази 27 хиљада хектара а око 5 хиљада хектара је неплодно земљиште (углавном у крашким областима).

Интензивна пољопривредна производња до скоро је била везана доминантно за долину и блиски појас око Колубаре и већих притока, док је на побрђу и подгорину Ваљевских планина била карактеристична екстензивна пољопривреда где се највећи део домаћинстава бавио комбинованим активностима у области сточарства, воћарства и, мање, повртарства.

У последње време уочљиво је интензивно раслојавање пољопривредних домаћинстава где се издвајају домаћинства која почињу да се преоријентишу на интензивну и специјализовану производњу (воћарство: малина, купина, јабука, шљива; сточарство: фарме јунади и свиња; перадарство и постепени раст узгоја рибе у рибњацима мале и средње величине). Уочено је такође и убразано ширење интензивног повртларства (стакленици и пластеници). Међутим, нестабилна ситуација на тржишту доводи периодично до појаве криза у пољопривредној производњи.

Са пропашћу великих пољопривредно-индустријских предузећа („Србијанка“, „Подгорка“), јавила се уочљива нестабилност и криза у неким доменима.

3.5.2. Индустрија

Ваљевску индустрију карактеришу пре свега металски и пољопривредно - прехранбени комплекс. Криза која је наступила почетком 90-их година довела је до наглог пропадања великих државних и друштвених предузећа. Данас се већина друштвених предузећа, као и у осталим градовима у Србији, налази у процесу реструктурирања и приватизације. У процесу приватизације су прехранбена и текстилна индустрија, индустрија намештаја, картонске амбалаже, штампарија и велика предузећа из области металопераде. Посебан проблем представља питање будућности највећег ваљевског индустријског предузећа - Холдинг компаније "Крушик."

Са друге стране, у Ваљеву постоји већи број малих и средњих приватних индустријских предузећа које се баве различитим делатностима и чије је пословање углавном стабилно. Такође, у последње време је приметан пораст интересовања страних инвеститора за пословање у општини

Ваљево. Тако су своје производне погоне у Ваљево изградиле аустријска компанија "Austrotherm" и италијанска "Golden Lady", а исто је најавила и словеначка компанија "Gorenje".

3.5.3. Јавна предузећа

У Ваљево функционише пет јавних комуналних предузећа која у сарадњи са општинским руководством одржавају виталне функције града. То су ЈКП "Водовод", ЈКП "Видрак", ЈКП "Пошет", ЈКП "Ваљево" и ЈКП "Стубо – Ровни". У наредном периоду, у области комуналне изградње, планира се неколико значајних пројеката: топлофикација града, решавање питања санитарне депоније и постројења за рециклажу отпада, реконструкција магистралних и локалних путева, побољшање јавног превоза, наставак рада на брани Стубо - Ровни итд.

4. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ВАЉЕВО

За општину Ваљево важи мишљење да спада у општине тј. крајеве са релативно очуваном и здравом животном средином. То је тачно уколико се Ваљево пореди са неким тзв. "црним тачкама" као што су Бор, Панчево, Лазаревац и сл. Са друге стране, Ваљево има велики број проблема у области животне средине од којих су само неки обухваћени овим документом. Тематске целине које нису саставни део ЈЕАП-а Ваљева остају да буду детаљно обрађене у будућности, након прве ревизије документа.

4.1 Квалитет ваздуха

Извештај о стању квалитета ваздуха на територији општине Ваљево израђен је на основу увида у већи број извештаја о до сада извршеним мерењима загађења ваздуха који се налазе у институцијама локалне самоуправе, стручним институцијама и заводима.

Тумачење резултата анализа датих у извештајима извршено је у складу са важећом домаћом законском регулативом и то:

- Правилником о граничним вредностима, методама мерења емисије, критеријумима за успостављање мерних места и евиденцији података;
- Правилником о граничним вредностима емисије, начину и роковима мерења и евидентирања података;
- Правилником о анализи утицаја објеката односно радова на животну средину.

Извештај о праћењу стања квалитета ваздуха се састоји од хронолошки поређаних прикупљених података о мерењима у Ваљево. Извештај је хронолошки подељен у неколико периода:

- период 1988. - 1989. година
- период НАТО бомбардовања (1999. година),
- период 2001. - 2002. година,
- период 2003. - 2004. година,

Састав ваздуха је променљив. Основне компоненте сувог ваздуха су азот, кисеоник и аргон. Поред основних компоненти у сувом ваздуху се налазе и променљиви елементи и једињења, разни гасови, паре и прашине и они се сматрају загађивачима. Променљиви елементи у ваздуху

настају између осталог као последица сагоревања фосилних горива при загревању, нарочито при лошим условима сагоревања и при сагоревању моторних горива, као и услед рада различитих привредних и индустријских постројења. Они својим штетним особинама делују на здравље људи и животиња, оштећују вегетацију, зграде и друга материјална добра, изазивају оштећење стратосферског озонског слоја и индиректно утичу на климу.

У Ваљево се као извори загађења ваздуха јављају пре свега:

- саобраћај,
- котларнице и индивидуална ложишта,
- индустријска и привредна постројења.

4.1.1 Саобраћај као извор загађења ваздуха

Саобраћај у урбаним срединама представља значајан извор загађења ваздуха. Емисије штетних материја (угљенмоноксид, азотни и сумпорни оксиди, угљеводоници, олово и формалдехиди) пореклом из јавног саобраћаја су увек високе, без обзира на могућности смањивања или чак елиминисања неких од њих и у развијеним земљама, где се ти утицаји редовно прате а негативни ефекти и материјално вреднују. У нашој земљи стање је још неповољније због технички лоше одржаног и скоро израубованог возног парка. Према неким подацима аутомобили у Србији су у просеку стари 12 година и мотори таквих возила емитују гасове које су по количини и саставу штетних састојака изван свих постојећих медицинских прописа и техничких стандарда.

Загађењу ваздуха од саобраћаја доприноси и лош квалитет горива. Количина сумпора у домаћем дизел гориву је и до 20 пута већа него у иностраном, а тек недавно је смањен проценат олова у бензину са 0,6 на 0,4 г/л (у најразвијенијим земљама оно је избачено из горива, или ако се уопште и налази, износи свега 0,15 г/л). У нашој средини значајно место заузима и емисија чврстих честица карактеристична за непотпуно сагоревање горива у истрошеним моторима.

Према подацима из 2003. године, на територији општине Ваљево регистровано је 29.090 путничких возила, 240 аутобуса и 2.606 теретних возила.

Табела бр 4.1. Број регистрованих возила на територији општине Ваљево у периоду од 2000. до 2003. године.

Врста возила / година	2000.	2001.	2002.	2003.
Путничка возила	26.484	28.410	28.501	29.090
Аутобуси	248	252	231	240
Теретна возила	2.212	2.410	2.458	2.606

Извор података: МУП Ваљево

Последња саобраћајна студија Ваљева, и то непотпуна, урађена је 1981. године. Студију је израдио Југословенски институт за урбанизам и становање, а у њој је између осталог констатовано:

- степен моторизације – 180 путничких возила / 1.000 становника;

- број путничких возила у граду – 10.800;
- број возила у дневном транзиту кроз град – 2.190;
- учешће теретних возила у транзиту кроз град – 18 %;
- стање на централној градској раскрсници (Карађорђева и Вука Караџића) у 15-о часовном дневном периоду (од 05.00. до 20.00. часова):
 - укупан проток – 37.500 возила,
 - просечан часовни проток – 2.500 возила/час,
 - проток у вршном часу – 3.400 возила/час

Имајући у виду податке из табеле у погледу двоструког увећања укупног броја регистрованих возила на територији општине Ваљево у 2003. години, у односу на 1981. годину, може се закључити да су данас услови у централној зони града знатно погоршани.

Током 1992. године Институт саобраћајног факултета из Београда израдио је "Студију управљања саобраћајем у Ваљево". У студији је констатована "нека врста нереди који се огледа у неусклађености међу компонентама саобраћајног система града". Истиче се да је, у оперативном сислу, приоритет система комплетирање коридора Синђелићеве улице, након чега би требало прићи формулацији улоге Карађоршеве улице у систему саобраћаја. Студија такође идентификује проблем паркирања и неке друге проблеме, док проблем непостојања обилазница око града није детаљно разматран већ само поменут, иако је евидентно да он постоји.

4.1.2 Котларнице и ложишта као извор загађења ваздуха

Котларнице и ложишта које користе фосилна горива представљају по количини загађујућих материја вероватно најзначајнији извор загађења ваздуха на територији општине Ваљево.

У гасовима који се стварају у ложиштима јављају се различите врсте штетних и опасних материја као што су угљен моноксид, сумпорни оксиди, азотни оксиди, гасовита неорганска једињења флуора и хлора и прашкасте материје.

На територији општине Ваљево постоји само једно предузеће (ЈКП "Ваљево") које се бави испоруком топлоте и одржавањем 23 локална и једног даљинског система грејања, чиме је покривено око 15% територије општине Ваљево. Становништво и привреда лоцирана на преосталих 85% територије општине користе индивидуалне начине загревања.

У оквиру система грејања којима управља ЈКП "Ваљево" 13 котларница је на угљ, док 10 котларница локалних система грејања, као и котларница система даљинског грејања, користе мазут као основни енергент.

Укупни капацитет 23 котларнице које се налазе у граду износи 17.230,4 KW. Ове котларнице греју 3.250 станова, 224 локала, Пољопривредну школу и обданиште "Бамби". Од овог броја 2/3 корисника топлоте (или 122.359,90 метара квадратних грејне површине) снабдевају се из система даљинског грејања.

Треба нагласити да се наведени подаци мењају у релативно кратким временским интервалима због интензивираних изградње објеката за колективно становање у централној градској зони.

Топловод система даљинског грејања укупне дужине око 8.000 метара је стар преко 20 година и на њему осим интервенција услед хаварија ништа није рађено. Због тога су његове цеви у лошем стању, као и изолација која на појединим местима и не постоји. У оквиру система даљинског грејања налази се и 32 топоводне подстанице. Заједничко за све њих је да је опрема која се налази у њима веома застарела и захтева значајна улагања за одржавање или потпуну замену.

Стање котлова преостала 23 система централног грејања је такође неповољно. Неки од котлова и арматура су стари од 15 до 35 година, амортизовани су и раде уз изузетно високе трошкове одржавања. Поред котларница којима управља ЈКП "Ваљево", у ужом центру града постоји и преко 100 локалних система грејања, којима управљају сами власници. Њихово стање је слично као и у осталим котларницама.

4.1.3 Индустијска и привредна предузећа

Индустијски и привредни капацитети на територији Ваљева смештени су углавном у широј градској зони. Највећи и најзначајнији капацитети обухватају ХК "Крушик", АД "Србијанка", ДП "Стеван Филиповић", ПП "Ваљевска пивара", Фабрика вијака "Градац", ДП "Елинд", ДП "Ферум", и ПП ВИК "Милан Китановић". Њихов утицај на стање квалитета ваздуха у Ваљево тренутно није могуће квантификовати због непостојања података о емисији загађујућих материја.

Иако је са сигурношћу могуће тврдити да је укупан утицај индустријских и привредних постројења на квалитет ваздуха негативан, последњих 10 година карактерише и драстично смањење њихове производње услед економских санкција и бомбардовање у току 1999. године. Због тога је допринос индустрије загађењу ваздуха у Ваљево данас много мањи од оног од пре 10 или 20 година.

4.1.4 Приказ стања

Преглед података контроле квалитета ваздуха

Систематско праћење загађења ваздуха кроз праћење емисије у граду се врши тек од фебруара месеца 2003. године. У претходном периоду контрола квалитета ваздуха је вршена периодично у више наврата. Сумарни резултати праћења загађености ваздуха дати су у наставку.

Преглед података о степену загађености ваздуха у периоду од септембра 1988. до септембра 1989. године

У периоду од септембра 1988. до септембра 1989. године степен загађености ваздуха у Ваљево контролисао је Завод за заштиту здравља СР Србије "Др. Милан Јовановић - Батут" из Београда.

Избор мерних места, узорковање и извођење физичко - хемијских анализа вршено је према "Методологији за праћење и утврђивање штетних материјала у ваздуху околине" у складу са препорукама Светске здравствене организације. У току мерења контролисане су концентрације угљен моноксида, азотових оксида, сумпордиоксида, чађи, таложних материја, формалдехида и олова. Добијени резултати су поређени са максимално дозвољеним концентрацијама (МДК) датим у тада важећој законској регулативи.

Сумпордиоксид и чађ су контролисани на шест мерних места у граду. Најугроженије мерно место сумпордиоксидом и чађи је било је код зграде Скупштине општине Ваљево. Резултати мерења су показали да су све измерене вредности сумпордиоксида биле испод максимално дозвољених концентрација (150 микрограма/м³). Чађ је доказана у свим узорцима ваздуха. Код мерног места Скупштине општине Ваљево у 68 дана у години је регистрована концентрација чађи била већа од МДК (50 микрограма/м³). У случају сумпор диоксида и чађи повишене концентрације су регистроване у зимским месецима.

Укупне таложене материје су одређиване на пет мерних места, при чему је на свим мерним местима средња зимска концентрација укупних таложних материја била нижа од средње летње концентрације. Највише концентрације укупних таложних материја су регистроване код зграде Скупштине општине Ваљево, где је од 12 добијених резултата 10 било са вредностима изнад максимално дозвољених концентрација.

Загађење ваздуха пореклом од моторних возила контролисано је кроз праћење концентрација формалдехида, азотових оксида, олова и угљен монооксида на раскрсницама у Ваљевоу.

Присуство формалдехида је доказано на две раскрснице, али су обе вредности биле испод максимално дозвољене концентрације.

На свим мерним местима су регистроване концентрације азотових оксида, олова и угљен монооксида биле врло високе и у преко 60% узорака су прекорачивале дозвољене вредности.

Подаци о загађености ваздуха за време и непосредно након НАТО бомбардовања 1999. године

У току 78 дана дејства НАТО авијације на нашу земљу, у периоду март – јун 1999. године, Ваљево и околина су претрпели велика разарања и штете. Највише је страдала Холдинг корпорација "Крушик" на коју је бачено око 150 пројектила. Главну мету напада представљали су производни погони и складишта овог предузећа у којима се затекао велики број опасних и штетних материја. Праве размере загађења ваздуха које се јављало у том периоду нису детаљно документоване јер су мерења вршена повремено и само у односу на мали број параметара.

У време бомбардовања мерења имисије су обухватала праћење сумпор диоксида и азот диоксида, док су у периоду непосредно након тога осим ових параметара праћени и фосфорпентоксид и жива.

Највиша концентрација сумпор диоксида регистрована је на мерном месту у улици Вука Караџића након напада на ХК "Крушик" 28. маја 1999. године, када је на ово предузеће бачено десет пројектила. Измерена концентрација сумпор диоксида била је виша од 500 микрограма/м³ (ГВИ 350 микрограма/м³). Највиша концентрација азотдиоксида забележена је у околини ХК "Крушик" 20. априла 1999. године и износила је 400 микрограма/м³ (ГВИ 150 микрограма/м³). Треба напоменути да у првим тренуцима након извршених бомбардовања нису вршена мерења ових параметара.

У периоду непосредно након престанка ратних дејстава на ХК "Крушик" од 1. јуна до 10. јуна 1999. године, на мерном

месту у улици Вука Караџића регистровано је присуство високих концентрација сумпор диоксида, које су се у току 24-часовног узроковања кретале од 120 до 173 микрограма/м³ (ГВИ (24^h) износи 150 микрограма/м³). Регистроване концентрације азот диоксида у овом периоду су биле знатно испод ГВИ.

Од пет извршених узорковања живе у четири узорка је регистровано прекорачење ГВИ.

Преглед података о степену загађености ваздуха у период 2001. - 2002. година

У периоду фебруар - март 2001. године "Завод за заштиту на раду" Ваљево извршио је једномесечну контролу квалитета ваздуха на две локације у граду: на углу улица Вука Караџића и Карађорђево и на углу улица Узун Миркове и Карађорђево. Мерења су обухватила одређивање количине укупних таложних материја, азот диоксида, сумпор диоксида и чађи. Мерења је пратило врло топло време за зимски период (средња дневна температура 7,3°C). Резултати мерења су показали да концентрација укупних таложних материја (које потичу од саобраћаја и од ложишта) прекорачују дозвољене вредности на оба мерна места. Прекорачење је износило 3,12 односно 2,15 пута у односу на дозвољену вредност за настањено подручје (МДК 450 мг/м³/дан).

На мерном месту у центру града (угао улица Вука Караџића и Карађорђево) концентрација чађи у току месеца је двадесет пута била изнад дозвољене вредности, а на другом мерном месту (угао улица Узун Миркове и Карађорђево) четири пута. Регистроване концентрације сумпор диоксида и азот диоксида на оба мерна места су биле испод ГВИ.

Резултати мерења аерозагађења поводом дана "У граду без аутомобила"

Мерење аерозагађења у Ваљевоу, поводом дана "У град без аутомобила" извршено је у четвртак 20.09.2001. године у уобичајеном режиму саобраћаја и у суботу 22.09.2001. године у режиму без саобраћаја.

Мерења су обављена у улици Карађорђевој на локацији зграде Колубарског округа (локација 1), и Општинског суда (локација 2). Мерења су обухватила следеће параметре: угљен моноксид, азотни оксиди, угљеводоници, честице прашине, честице чађи и озон. Мерења су вршена на једночасовним узорцима.

Табела бр. 4.2. Резултати мерења аерозагађења поводом дана "У граду без аутомобила"
датум: 20.09.2001. године

Параметар	СО	NO ₂	Укупни угљоводоници	Честице прашине	Честице чађи	Приземни озон
Локација 1	< 2	55	67	132	136	33
Локација 2	< 2	100	108	144	227	53
ГВИ (уг/м ³)	10	150			150	200

Извор података : Завод за заштиту на раду и заштиту животне средине Београд

Табела бр 4.3 Резултати мерења аерозагађења поводом дана "У граду без аутомобила датум: 22.09.2001. године

Параметар	СО	NO ₂	Укупни угљоводоници	Честице прашине	Честице чађи	Приземни озон
Локација 1	< 2	8	43	41	33	22
Локација 2	< 2	15	60	82	65	33
ГВИ (уг/м ³)	10	150			150	200

Извор података : Завод за заштиту на раду и заштиту животне средине Београд

Резултати мерења јасно показују изузетно велики допринос саобраћаја у укупном аерозагађењу Ваљева, које у зависности од параметра утиче на укупно оптерећење и са преко 50%.

Предглед података о степену загађености ваздуха у периоду 2003. - 2004. године

Резултати систематске контроле загађења ваздуха

Почев од фебруара месеца 2003. године "Завод за заштиту здравља" Ваљево врши систематско праћење загађења ваздуха кроз праћење имисије у граду. Мерни инструменти су постављени на згради Ваљевске гимназије. Узорци ваздуха се узимају континуирано 24 часа и врши се

испитивање концентрација сумпор-диоксида, азот-диоксида и чађи.

Резултати мерења показују да се у наведеном периоду најчешће прекорачење граничне вредности имисије јављало у случају чађи, док је прекорачење ГВИ сумпор-диоксида и азот-диоксида регистровано у нешто мањем броју узорака.

Прекорачење средње дневне концентрације азот-диоксида изнад ГВИ јављало се у зимском периоду, од децембра 2003. до марта 2004. године и то од једног до три дана месечно.

Табела бр. 4.4 - Регистрована прекорачења средње дневне концентрације азот-диоксида за период фебруар 2003 - фебруар 2004. године

Година - Месец	2003.												2004.	
	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	
Средња месечна вредност	26	29	22	18	17	20	20	20	/	44	50	43	48	
МАХ	45	41	33	26	29	44	28	34	/	84	100	98	102	
МИН	3	15	13	11	8	14	9	11	/	16	20	10	15	
Бр. дана >ГВИ	0	0	0	0	0	0	0	0	/	0	2	1	3	

Извор података : Завод за заштиту здравља Ваљево

Највиша средња дневна концентрација азот-диоксида регистрована је 04.02.2004. године и износила је 102 микрограма/м³, што је прекорачење за 20% у односу на дозвољену вредност, док су остале вредности прекорачења ГВИ биле у распону од 13% - 18%.

Повећана концентрација сумпор диоксида у односу на ГВИ (150 микрограма/м³) забележена је у периоду од фебруара до априла 2003. године и јављала се од 1 до 6 дана месечно.

Регистроване концентрације прекорачиле су ГВИ у распону од 2% до 193%. Највећи број прекорачења (50%) био је у распону до 10% (са концентрацијама између 150 и 160 микрограма/м³)

Табела 4.5. Кретање средњих месечних концентрација сумпор-диоксида у периоду фебруар 2003 – фебруар 2004. године

Година - Месец	2003.												2004.	
	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	
Средња месечна вредност	145	120	72	28	14	3	2	5	/	28	49	47	39	
МАХ	430	213	156	53	38	19	15	22	/	54	114	109	100	
МИН	52	70	28	11	2	2	2	2	/	4	4	15	10	
Бр. дана >ГВИ	4	6	1	0	0	0	0	0	/	0	0	0	0	

Извор података: Завод за заштиту здравља Ваљево

Највиша средња дневна концентрација сумпор-диоксида забележена је 24.02.2003. године и износила је 439 микрограма/м³. Највиша средња месечна концентрација сумпор-диоксида забележена је у фебруару 2003. године и износила је 145 микрограма/м³. Најниже средње дневне концентрације овог параметра су забележене у летњим месецима (јул и август), и износиле су 2 и 3 микрограма/м³.

Чађ је параметар чије су концентрације у посматраном периоду најчешће показивале прекорачење у односу на ГВИ. Концентрације чађи преко дозвољених су регистроване у фебруару и марту 2003. године и у периоду од новембра 2003. до марта 2004. године

Табела 4.6. - Кретање средњих месечних концентрација чађи у периоду фебруар 2003. – фебруар 2004. година

Година - Месец	2003.												2004.	
	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	
Средња месечна вредност	42	35	23	24	7	10	10	12	/	74	104	36	28	
МАХ	161	61	36	46	27	37	29	24	/	231	257	219	181	
МИН	9	2	12	11	1	4	3	2	/	11	21	0	3	
Бр. дана >ГВИ	7	4	0	0	0	0	0	0	/	16	15	3	5	

Извор података : Завод за заштиту здравља Ваљево

Највиша средња дневна концентрација чађи регистрована је 29.12.2003. године и износила је 282 микрограма/м³ што је скоро шест пута више од ГВИ (50 микрограма/м³).

У периоду од априла до септембра није регистровано прекорачење концентрација чађи у односу на ГВИ.

Резултати контроле квалитета ваздуха у 2003. години обрађени у Републичком хидрометеоролошком заводу Србије

Ваљево је један од градова у мрежи метеоролошких станица у којима се врши узорковање ваздуха на садржај сумпордиоксида, азотних оксида и концентрацију дима. Ово узорковање и обраду података врши Републички хидрометеоролошки завод. Мерна опрема је постављена на

хидрометеоролошкој станици код Пољопривредне школе
Релевантни подаци за 2003. годину су дати у следећим
табелама..

Табела 4.7. – Концентрација сумпор диоксида у ваздуху у 2003. години

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Ср. месечна вредност	-	70	52	36	29	-	42	22	26	14	-	66
Макс. концентрација	-	147	99	58	41	-	60	40	82	26	-	131
Бр. дана > ГВИ	-	0	0	0	0	-	0	0	0	0	-	0
Средња годишња концентрација (микрограма/м ³)												39
Медијана												31
98. перцентил												120

Извор података : Републички хидрометеоролошки завод

Табела 4.8. – Концентрација дима у ваздуху у 2003. години

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Ср. месечна вредност	-	46	51	25	18	-	12	18	25	39	97	148
Макс. концентрација	-	117	128	48	57	-	50	43	91	95	298	792
Бр. дана > ГВИ	-	9	15	0	2	-	0	0	1	8	21	19
Средња годишња концентрација (микрограма/м ³)												50
Медијана												25
98. перцентил												279

Извор података : Републички хидрометеоролошки завод

Табела 4.9. – Концентрација азот диоксида у ваздуху у 2003. години

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Ср. месечна вредност	-	29	37	24	19	-	25	25	19	20	-	-
Макс. концентрација	-	50	65	33	32	-	40	41	28	36	-	-
Бр. дана > ГВИ	-	0	0	0	0	-	0	0	0	0	-	-
Средња годишња концентрација (микрограма/м ³)												28
Медијана												25
98. перцентил												67

Извор података : Републички хидрометеоролошки завод

У наредном периоду може се очекивати пораст саобраћаја што ће за последицу сигурно имати повећање загађења ваздуха. С обзиром на тренутно стање тешко је очекивати да ће у наредних 2 до 5 година доћи до значајнијег привредног развоја, који би утицао на изразитији пораст стандарда становништва, тако да је врло вероватно да ће се и даље возити велики број израубованих возила, што додатно утиче на загађење ваздуха.

Тенденција развоја града у погледу градње стамбених објеката је да у ужем градском језгру приземну

индивидуалну градњу замењују вишеспратни објекти за колективно становање у које се уграђују локални системи грејања. Повезивање постојећих, као и будућих објеката на систем даљинског грејања сигурно ће у значајној мери допринети смањењу загађења ваздуха пореклом из ложишта, јер би се на тај начин уклонила ложишта из централне градске зоне.

У ЈКП "Ваљево" постоје планови за изградњу градске топлане и припрема потребне документације за градњу је у завршној фази. Убрзање ових активности и што скорије приступање реализацији градње у наредних 5 година би

довело до значајног пораста броја корисника даљинског грејања, што би као последицу имало побољшање квалитета ваздуха у зимским месецима.

Процену тенденција и трендова у односу на индустријска постројења није могуће дати у овом тренутку. У Ваљевоу је тренутно у току израда студије економског развоја општине која треба да одговори на стратешка питања привредног развоја, обухватајући и процес својинске трансформације, употребе нових (чистијих) технологија и развоја постојећих и нових привредних потенцијала.

4.1.5. Утицај на животну средину

На основу расположивих података може се закључити да су у ваздуху Ваљева присутне одређене загађујуће материје, чије концентрације се периодично мењају, а које сигурно имају неповољно дејство на животну средину и здравље људи, а посредно и на стандард живота.

За детаљнију процену утицаја било би потребно имати детаљније и свеобухватније податке о стању загађености ваздуха у урбаној средини на барем три мерна места, који тренутно не постоје. Такође, потребно би било имати и резултате мерења у близини индустријских и привредних постројења, како би се одредио утицај индустрије на укупан квалитет ваздуха.

4.1.6 Закључна разматрања

За комплекснију оцену стања квалитета ваздуха на територији Ваљева не постоји довољно података. Систематско мерење квалитета ваздуха до скоро није постојало, а прикупљени подаци, како по броју праћених параметара, тако и по временској основи, не дозвољавају доношење чврстих закључака.

И поред напред наведеног, обрада до сада сакупљених информација указује на то да је доминантни извор загађења у току целе године саобраћај, док се у касним јесењим, зимским и раним пролећним месецима јавља и загађење услед коришћења фосилног горива за грејање објеката. Непостојање подата везаних за емисију из индустријских објеката и постројења онемогућује доношење било каквих закључака у односу на ова постројења. Регистрована прекорачења МДК односно ГВИ односе се на сумпор диоксид и чађ, док су прекорачења осталих параметара који се прате регистрована у знатно мањем броју случајева.

Процена ризика на здравље становништва услед загађења ваздуха до сада није рађена, тако да јасних показатеља о угрожености појединих група становништва (деца, старе особе, хронични болесници) нема, иако они сигурно постоје. Израда ове студије, уз издвајање појединих циљних група и медицинских индикатора требало би свакако да представља један од будућих приоритета.

У циљу свеобухватнијег сагледавања стања неопходно је проширити мрежу станица за мерење емисије у урбаној зони, као и повећати број праћених параметара, како би се аргументовано потврдило њихово присуство, односно одсуство у ваздуху. Постојећи подаци би у том смислу били значајно допуњени, што би омогућило и стварање сигурнијих закључака и одређивање специфичних активности и будућих праваца деловања.

Недостатак катастра загађивача ваздуха на нивоу општине представља проблем који би у наредном периоду требало решити путем преузимања катастра од надлежних државних институција, или у његовом недостатку, израдом општинског регистра који би у првој фази обухватио само највеће потенцијалне загађиваче, а који би се касније употпуњавао подацима који се односе на остале изворе емисије у Ваљевоу.

Доступне информације указују на изузетно велики утицај саобраћаја на квалитет ваздуха у Ваљевоу. Како је постојећа студија стара више од 20 година, неопходно је извршити њену ревизију или израдити нову студију, која би на реалној основи квантификовала утицај овог сектора на квалитет ваздуха и указала на правце могућег решавања проблема.

У оквиру контроле рада ЈКП-а надлежног за системе централног грејања неопходно је увести строжу радну и технолошку дисциплину и спроводити редовну контролу емисије, што би поред побољшања квалитета ваздуха донело и материјалне уштеде кроз смањену потрошњу горива и смањене трошкове одржавања и сервисирања котларница, топлотних станица и друге опреме.

Што се тиче осталих привредних постројења, неопходно је да општина уз сарадњу са осталим надлежним институцијама створи и примењује механизме за редовно праћење и по потреби санкционисање непоштовања Правилника о граничним вредностима емисије, донетим на нивоу Републике Србије у току 1997. године.

4.2 Комунални Отпад

Комунални отпад подразумева отпад из домаћинства, као и други отпад који је због своје природе и састава сличан отпаду из домаћинства. Анализа и приказ начина управљања комуналним отпадом на територији Општине Ваљево обухватили су:

1. приказ законске регулативе на основу које се врши сакупљање и просторно одлагање чврстог комуналног отпада;
2. утврђивање и оцену садашњег стања у поступку прикупљања отпада, стања постојеће градске депоније и процене њиховог утицаја на животну средину и становништво;
3. закључна разматрања у погледу унапређења постојеће ситуације у оквиру одлагања комуналног отпада.

4.2.1 Приказ стања

Управљање комуналним чврстим отпадом на територији општине Ваљево поверено је ЈКП "ВИДРАК" Ваљево у складу са Одлуком о чистоћи (пречишћен текст - измене и допуне из 2003. године). На основу ове одлуке, дефинисано је да јавно комунално предузеће врши сакупљање, транспортовање и одлагање чврстог комуналног отпада на постојећу градску депонију - сметлиште. Одлука се односи на територију града Ваљева и припадајућих месних заједница.

Одлагање комуналног отпада спроводи се на депонији на локацији у месној заједници Горић, која се налази у продужетку раније депоније. Површина депоније износи око 5 хектара. Лоцирана је на 200 метара од насеља, око 150 метара од водотока реке Колубаре и око 2,5 км од центра града и на њој се не примењују ни основне мере заштите

животне средине. Депонија, сходно важећој регулативи, не испуњава ни захтеве у погледу основне инфраструктуре.

Након доношења решења о затварању раније депоније (током 1994. год.), као привремено решење прихваћено је да се одлагање отпада врши на постојећој локацији градске депоније у наредне две године, тј. до 1996. године. Међутим, ова локација је још увек у употреби уз одређена просторна проширења.

У циљу решавања наведеног проблема још 1995. године урађен је пројекат за изградњу нове депоније на локалитету Царић, али овакво решење није наишло на одобравање мештана овог подручја, па никакве конкретне активности у том циљу више нису ни подузимане.

На основу *Националне стратегије управљања отпадом* из 2003. године, дефинисан је Просторни план Колубарског округа до 2010. год., у оквиру ког се предвиђа изградња регионалне депоније у Каленићу код Уба.

4.2.2 Територијална покривеност изношења чврстог отпада на територији општине Ваљево

Територија општине Ваљева заузима површину од 915,80 км² на којој живи 96.761 становника (по попису из 2002 године) у 51 месној заједници. Град Ваљево има површину од 26,52 км² и према постојећим подацима у њему живи 61.526 становника у 21.794 домаћинства.

ЈКП “ВИДРАК“ Ваљево пружа услуге сакупљања и одношења смећа на целој територији града Ваљева и у појединим МЗ општине Ваљево.

Табела 4.10: Преглед стања у селима које покрива ЈКП Видрак

насеље	површина (км ²)	број становника	бр. домаћинс.	бр. опсл. домаћинс.	број ст./дом.	број стан/км ²	број дом/км ²
Ваљевска каменица	22,48	1.005	373	102	2,69	45	17
Бранковина	12,32	573	160	26	3,59	47	13
Дивци	6,53	717	220	140	3,26	110	34
Дивчибаре	25,53	235	677	677	0,35	9	27

Извор података: ЈКП Видрак

4.2.3 Изношење смећа

Јединица за изношење смећа у оквиру ЈКП “ВИДРАК“ Ваљево, обавља послове изношења кућног смећа, другог комуналног отпада и материја из септичких јама. Услуге поменуте јединице пружају се на територији коју покрива ЈКП, док у осталим месним заједницама (селима) не постоји организовано прикупљање комуналног отпада, већ је становницима остављено да износе отпад на околна самоформирана сметлишта.

Изношење комуналног отпада из домаћинства на територији града (зоне индивидуалног становања) врши се по детаљном програму који обухвата свако домаћинство три пута месечно.

Мали контејнери од 1,1 м³ су постављени у централној градској зони и зонама са колективним становањем – 260 ком., празне се 5 пута недељно, радним данима за све

У самом граду опслужује се око 95% домаћинства. Поред пружања услуге одношења смећа из домаћинства те услуге су проширене и на приватна и друштвена предузећа и јавне установе и објекте на целој територији општине Ваљево.

На територији општине Ваљево организовано прикупљање и изношење отпада се врши и у сеоским насељима Бранковина, Ваљевска Каменица, Дивци и Дивчибаре.

У Ваљевској Каменици је постављено 7 контејнера од 5 м³ који су распоређени у центру насеља и по установама, при чему је обухваћено око 30 % домаћинства који гравитирају центру.

У Бранковини су постављена 4 контејнера од 5 м³ и три од 1,1 м³ који су распоређени у установама и централном делу при чему је обухваћено око 15% домаћинства.

У Дивцима постоји 6 великих контејнера који су постављени на широј територији села чиме је обухваћено око 65%.

На Дивчибарама је распоређено 45 великих контејнера на већој територији (15 у одмаралиштима и 30 на терену) и тиме се опслужују 100% домаћинства, викендица као и сва одмаралишта. Постојећи контејнери се празне једном недељно а по потреби и чешће. Услуге ЈКП-а «Видрак» су интензивирани у периодима са већим бројем туриста (лето и зима). Неки од релевантних података у односу на сеоска насеља приказани су у наредној табели

кориснике, викендом са јавних површина и неких колективних насеља, а у предузећима и установама по позиву.

Контејнери од 5 м³ су распоређени по граду – (35 ком), по предузећима и установама али и у приградским насељенима и селима (Дивци - 6 ком, Бранковина – 4 ком, Ваљевска каменица – 7 ком., Дивчибаре – 45 ком., Каменитовац – 1 ком). Из установа и предузећа велики контејнери се празне по позиву, а остали једном или два пута недељно, тј. по потреби.

Услуге сакупљања и транспорта комуналног отпада се врше специјалним возилима у власништву ЈКП-а “Видрак” и то: **7 аутомобила за канте** (просечна старост возила 21 године, а надградња за 6 возила 9 година и за једно 23 године), **3 аутомобила за мале контејере од 1,1 м³** (просечна старост возила 6 година), **4 аутоподизача за велике контејнере од**

5 м³ (просечна старост возила 18 година) и *један камион за велике и мале контејнере* (старост 1 година).

За извршавање услуга на сеоским подручјима користи се камион компактор који има могућност пражњења већег броја контејнера у себе, при чему је организовано његово максимално искоришћење током целе недеље, тј. не постоји могућност ангажовања истог на другим сеоским и приградским подручјима.

Постојећи возни парк задовољава садашње потребе само под условом њихове потпуне техничке исправности.

Табела 4.11: Дневна количина отпада на депонији (комунални отпад 0,282 т/м³; индустријски отпад 0,148 т/м³)

Врста и количина отпада	м ³	тона
комунални отпад	320	90,24
индустријски неопасан отпад	60	8,88
просечна дневна количина депонованог отпада	380	99,12
максимална дневна количина депонованог отпада	400	112,80

Извор података : ЈКП Видрак

Месечна количина отпада депонована на градској депонији износи око 9.000 кубних метара, односно око 2.540 тона. Нешто веће количине одлажу се у периоду април – мај (10.000 кубних метара односно 2.820 тона) и новембар – децембар (11.000 кубних метара односно 3.100 тона).

Табела 4.12: Годишња количина отпада на депонији

Врста и количина отпада	метара кубних	тона
комунални отпад	92.630	26.762
индустријски неопасан отпад	17.370	5.018
максимална годишња количина депонованог отпада	110.000	31.780
минимална годишња количина депонованог отпада	97.000	27.354

Извор података : ЈКП Видрак

Табела 4.13: Састав комуналног отпада

Материјал	Годишње количине у тонама	Годишње количине %
органске материје	5700	21%
папир	5200	19%
смеће са јавних површина	2300	8%
стакло	1150	4%
пепео, шљака	1100	4%
пластика	1000	4%
метал	500	2%
остало	10404	38%

Извор података : ЈКП Видрак

На градску депонију се врши допремање отпада са територије Општине Ваљево али се одређене количине од око 120 м³ или 34 тоне месечно довозе из Мионице. Уз постојећи режим сакупљања и одлагања комуналног отпада за очекивати је да ће постојећи капацитети одлагалишта бити попуњени у наредних десетак месеци. У септембру 2004. године СО Ваљево је са грађанима потписала споразум који између осталог подразумева:

- обуставу даљег одлагања конфиската и угинулих животиња на постојећу депонију,
- обуставу даљег одлагања медицинског отпада на постојећу депонију,
- обуставу даљег одлагања муља из ППВ'а,

4.2.4 Депонија и сметлишта

Сакупљени отпад из града и околине се одлаже на градској депонији, где се врши свакодневно планирање и покривање земљом.

Обзиром да се конкретно и редовно испитивање количина и морфолошког састава отпада не врши, неке процене дате су у табелама у прилогу

- потупуну санацију депоније најкасније до 05. маја 2005. године.

У оквиру ЈКП – а тренутно се разматрају и планови за проширење територије пружања услуга изношења смећа, што би скратило предвиђено време употребе постојеће градске депоније.

4.2.5 Издавање рециклабилних материја

Тренутно на територији општине не постоји систематско и организовано издавање рециклабилних материја из комуналног отпада.

Једино организовано издвајање које се врши односи се на ломљено стакло (без селектовања по боји и врсти), али и у том случају само ако оно није помешано са другим отпадом, тј. не постоји рециклажа стакла из целокупног отпада. Оно се депонује на посебној локацији на градској депонији, а просечне месечне количине које се допремају су око 40 m³. Тренутно на депонији има око 500 – 600 m³ мешаног стакла.

Део рециклабилних материја из отпада издваја се од страна Рома. Количине које се издвајају су непознате, али зна се да су то углавном гвожђе, папир и бакар.

Иако без јасне стратегије и одговарајућих програма, делимични поступак рециклаже се врши у појединим фирмама. Неки од примера су Ваљевска пивара, предузеће “Вујић” где се врши одвајање и рециклажа; пијаца “Пошет” са одвајањем папира (10 %) и биолошког отпада (90 %). Међутим, количине издвојених материја су занемарљиве у односу на укупну количину произведеног комуналног отпада и износе свега 160 кубних метара на месечном нивоу (5%).

4.2.6 Утицај на животну средину

Утицај чврстог комуналног отпада на животну средину може се разматрати са два аспекта.

Први се испољава кроз *недовољну покривеност територије* Општине Ваљево на којој се пружа услуга одношења смећа. Ово условљава формирање дивљих сметлишта на необухваћеним подручјима, а самим тим и стварање могућности појаве заразних болести код становништва и угрожавања животне средине.

Депоније, сметлишта и друге врсте одлагалишта комуналног отпада представљају други фактор који својим садржајем могу да угрозе животну средину на разне начине, који се испољавају као:

загађење ваздуха :

- издвајање метана и угљен диоксида,
- ширење прашине и непријатних мириса,
- у периодима без ветра, може доћи до повећане концентрације загађујућих материја у ваздуху у оквиру и у околини одлагалишта отпада.

загађење земљишта, подземних и површинских вода:

- ако пре почетка експлоатације нису предузете адекватне мере заштите подтла (земљишта, а самим тим и подземних и површинских вода),
- угрожавања околине од отпада разнотог ваздушним струјањем,
- обзиром на близину речног корита реке Колубаре (10 – 20 m), при великим и честим атмосферским падавинама долази до прилива подземних проточних вода из речног корита у правцу тела одлагалишта, односно мешања са постојећим процедурним филтратом и његовог одливања ка речном кориту и одношења једног сегмента – течне фазе, органског и неорганског загађења водотоком реке.

Услед постојеће ситуације на територији Општине Ваљево, са сигурношћу се може тврдити да долази до појаве негативног утицаја на животну средину по свим горе наведеним аспектима. Степен угрожености животне средине није могуће квантификовати будући да нема егзактних података, јер не постоје било каква мерења, као ни систем мониторинга.

У наредном периоду може се очекивати интензивирање проблема везаних за управљање чврстим комуналним отпадом. Са једне стране неопходно је проширити територију на којој ће се организовано сакупљати отпад и уклонити бројна дивља сметлишта из приградских насеља и села, чиме ће се значајно увећати количине отпада које се одлажу на постојећу градску депонију. Са друге стране, капацитети постојеће депоније су при крају, а одлука о избору локације за нову, санитарну депонију још увек није донета.

Непостојање селектовања отпада и поступака рециклаже додатно отежавају ситуацију. Спровођење Националне стратегије за управљање отпадом, које између осталог подразумева изградњу регионалних депонија, за сада није озбиљно разматрано. Ситуацију компликује и непостојање сточног гробља и простора за одлагање отпадног песка из фабрике за прераду отпадних вода, који су се донедавно одлагали на градској депонији. Проблематика управљања тзв. специјалним отпадом (отпадна уља, акумулатори, гуме, материјали од паковања и сл.), такође мора бити посебно обрађена у будућем плану управљања отпадом на територији општине Ваљево.

Додатно опремање ЈКП “Видрак” возилима, контејнерима и другом опремом, које је у току, створиће услове за ефикаснији рад овог јавног предузећа, али без решавања горе наведених питања целокупан проблем управљања комуналним отпадом остаће и даље отворен.

4.2.7 Закључна разматрања

На основу анализе стања у области управљања комуналним отпадом на територији општине Ваљево, констатовано је незадовољавајуће стање у погледу територијалног ангажовања на прикупљању, начину транспорта и локалитетима одлагања чврстог комуналног отпада.

У складу са Стратегијом управљања отпадом за Србију, а у циљу праћења савремених процеса и поступака управљања комуналним отпадом, неопходно је даље активности усмерити ка изградњи *регионалне депоније* за Ваљево и припадајуће општине Колубарског округа. Према оценама експерата институција укључених у реализацију Програма имплементације просторног плана за Колубарски округ до 2005. и 2010. године (Института за урбанизам и архитектуру Србије, Дирекције за изградњу и развој Колубарског округа), закључено је да локалитет Каленић код Уба на подручју овог округа представља одговарајуће место за формирање централне регионалне депоније за одлагање комуналног отпада. Просторним планом предвиђено је да би она требала да буде изграђена на неком од искоришћених ливничких поља РЕИК-а “Колубара”.

Један од важних задатака које треба разрадити и реализовати у оквиру програма управљања комуналним чврстим отпадом представља рационализација мреже депонија у региону. То подразумева оријентацију ка укидању локалних депонија и увођењу *трансфер станица*, чиме би се омогућило централизовано сакупљање отпада из појединих околних општина (Коцељева, Косјерић, Уб, Лајковац, Мионица, Љиг, Осечина), сепарацију и сакупљање рециклабилних компоненти отпада и његово отпремање на регионалну депонију, а рециклабила на регионално постројење за рециклажу.

Такође, потребно је унапредити постојећу техничку базу у оквиру ЈКП-а “Видрак”, како би се створили услови за вођење прецизне евиденције о генерисању чврстог

комуналног отпада и динамике извожења истог, као и евиденције о саставу отпада.

Најефикаснији начин за свеобухватно санирање постојећег стања представља развој и усвајање краткорочног плана управљања комуналним отпадом за територију општине Ваљево, која ће важити до отварања нове регионалне санитарне депоније. Најважнији део овог плана у сваком случају треба да буде изналажење решења за одлагање отпада до изградње регионалне санитарне депоније.

У том смислу могла би се поново размотрити могућност спровођења постојећег пројекта санитарне депоније на локалитету села Царић или на некој другој прихватљивој локацији. Међутим, поставља се питање економске оправданости изградње општинске депоније, обзиром да ће се градити регионална. Ова опција би могла бити актуелна уколико се из неког разлога одустане од локације у Каленићу или ако за њену изградњу буде потребно знатно више времена. Тада би нова локација имала своју оправданост, али такође као потенцијална регионална депонија. Локација у селу Слатина, где се донедавно вршило ископавање каолина, је више пута помињана као могуће решење. Међутим, како и то село припада општини Уб, неопходно је претходно постићи споразума између општина које би користиле депонију.

У оквиру краткорочног плана управљања комуналним отпадом и санирања постојећег стања потребно је :

- размотрити могућности продужетка рока постојеће депоније или других алтернативних решења;
- започети активности усмерене на изградњу регионалне депоније;
- санирати постојећу градску депонију ;
- извршити рекултивације постојеће градске депоније;
- увести систем организованог сакупљања и одлагања комуналног отпада у приградским насељима и селима;
- извршити чишћење дивљих сметлишта ангажовањем шире друштвене заједнице;
- установити и разрадити пројекте сакупљања и рециклаже металног отпада, пластичног материјала, стакла, хартије, гуме, итд.;
- установити и разрадити пројекте коришћења биолошког отпада у енергетске сврхе;
- установити и разрадити пројекте издвајања опасног отпада из комуналног отпада и организовати његово сакупљање;
- интензивирати активности Скупштине општине Ваљево, осталих општина и релевантних институција на изради и доношењу неопходне документације ради примене мера и активности у области управљања комуналним отпадом;
- отпочети процес усклађивања локалних прописа и процедура са прописима ЕУ из области управљања отпадом.

4.3 Комуналне отпадне воде

Постојеће стање система за прикупљање, канализацију и пречишћавање отпадних вода у насељима у општини Ваљево, анализирано је на основу расположиве документације, података добијених у ЈКП “Водовод” Ваљево (јединој комуналној организацији надлежној за ову врсту делатности), података добијених од надлежних општинских органа, као и директно од субјеката означених као загађивачи вода и других субјеката који располажу

сазнањима везаним за квалитет отпадних вода и квалитет вода у водотоцима.

У периоду од 1970. год. до 1990. год. у Ваљево су предузимане опсежне мере у циљу заштите вода и водотока изградњом канализационих колектора и постројења за пречишћавање отпадних вода градске канализације, као и изградњом појединачних станица, постројења или других уређаја за третман отпадних вода у фабрикама и предузећима.

Међутим, може се констатовати да до сада није урађена никаква студија која би анализирала проблематику отпадних вода и сагледала утицаје отпадних вода на животну средину и на главни реципијент - реку Колубару. С обзиром да спада у категорију малих водотока, река Колубара је изложена загађивању како директним испуштањем отпадних вода у њен водоток тако и услед пријема водотока који по својим количинама воде немају значаја, али су носиоци знатних количина отпадних материја а уливају се у Колубару у урбаном језгру Ваљева (речице Љубостиња, Пераица и Обница).

Једини водоток који донекле доприноси побољшању квалитета воде реке Колубаре (која на мерном месту “Ваљево” припада II б класи), је Градац (који припада I класи). Она до-приноси разблаживању вода реке Колубаре и повећању њене моћи самопречишћавања.

4.3.1 Приказ стања

4.3.1.1 Отпадне воде насеља Ваљево

На подручју ваљевске општине, на организованом сакупљању искоришћених вода почело се систематски радити још 60-их година прошлог века. Ваљево је било међу првим градовима у Србији који је предузео конкретне мере у смислу изградње канализационог система, канализацију отпадних вода и њиховој преради у циљу заштите водотока реке Колубаре. На жалост, организовани систем прикупљања отпадних вода изведен је једино у граду Ваљево, док остала насеља на подручју ваљевске општине немају решено питање канализације. Изузетак од овог чини једино туристичко насеље Дивчибаре, где су ове активности донекле спроведене.

Активности на пројектовању и реализацији канализационог система и објекта за пречишћавање отпадних вода трајали су од 1960. до 1976. год. У том периоду изграђени су централни канализациони колектори, секундарна мрежа и I фаза постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) у Горићу, капацитета 25.000 ес.

На постројењу су у летњем периоду пречишћаване целокупне количине отпадних вода, док се у зимском периоду пречишћавало око 50% (обзиром да је градски колектор изграђен као заједнички, тако да прима и атмосферску воду). Ово постројење је било у експлоатацији до краја 80-их година. Због дотрајалости, застарелости и недостајуће опреме ППОВ је коначно престао са радом 1991. год.

Капацитет постојећег постројења се врло брзо показало недовољним, па се из тих разлога 1987. год. започело са изградњом II фазе Постројења (по новој технологији). Радови су изведени на основу пројекта “Хидроинжењеринга” из Љубљане из 1982. године а капацитет постројења је 100.000 ес, са могућношћу проширења до 300.000 ес. Постројење је поступно пуштано у рад а потпуно оперативно је од 2002. године.

На постројењу се данас обавља механичко и биолошко пречишћавање комуналних вода и третман муља а само постројење обухвата:

- Пумпну станица са аутоматизованим пумпним пумпама и предтретманом. Предтретман садржи аутоматске решетке, покретне траке аераторе, песколове и хватаче масти. Издвојени песак и масноће прикупљају се у контејнере и транспортују на депонију.
- Примарни таложник са загртачем муља. Помоћу центрифугалних пумпи муљ се препумпава у примарно трулиште.

- Базен за аерацију (биобазен) који се састоји од аерационе турбине и базена капацитета 1500 кубних метара.
- Секундарну таложницу која се састоји од вакумског згртача, пумпних пумпи и секундарног базена где се отпад стабилизује путем биохемијских процеса. Део активног муља враћа се у процес рада, док се други део транспортује након таложња у анаеробни дигестор а пречишћена вода се дезинфикује и главним колектором испушта у реку Колубару.
- Дигестор, који служи за стабилизацију муља у анаеробном процесу у трулишту. Процес дигестије и згушњавања траје 25 дана а затим се муљ пресује и траком допрема до контејнера у облику брикета и одвози на депонију.

Табела 4.14: Преглед фактурисаних количина испоручене воде грађанима и правним лицима као и количина отпадних/канализационих вода.

Година	Испоручена вода у м ³	Канализационе воде у м ³
2000.	6.795.738	5.836.736
2001.	5.990.001	5.423.722
2002.	5.674.600	4.969.809
2003.	5.749.517	5.002.301

Извор: ЈКП Водовод Ваљево

Изградњом Постојења за отпадне воде Ваљево је учинило велики корак у заштити вода реке Колубаре и заштити животне средине грађана. Међутим, с обзиром да се урбанизацијом и ширењем градског подручја концентрација становника повећава, како у самом граду тако

и у приградским насељима и селима око града, намеће се потреба изградње односно проширења канализационе мреже и у овим подручјима. Изграђеност канализационе мреже далеко заостаје за изградњом водоводне мреже, што се види из следећег прилога.

Табела 4.15 Изграђеност канализационе и водоводне мреже

Водоснабдевање	
цевовод сирове воде	11.866 м
цевовод чисте воде	218.000 м
Канализација	
општи систем (комбиновани)	20.858 м
сепаратни систем – фекалне воде	81.000 м
сепаратни систем - атмосферске воде	8.427 м

Извор података: ЈКП Водовод Ваљево

Подаци из табеле 4.15. указују на изузетно неповољан однос између покривености становништва са услугама водоснабдевања и канализације (однос је мањи од 1:2), што као резултат има велико загађење вода услед коришћења септичких јама.

У оквиру града Ваљева најлошија ситуација је у:

- МЗ Пети пук, која има делимично решену канализациону мрежу, с тим што је одвођење отпадних вода решено у правцу раније изграђених колектора у Синђелићевој улици и кроз фабрички круг "Крушика". У току је израда пројекта (која је

поверена Дирекцији за изградњу), која би требала да дефинише могућности за решење овог проблема. До сада је одвођење комуналних вода решавано парцијално, тако да постоје пројекти за поједине улице али нема пројекта за целу МЗ.

- МЗ Попаре такође нема у потпуности решено одвођење комуналних вода због неповољне конфигурације терена, мада се процењује да је 50% потребне канализационе мреже изграђено и то у делу ове месне заједнице где је насељеност најгушћа, а који гравитира ка Тешњару. Пројекат фекалне канализационе мреже у Попарама израдио је МП "Велика Морава" децембра 2002. год., али

после ревизије пројекат је враћен на дораду, иако је део радова по овом пројекту већ изведен.

4.3.1.2. Отпадне воде приградских насеља

Миграција становништва, насељавање и изградња привредних објеката у близини града довела је до раста насеља источно и североисточно од Ваљева уз саобраћајнице и уз реку Колубару. Из тог разлога приступило се изградњи канализационог колектора у селу Белошевац у дужини од око 2000 м.

Како је географски положај села Белошевац низводно од Ваљева и постројења за пречишћавање отпадних вода, намеће се потреба изградње повратног ценовода у дужини од 1307 м и две црпне станице, ради довођења отпадних вода до постројења за њихов третман.

За ове радове урађен је Главни пројекат одвођења фекалних и употребљених вода у насељу Горић (који је израдио Институт ЦИП, Београд). Пројектом је предвиђено да на

овај начин до постројења за третман отпадних вода буду доведене отпадне воде из насеља Белошевац, Горић и дела Попучака (до Иверка где је вододелница). Очекује се да реализација овог пројекта започне у току 2004. године.

Анализирајући проблематику прикупљања и канализације отпадних вода на територији општине Ваљево, ван градског подручја, може се закључити да преовлађују тзв. расута сеоска насеља, у којима је извођење пројекта прикупљања отпадних вода веома сложена и скупа активност. Изузетак од овог правила чине једино насеља Ваљевска Каменица, Попучке, Лукавац, Дивци и Белошевац. Ова насеља су гушће концентрисана на ужем подручју, те је могуће планирати и приступити изради пројекта канализације и мањих уређаја за третман отпадних вода типа таложника, биодискова или биобазена.

За насеље Ваљевска Каменица карактеристично је да се налази узводно од Ваљева, а отпадне воде из домаћинства, привредних и објеката друштвеног стандарда испуштају се директно у речицу Каменицу или у индивидуалне септичке јаме, тако да посредно утичу на квалитет вода реке Колубаре.

Насеља Попучке, Лукавац и Дивци смештена су уз саобраћајницу Ваљево – Београд са тенденцијом убрзане изградње стамбених, индустријских и других привредних објеката. Она се а налазе у подручју са високим нивоом подземних вода и успореним отицањем атмосферских вода због равничарског терена. Отпадне воде из домаћинства и осталих објеката испуштају се директно у најближе водотоке река Кривошија и Рабац, у отворене канале (путне и друге), потоке или у водопропусне септичке јаме. На тај начин отпадне воде директно утичу на квалитет површинских и подземних вода. Ово за последицу има загађење прве издани која је још увек важан извор водоснабдевања становништва питком водом у овим насељима.

У наредном периоду треба очекивати даљи развој урбаног дела града, чиме ће се повећати и потреба за изградњом комуналне инфраструктуре. Чињеница да ће проширењем градске зоне доћи до спајања појединих приградских месних заједница са градом указује на неопходност бржег спровођења постојећих пројеката водоводне и канализационе мреже и израде и реализације нових.

4.3.2. Закључна разматрања

На основу постојеће ситуације може се закључити да се у општини Ваљево чине напори да се побољша прикупљање отпадних вода и њихово пречишћавање на Постројењу за третман отпадних вода из градског подручја (уз предtretман индустријских отпадних вода), али да се садашњим интензитетом активности овај проблем не може лако решити.

У наредном периоду потребно је проширењем постојеће канализационе мреже обухватити што веће подручје и што већи број субјеката – потенцијалних загађивача, уз сталне мере контроле квалитета и квантитета отпадних вода које се евакуишу кроз канализациони систем. Потребно је да ЈКП “Водовод” изврши ревизију раније одобрених прикључака у канализациону мрежу, ради увида да ли се поштују дати услови прикључења, какве се воде испиштају и да ли по квалитету одговарају Правилнику који прописује МДК за канализацију као и да ли се врши предtretман таквих вода, када је то предвиђено важећим прописима.

Неопходно је урадити детаљну студију стања отпадних вода у општини како би се могао сачинити предлог мера за санацију постојећег стања. Потребно је извршити евиденцију загађивача, анализирати стање отпадних вода и планирати кораке за превазилажење постојећег стања. Неопходно је извршити испитивање постојеће канализационе мреже, приступити санацији постојећих колектора имајући у виду њихову старост, урадити пројекат атмосферске канализације (обзиром да је део мреже урађен по општем систему, што оптерећује рад градског постројења за пречишћавање).

Из прегледа стања може се закључити да је стање у вези комуналних отпадних вода за градско насеље Ваљево не задовољавајуће. Поједни делови града (месне заједнице Пети пук и Попаре) који немају канализациону мрежу у сваком случају треба да представљају приоритет у решавању ове проблематике.

Активности на развоју система комуналних отпадних вода морају бити интензивирани као би се степен покривености у урбаној зони што пре довео до прихватљивог стања (однос 1:1.15 до 1.25).

Што се приградских насеља тиче неопходно би било пратити активности на увођењу система водоснабдевања тј. обезбедити паралелни развој једне и друге мреже.

У односу на сеоска насеља потребно је усмерити активности на она насеља која су концентрисаног типа, где је извођење мреже комуналних отпадних вода и постројења за третман отпадних вода могуће извести уз мања улагања. Та насеља су: Ваљевска Каменица, Горић, Попучке, Дивци и Белошевац.

Посебан задатак би требало да буде утврђивање економске цене воде, како би се створиле могућности за даље инвестирање у развој водоводне и канализационе мреже. Повећање цене воде би требало уводити постепено и плански.

4.4 Индустријске отпадне воде

4.4.1 Приказ стања

Индустријска зона Ваљева, у односу на градско језгро, решена је тако што је Урбанистичким планом превиђено

њено ширење у источном и североисточном делу града. Међутим, постојеће стање ових објеката наслеђено из прошлости је карактеристично по томе што постоји један број предузећа која се налазе у самом градском језгру или су се ту нашла ширењем градског подручја (Пивара, Кожара, Пекара, Градац, Србијанка, Крушик).

Решавању проблема њихових отпадних вода приступило се селективно, тако што су неке од наведених фирми своје продукте из технолошког поступка укључиле у градску канализацију док друге то нису учиниле. Један број привредних објеката, који су изграђени у индустријској зони, удаљен је од градског постројења за пречишћавање отпадних вода тако да се њихове отпадне воде пречишћавају у сопственим станицама или таложницима и испуштају у најближи реципијент: Јабланица, Стефил, Ферум, Машинорад у речицу Пераица; Рудници неметала у Ђатин јаз; Кланица у Дивцима у реку Рабас итд. С обзиром на то да у задњих десет година индустријски погони у општини Ваљево скоро да не раде или раде на ивици рентабилности, то се од стране потенцијалних загађивача не посвећује никаква брига третману и квалитету отпадних вода, количине отпадних вода се не мере и не региструју, а постојећи уређаји и станице за пречишћавање индустријских отпадних вода су запуштене, риуниране и изван функције.

У претходних педесет година привреда Ваљева је била орјентисана на развој првенствено металоперађивачких капацитета чија је окосница био највећи и најмногљуднији колектив фабрика “Крушик”. Представници ове индустријске гране су такође фабрика вијака “Градац”, предузеће “Ферум”, Машинорад, Металсервис и др. Друге

индустријске гране чинили су: из области електропривреде – “Елинд”, дрвноперађивачка – “Стефил”, кожарска индустрија – “Кожара” - ВИК, прехранбена индустрија – “Србијанка”, Пивара и Пекара.

Фабрика “Крушик” је свакако највећа фабрика у Ваљеву, коју су до 2001. год. сачињавали једанаест деоничарских друштава, од којих највећи део је чинила ХК “Крушик” - наменски програм. Поједина друштва су у међувремену угашена, тако да сада осим наменског програма постоје следећа друштва: “Кришик – акумулатори” А.Д., “Крушик – ФЛМ” А.Д., “Кришик – ФМО” А.Д., “Кришик – арматуре” А.Д., “Крушик – алатница” А.Д., и ДП “Крушик – текстилне машине”. Ова фабрика је током НАТО бомбардовања 1999. год. претрпела разарање скоро свих објеката.

Са аспекта квалитета и количина отпадних вода у фабрикама система “Крушик” до сада нису рађене никакве студије ни анализе које би се бавиле овом проблематиком, него су отпадне воде решаване парцијално. У периоду када се производња одвијала нормално већи део отпадне воде укључиван је у интерну канализацију фабрике, а затим у градску канализацију. Међутим, поједини погони из Наменске производње испуштали су део отпадних вода у отворене водотоке – потоке притоке Љубостиње. У периоду од 1973. године до 1993. године на простору фабрике “Крушик” изграђене су три станице за пречишћавање отпадних вода, од којих су две биле у функцији, и то: станица за отпадне воде Површинске заштите и станица за отпадне воде Фарбаре. Ова постројења су радила на принципу рецикулације са високим степеном пречишћавања

Табела 4.16: Физичко–хемијске карактеристике отпадних вода Погона површинске заштите и Погона Фарбаре од 16.07.1998. год.

Параметри	Површинска заштита	Фарбара	МДК за канал
Сусп. матер. мл/л	165,10	51,0	500
рН вредност	8,50	8,5	6-9
Биохем. потр. О ₂ (БПК-5) мг/л	2,00	4,5	400
Нитрати (Н ₂ О ₅) мг/л	1,80	1,35	50
Хлориди (Сl ⁻) мг/л	190,10	27,5	500
Сулфати (SO ₄) мг/л	0,00	42,9	350
Укупно гвожђе (Fe) мг/л	5,27	0,68	5
Никал (Ni) мг/л	0,08	0,02	3
Цинк (Zn) мг/л	3,26	0,18	3
Кадмијум (Cd) мг/л	0,023	0,018	2
Олово (Pb) мг/л	-	0,054	2
Цијаниди (CN) мг/л	0,00	-	-

Извор: Институт заштите на раду, Београд, анализе квалитета отпадних вода

Пословни систем “Крушик” је при нормалној производњи био велики потрошач воде, чија се количина може проценити на приближно 800.000 м³ годишње, с обзиром да тачна евиденција о потрошњи воде није сачувана. Количине

захваћених вода из водоводне мреже и из сопственог водозахвата се редовно мере и региструју, тако да се и количина отпадних вода процењује на исту количину (800.000 м³/год). Захваћене воде из градског водовода и

сопственог водозахвата у насељу Колубара II се редовно мере и региструју мерачима протока, док мерачи протока отпадних вода нису уграђени.

Додатни проблем у регистровању количине отпадних вода представља чињеница да је део комуналних вода из месне заједнице Пети пук укључен у колектор кроз фабрички круг

“Крушика” и тренутно не постоји техничка могућност раздвајања.

Као последица ратних разарања и економског реструктурирања привреде поједине фабрике у систему

Табела 4.17: Физичко–хемијске карактеристике отпадних вода Погона површинске заштите и излазне канализације ХК “Крушик” (пре улива у градску канализацију), 30.03.2001. год. и 02.04.2001. год.)

Параметри	Површинска заштита	Излазна вода	МДК за канал
Сусп. матер. мг/л	164,34	189,43	500
рН вредност	7,2	9,3	6-9
Биохем. потр. О ₂ (БПК-5) мг/л	6	300	400
Кисеоник у води мг/л	12,56	8,68	-
Маси и уља	0,05	17,36	40
Хлориди (Сl ⁻) мг/л	9,51	30,03	500
Сулфати (SO ₄) мг/л	26,90	36,5	350
Укупно гвожђе (Fe) мг/л	0,10	0,10	5
Никал (Ni) мг/л	2,09	0,20	3
Бакар (Cu) мг/л	4,62	0,30	2
Хром укупни	1,78	0,22	2
Хром (Cr ⁶⁺)	0,48	0,26	0,1
Цинк (Zn) мг/л	3,277	0,19	3
Кадмијум (Cd) мг/л	0,071	0,029	2
Олово (Pb) мг/л	0,069	0,084	2

Извор: Институт заштите на раду, Београд, анализе квалитета отпадних вода

На основу приказа постојеће ситуације, намеће се закључак да у овом моменту, без генералног решења будућег статуса фабрике “Крушик”, није реално очекивати никаква решења у вези њених отпадних вода, мада ова фабрика представља једног од највећих загађивача воде на територији општине Ваљево. Због тога је потребно јасно дефинисати будуће производне програме, а у склопу тих решења приступити пројектовању и реализацији пројеката за заштиту вода од загађивања и спречити успостављање технолошких процеса без истовремене примене законске регулативе.

Фабрика за прераду коже и крзна ВИК Ваљево лоцирана је у самом градском подручју, у близини густо насељеног дела града, тако да је ова врста индустријске прераде услед емисије отпадних вода и ширења непријатног мириса неадекватна за урбану средину. Фабрика за прераду коже снабдева се водом за производни процес из Унковића јаза, вештачког водотока из реке Градац, а отпадне воде које се

“Крушик” су потпуно престале или раде са малим капацитетом, у отежаним условима, у недостатку радног простора. Међутим, погони који раде своје отпадне воде испуштају у канализацију без пречишћавања. Значајно је навести да станица за отпадне воде из погона Површинске заштите није срушена приликом бомбардовања, док је матични производни објекат срушен и дислоциран, те се испирне отпадне воде галванизације сада испуштају у канализацију непречишћене, а концентрати се прикупљају у бурад и транспортују до постројења за пречишћавање.

механички пречишћавају у таложницима испуштају се у Унковића јаз испод водозахвата и даље у реку Колубару. Санитарне и фекалне воде се испуштају у градску канализацију.

Технолошки процеси при којима настају отпадне воде обухватају квашење, прање, доштава, бојење, ешеровање, откречавање, пикл, штава, доштава, и машћење коже. Отпадне воде су оптерећене хроматима, сулфидима, амонијаком, органским материјама, детерџентима, недостатком кисеоника, а рН вредност је алкална.

Како последњих неколико година фабрика ради повременим упошљавањем и искоришћености капацитета до 10%, нису вршена испитивања квалитета испуштених отпадних вода. Количине захваћених, односно искоришћених вода на водозахвату се не мере и не региструју, а процена приказана у наредној табели је сачињена на основу сачуваних података

констатованих у инспекцијским прегледима републичког водопривредног инспектора.

Табела 4.18: Количине испуштених отпадних вода

Година	У канализацију м ³ /год	У реку Колубару м ³ /год
1996.	20.955	24.817
1997.	20.136	26.434
1999.	21.018	-
2001	13.198	25.607

Извор: Институт заштите на раду, Београд

Решење проблема отпадних вода фабрике коже ВИК треба тражити или у дислокацији производних погона ван градског подручја или у изради и реализацији пројекта уређаја за пречишћавање отпадних вода из кожарске производње. У случају ваљевске кожаре отежавајућа околност је та што је сам реципијент Унковића јаз, због дугогодишњег неадекватног искоришћавања засут исталоженим материјалом који утиче на недовољну количину воде у јазу. Чишћење и продубљивање корита јазу повећало би количину воде у јазу, брзину протока и могућност разблаживања отпадних вода.

Фабрика вијака “Градац” је један од већих ваљевских колектива, налази се у индустријској зони града на десној обали реке Колубаре, а бави се израдом вијачне робе. У задњих неколико година обим производње је смањен због тешкоћа у привређивању и укупне економске ситуације у нашој земљи. Власничка трансформација није извршена.

Фабрика се водом снабдева из градског водовода за санитарне и друге потребе, док се за потребе производње и противпожарне воде водом снабдева из водозавода на реци Колубари који се налази испод излива отпадних вода. Вода

Табела 4.20: Физичко–хемијске карактеристике отпадних вода после станице за отпадне воде ФВ “Градац” 04.04.1994. год., 27.03.2000. год., 04.03.2002. год.

Параметри	1994.	2000.	2002.	МДК за II класу воде
Сусп. матер. мг/л	19,17	30,75	26,12	10 – 30
рН вредност	7,0	6,9	7,8	6,8 – 8,5
Биохем. потр. О ₂ (БПК-5) мг/л	3	-	14	2 – 4
Кисеоник у води мг/л	8,76	10,25	6,81	6 – 8
Маси и уља	1,17	0,00	3,84	-
Укупно гвожђе (Fe) мг/л	0,36	0,00	0,00	0,3
Никал (Ni) мг/л	0,00	0,00	0,01	0,05
Хром (Cr ³⁺) мг/л	0,003	0,00	-	0,1
Хром (Cr ⁶⁺) мг/л	0,00	0,00	-	0,1
Цинк (Zn) мг/л	0,1	2,14	0,087	0,2
Кадмијум (Cd) мг/л	-	0,045	-	0,005
Олово (Pb) мг/л	-	-	0,064	0,05
Бакар (Cu) мг/л	-	-	0,07	0,1

Извор: Институт заштите на раду, Београд, анализе квалитета отпадних вода

из водозавода користи се у технолошке сврхе: хлађење машина, припрема челика, прања на силви – уређајима, хемијска и галванска заштита метала, термичка обрада, хлађење при ковању, за потребе котларнице и производњу паре. Отпадне воде које настају у производном процесу скупљају се и одводе у станицу за третман отпадних вода (неутрализација, редукација, таложење) одакле се изливају у реку Колубару, док се санитарне воде укључују у канализацију. Количине технолошких отпадних вода се не мере и не региструју јер није уграђен мерач протока, док се количина санитарних вода утврђује на бази захваћених количина воде из водоводне мреже. Процена количине искоришћених вода дата је на основу сачуваних података водопривредне инспекције.

Табела: 4.19: Количине отпадне воде из фабрике вијака Градац

	Година	У канализацију м ³	У реку Колубару м ³
ФВ Градац	1998.	54.000	7.932
	1999.	42.433	7.000
	2001.	9.757	7.200

Извор: Републичка водопривредна инспекција

Технолошке отпадне воде фабрике вијака “Градац” пречишћавају се у Станици за отпадне воде типа “Блазберг” немачке производње, која је већ више година руинирана, са неисправном филтер – пресом и аутоматиком, те се дозирање хемикалија врши ручно. Из тих разлога неопходно је извршити санацију објеката и реконструкцију постројења како би се функционалност и ефикасност побољшала, поготову што је излив отпадних вода директно у реку Колубару и то у горњем току где је количина воде у кориту мала, тако да је фактор разблажења минималан, а утицај на реципијент тренутно уочљив

Трендове и тенденције по питању индустријских отпадних вода у овом моменту веома је тешко проценити. Услед недостатака података и информација о загађивачима индустријским отпадним водама, посебно приватних предузећа, немогуће је дати прецизнију оцену садашњег нити реалну претпоставку будућег стања. Чињеница да велика државна и друштвена предузећа не раде или раде са веома смањеним капацитетом те да их очекује процес својинске трансформације такође отежавају могућност процене.

Економски план развоја општине Ваљево, који би између осталог требало да да смернице за развој индустријског сектора, још увек није израђен. По усвајању тог плана, увидом у предлоге мера економског развоја, моћи ће се објективније сагледати ситуација и сходно томе проценити и подузети одговарајуће мере по питању заштите од загађења индустријским отпадним водама.

4.4.2 Закључна разматрања

У овом извештају дат је приказ садашњег стања само за предузећа која су у ваљевској привреди (по врсти индустријске производње и по природи отпадних вода које настају у технолошком поступку) низ година истицана као највећи загађивачи вода. У оквиру овог извештаја нису обухваћена друга предузећа чије технолошке воде значајно утичу на крајњи реципијент – реку Колубару, као што су Србијанка, Стефил, Пивара, Пекара, Елинд, Ластва – Стрела, Ремонт, кланице, сепарације песка. Главни разлог за то представља непостојање података о количинама и квалитету отпадних вода које се продукују и овим предузећима. Додатни разлог чини то што у овом моменту многа предузећа не раде, и тек им предстоји власничка трансформација.

Не треба занемарити ни низ малих загађивача – радњи за прање и подмазивање возила, мале галванизације, кожарске радионице, млекарне, штампарије, произвођаче детерџената, прерађиваче воћа и поврћа и сл. који у производњи користе разне материје које имају негативан утицај. У трци за стицањем профита, последице које настају намерним или не намерним испуштањем отпадних вода сматрају се безначајним, а улагање у постројења за заштиту вода као сувишна инвестиција.

С обзиром на то да су у периоду 70-их и 80-их година прошлог века у скоро свим великим предузећима изграђени уређаји или станице за третман или предтретман индустријских отпадних вода неопходно је испитати садашњу функционалност, ефикасност и исправност тих уређаја, извршити реконструкцију тамо где је она могућа и финансијски оправдана или приступити изградњи нових уређаја са савременом технологијом.

Решавању проблема отпадних вода индустрије мора се приступити посебно, обзиром да су врсте отпадних вода специфичне за сваку производну целину. У том смислу мора се сачинити посебан план који би анализирао стање отпадних вода, стање уређаја за третман отпадних вода, потребу реконструкције, доградње или изградње нових уређаја. Међутим, овом задатку се може приступити тек након спровођења власничке трансформације у индустрији и у привреди, опште, која ће дати одговор на питања о будућој привредној оријентацији постојећих привредних субјеката.

Како би се ове активности успешно спровеле неопходно је успоставити општинску евиденцију о индустријским загађивачима отпадним водама и спровести минимално једногодишњи план мониторинга, који би послужио као основа за планирање конкретних активности у циљу побољшања стања у овој области. Део напора свакако треба да буде усмерен ка материјалном, техничком и кадровском унапређењу служби надлежних за контролу квалитета отпадних вода и примену законске регулативе.

4.5 Медицински Отпад

4.5.1 Приказ стања

Према подацима Светске здравствене организације отпад произведен у здравственим установама носи највећу опасност од инфекција и заразе. Уз негативан утицај на здравље, овај отпад негативно утиче и на околину, а не треба заборавити ни његову канцерогеност, по чему се опасни медицински отпад разликује од комуналног. Отворено неконтролисано одлагање нетретираног отпада је најчешћи метод одлагања.

Величину проблема одсликава чињеница, да по подацима Светске здравствене организације у свету годишње настаје преко 10,5 милиона инфекција Хепатитиса Б и Ц и више од 80.000 ХИВ инфекција због вишестратног коришћења нестерилних шприцева и игала.

Регионални здравствени центар Ваљево чине болница, домови здравља у Ваљеву, Мионици, Љигу и Осечини и здравствена амбуланта у Пецкој.

Болница је регионалног карактера и пружа услуге секундарне здравствене заштите за цео Колубарски округ који броји 191.558 становника. Болница се састоји од 10 зграда укупне површине 27.124 квадратна метра распоређених на три локације. У установи ради укупно 2.026 запослених. Просечан број оперисаних болесника на годишњем нивоу у ЗЦ Ваљево је 4.802, просечан број стационарно лечених инфективних болесника је 537, док је број болесника на хемодијализи 9.075. То указује на високу вероватноћу ризика инфекције медицинским отпадом, посебно када је реч о средњем медицинском кадру.

Медицински отпад који настаје на територији општине Ваљево може се сврстати у следеће категорије:

- Општи отпад,
- Патоанатомски отпад,
- Хемијски отпад,
- Инфективни и потенцијално инфективни отпад,
- Оштри предмети и други медицински инструменти,
- Радиоактивни отпад,
- Фармацеутски отпад,
- Судови под притиском.

Инфективни отпад из здравствене заштите је онај који садржи довољан број вирулентних, патогених микроорганизама, где се након контакта са њим може јавити инфективно обољење. Он представља идеалну подлогу за брз раст и развој патогених микроорганизама, узрочника низа обољења.

Патоанатомски отпад према дефиницији Светске Здравствене Организације (WHO) обухвата ткива, органе,

делове тела или телесне течности из људских органа, узорке телесних течности и њихове састојке (укључујући коштану срж, ликвор, перитонеалну, плеуралну течност итд.).

Оштри предмети подразумевају искоришћене скапеле, ланцете, игле, инфузионе системе и сл.

Хемијски отпад чине старе и закрљане хемикалије из биохемијских и патолошких лабораторија, искоришћени развијачи и фиксирани из радиографије, као и стара дезинфекциона средства. Просечан број биохемијских анализа крви и урина у Здравственом центру Ваљево на годишњем нивоу је 574.568 при чему се употребљене или неискоришћене лабораторијске хемикалије или дезинфекциона средства испуштају у канализацију. Годишња потрошња рентген филмова у ЗЦ Ваљево износи око 3.870 квадратних метара.

Радиоактивни отпад садржи радионуклеиде ниског и средњег нивоа зрачења, са релативно кратким временом полураспада, који се користи у дијагностици и терапији. До 2002. године у служби нуклеарне медицине коришћени су I – 131 до 10мЦИ и Хг 197 чија је примена забрањена због неусловности рада и природе радио фамака (време T1/ 2 и енергија радиофамака).

Фармацеутски отпад подразумева отпад који настаје при коришћењу лекова, помоћних медицинских и лековитих средстава.

Судове под притиском чине боце са ТНГ-ом, техничким гасовима, наркотицима и кисеоником. Тренутно, оне се продају као секундарна сировина на тржишту.

Биохазардни отпад подразумева сав отпад који настаје у медицинским установама (ткива, крв, телесне течности, екскрети и секретари, брисеви, тупфери, газе игле, скапели и други оштри предмети).

Табела 4.21: Продукција медицинског отпада у ЗЦ Ваљево

Болница	1728 м ³
Грудно одељење	576,0 м ³
Дом здравља	561,6 м ³
Укупно	2865,6 м³

Извор подата: Здравствени центар Ваљево

Укупна годишња количина медицинског отпада:

Неризични (обичан) отпад: 68%
Високо ризичан (опасан) отпад: 32%; (потенцијално инфективан/ биохазардни отпад 25% и хемијски/ опасан отпад 7%)

Поступање са медицинским отпадом у ЗЦ Ваљево

Инфективни отпад је најзаступљенија категорија у медицинском отпаду. Податак да је просечан број стационарно лечених инфективних болесника 537, уз уважавање чињенице да је годишња продукција инфективног отпада на нивоу ЗЦ Ваљево око 60кг, који се баца у контејнер и одвози на градску депонију, указује да је неопходно извршити његову дезинфекцију или стерилизацију.

Најприхватљивије и најчешће коришћене методе у ЗЦ Ваљево су:

1. Санитарно депоновање
2. Испуштање у канализацију
3. Контролисано спаљивање

Поступак са патоанатомским отпадом прописан је «Правилником о поступању са деловима људског тела» који су хируршким захватом или на други начин одстрањени. У нашој установи овај отпад се одлаже у посебне дрвене сандуке и сахрањује на градском гробљу.

При раду са оштрим инструментима, иглама, ланцетама, скапелима, мора се обратити посебна пажња, како због могућег самоповређивања тако и због великог ризика од инфекције. У ЗЦ Ваљево ова врста отпада сакупља се у стаклене боце и потом одлаже у контејнер.

Фармацеутски отпад, односно лекови са истеклим роком трајања не представљају озбиљну претњу људском здрављу или животној средини. Неконтролисано одлагање ових лекова у околину може бити опасно уколико води ка контаминацији изворишта или локалних извора, а са друге стране крађа са необезбеђених депонија може резултовати да се истекли лекови појаве на тржишту ради поновне продаје.

Стога, процедура уништавања лекова обухвата неколико фаза:

- сортирање лекова на категорије,
- формирање стручног тима за избор оптималне методе третмана за сваку категорију,
- формирање тима за спровођење поступка по одабраној методологији третмана уништавања,
- вођење евиденције о спровођењу поступка.

У ЗЦ Ваљево, лекови са истеклим роком употребе се спаљују у болничкој котларници. При томе се наркотици посебно издвајају и евидентирају због могућности злоупотребе.

Крв и деривати крви - на одељењу за трансфузиологију, поступање са крвљу и дериватима крви инфицираних пацијената, која представља инфективни отпад, налаже да се ова мора хемијски инактивирати.

4.5.2 Утицај на животну средину

Прегледом медицинског материјала који је неконтролисано доспео у животну средину, као и увидом у доступне резултате анализа појединих сегмената животне средине (ваздух, вода, земљиште, биљни и животињски свет) изведени су закључци о основним материјама медицинског отпада и њиховим негативним дејствима. Поред угрожавања живог света преко ланца исхране, највећа опасност прети од изазивања инфекција хепатитиса Б и Ц и ХИВ инфекција због виšekратног коришћења нестерилних шприцева и игала.

4.5.3 Закључна разматрања

Решавање проблема медицинског отпада на територији Општине Ваљево је комплексно питање и подразумева планирање и реализацију већег броја организационих, законских и техничких мера као што су :

- припрема и едукација особља медицинских установа и ЈКП-а,
- набавка уређаја и опреме (пећи за спаљивање),
- прикупљање, селекција, обележавање и евиденција медицинског отпада.

С тим у вези неопходно је применити савремени приступ решавању проблема који подразумева:

- минимизирање стварања опасног медицинског отпада,
- адекватан третман и уклањање медицинског отпада,
- депоновање преосталог отпада на одговарајући начин.

4.6 *Заштићена природна добра*

4.6.1 Приказ стања

Заштићена природна добра представљају посебну вредност али и посебан проблем ваљевске општине и овог краја. Разноликост и квалитет ових добара, већ заштићених али и оних која се налазе у процедури стављања под заштиту или могу бити под заштитом, представљају потенцијал који тек треба да буде искоришћен и то на основама одрживог развоја. У њих убрајамо Клисуре реке Градац, Петничку пећину, Таорска врела, Баћину пећину, Дегурићку пећину, Стабло липе – Ненадовића липа, Стабла Храста и Црну реку као природна добра под одређеним видом заштите, и ваљевске планине, као предео за који је у току израда елабората о заштити.

Овим документом обухваћена су три заштићена природна добра: Клисура реке Градац унутар које се налазе Дегурићка и Баћина пећина, Таорска врела и Петничка пећина. Црна река се налази на простору ваљевских планина за које се тренутно ради елаборат о заштити тако да се нове мере заштите за њу тек очекују, док су остала природна добра најнижег ранга, и у овом моменту не предствљају приоритет.

4.6.1.1 ЗПД »Клисура реке Градац«

Ово заштићено подручје од близу 1.300 ха површине представља добро очуван природни предео који се непосредно наслања на периферију града Ваљева и самим тим представља и "врата" ваљевских планина.

Подручје, са својом разноликошћу и карактеристикама у потпуности оправдава разлог стављања под заштиту. Већ две деценије (од 1984.год.) се одређени ниво заштите спроводи у овом подручју. Прво као предео под заштитом чију заштиту је иницирала и спроводила локална самоуправа, а затим као предео где је послове старања, а касније и управљања, спроводила једна невладина организација, што представља куриозитет и у европским оквирима. Од 2001. године подручје је под заштитом државе. Елаборат о заштити је реализован 1998. године (Републички завод за заштиту природе, Београд) када је предложено да клисура реке Градац буде Предео изузетних одлика II категорије а за стараоца је предложено Еколошко друштво "Градац" из Ваљева.

Клисуру Граца краси разнолик биљни и животињски свет у води и око ње. Сама река је типичан планински водоток, један од најчистијих у Србији, а квалитет воде се креће од I А до I Б категорије. Посебан значај река Градац има у водоснабдевању града са локалитета Плоче, где се налази водозахват. Река Градац је омиљено излетиште Ваљеваца, а посебну атракцију представља спортски риболов. Велики број пећина су изазов за спелеологе, а сакрални објекти, посебно манастири Лелић и Ћелије дају овом простору изузетну духовну и историјску вредност.

СО Ваљево је донела одлуку о заштити 25.02.2001. године усвојивши препоруке Републичког завода за заштиту природе. Од тог тренутка ЗПД "Клисура реке Градац" је једино природно добро у општини Ваљево у коме се заштита спроводи у пуној мери. Ово добро је обележено на законски прописани начин, реализују се програми и планови заштите и развоја, у његовим границама се спроводи прописани унутрашњи ред. Цело подручје је под надзором стараоца, општинских и републичких инспектората, Републичког завода за заштиту природе, а од средине 2004. године и од најстарије међународне институције за заштиту природе IUCN-а. У исто време у њему се реализују разни програми обуке на пољу заштите животне средине, истраживања, обнављања аутохтоних животињских врста (јаребица камењарка), уметнички програми и др.

У самој клисури живи мали број становника, а села су смештена на ободу клисуре и са градом повезана путевима који се пружају такође по ободу. Број становника се из године у годину смањује.

СО Ваљево је по први пут 2004. године одвојила наменска средства из Фонда за заштиту животне средине за послове стараоца на развоју и заштити овог подручја. Међутим, у оквиру буџета СО Ваљево још увек није одређена буџетска ставка намењена заштићеном природном добру, што сигурно отежава спровођење мера заштите и унапређења овог подручја. У јуну 2004. године ЕКОД "Градац" је поднело захтев СО Ваљево да се део плана заштите и развоја овог подручја за 2005. годину финансира директно из пројектоване буџетске ставке за заштићена природна добра у оквиру буџета за 2005. годину.

4.6.1.2 Таорска врела

Ово природно добро је стављено под заштиту елаборатом о заштити који је израђен од стране Републичког завода за заштиту природе из Београд 1999. године. СО Ваљево је донела и одлуку о претходној заштити са обавезом да се за годину дана од тог тренутка прогласи стараоц који би спроводио мере заштите и развоја овог заштићеног природног добра. Специфичност овог подручја, поред његове лепоте, је удаљеност од градског подручја. Оно се налази на самом ободу ваљевске општине и од Ваљева је заклоњено ланцем ваљевских планина. Његов положај и забаченост је била отежавајућа околност за реализовање послова заштите и то је тражило озбиљна финансијска средства. У току године није проглашен стараоц тако да ни заштита овог подручја није реализована до данашњег дана иако се овај објекат налази под фактичком заштитом.

Основну вредност Таорског врела чини изворска пећина занимљивих хидро-морфолошких одлика, низом слапова и водопада и остатцима старих воденица као аутентичних објеката народног градитељства.

У претходним годинама дошло је до озбиљног нарушавања квалитета овог добра и његове свеукупне девастације (дугогодишње вађење сиге која је чинила подлогу овог објекта и каптирање изворишта), тако да данас само слике уметничких фотографија сведоче о лепоти и вредности овог подручја. Озбиљно питање је да ли се уопште Таорска врела данас могу сматрати природним добром (заштићеним !?) без обимне интервенције на рестаурацији овог добра.

4.6.1.3 Петничка пећина

Петничка пећина је природно добро које има велику археолошку, биолошку, историјску и културну вредност овог краја. Било је и омиљено излетиште грађана и

љубитеља природе. Такође је и важно поље едукативног рада за многе средњошколце, студенте и научнике. У претходној деценији ово добро је такође било под режимом претходне заштите и после рока од годину дана није проглашен старалац, тако да није реализована заштита овог објекта. Интегритет овог добра је нарушаван у више наврата, прво уклесаванем ликова револуциоарних јунака у свод пећине, отварањем пролаза између горње и доње пећине, грађевинским захватима у њеном окружењу и самој пећини. Током осамдесетих година XX века реновиран је цео комплекс испред пећине. Један краћи период цело подручје је функционисало, али током деведесетих је цео концепт напуштен и пећина је потпуно запуштена. У току 2003. године поново су извршени радови на уређењу целог простора, а тада је поново и актуелизован проблем заштите овог објекта.

4.6.1.4 Ваљевске планине

Овај планински ланац обухвата ваљевски крај као потковица и представља јужну границу општине Ваљево. Велике површине и прилично очуване природе представља велики туристички, економски и еколошки потенцијал који није довољно искоришћен. Квалитет овог комплекса није уједначен и поједини делови овог планинског масива су претрпели штету у виду неплатинске сече шуме (Јабланик, Повлен), дивље градње (Маљен, Повлен) али може се сматрати да се правилним управљањем овим масивом, штета може санирати а добро унапредити. У току је израда елабората заштите за овај природни комплекс од стране Републичког завода за заштиту природе из Београда.

4.6.1.5 Споменици природе

Дегурићка пећина

Налази се на клисури реке Градац, лако доступна посетиоцима, непосредно иза хидроцентрале у Дегурићу (200 м узводно), представља највећи спелеолошки објекат у ваљевском крају који спада у најбоље истражене пећине у рељефу Србије. Спада у пећине изворског типа и једина је са сталним подземним током у целом сливу реке Градац. Врело из пећине има средњи проток од 12 л/сек и улива се у реку Градац. Под заштитом као споменик природе и у оквиру ЗПД "Клисура реке Градац" деценијама је објекат истраживања стручњака разних профила (биолога, спелеолога,...). Станиште је ретко велике и богате популације слепих мишева и по томе реткост на Балкану.

Дегурићка пећина је пећина изворског типа. Пећински накит је разноврстан: сталактити, сталагмити, хелактити, засиране драперије и саливи. Једна од реткости је и појава наслага дуж канала и на накиту, изразито тамне боје која је контрастна светлим калцитним излучевинама.

Ваљевски спелеолози су у периоду од 1999. до 2002. године, у неколико наврата, снимили нових 1500 метара пећинских канала и пет сифона и отворили врата новим истраживањима на овом пољу.

4.6.2 Антрополошки утицаји

Цео систем природних добара ваљевског краја је изложен разним утицајима који се од једног до другог објекта разликују по свом интензитету.

4.6.2.1 Клисура реке Градац

У последњих четрдесет година највећи негативни утицај на клисуру је вратила пруга Београд-Бар, која се пружа, практично целом дужином овог добра. Некада изражен проблем коришћења хербицида за одржавање пруге, данас је саниран коришћењем "брзих" хербицида и њиховим контролисаним коришћењем (гашење прскалица при прелазу преко вијадукта). Сваке године ЖТП унапред најављује ове акције које су под контролом стараоца у овом природном добру. Мањи проблем представља станица "Градац" на којој се често могу наћи гомиле отпада из возова који застају на овој станици.

Потенцијални проблем представља могућност изградње новог колосека услед реконструкције пруге у будућим годинама и такав грађевински захват би највероватније неповратно девастирао цело подручје.

Негативни утицај антропогеног фактора се испољава неконтролисаним сечом шуме, која је додуше у последњим годинама сведена на минимум, а то показује и обрастање клисуре младим шумским састојцима и засењивање тока реке Градац. Такође је озбиљан проблем и капитирање извора који се налазе у клисури за потребе села на ободу клисуре (пример је сеоски водовод "Прскавац", Аничиха врело,...), чиме је угрожен сам водоток реке Градац. Овај проблем се може решити стратешким решавањем питања водоснабдевања села ваљевског краја. Вероватно ће изградња бране Стубо-Ровни битно утицати на решавање овог проблема, уз декаптажу врела и извора.

Дивља градња представља посебан проблем и за сада не угрожава опстанак овог добра али може бити принципијелни проблем јер се по изградњи дивљих објеката увек јављају нови, који се позивају на постојање и опстајање претходних.

Поред ових, јављају се и други проблеми у спровођењу заштите који се најчешће могу сврстати у прекршаје везане за унутрашњи ред у ЗПД "Клисура реке Градац". То су пре свега крађа рибе и дивљачи, недозвољена сеча шуме, дивље депоније на прилазима природном добру, остављање отпада на локацијама за камповање и дуж стаза и слични проблеми које стараоц решава комбинацијом казних мера, едукације и медијским деловањем.

4.6.2.2 Таорска врела

Услед неспровођења заштите и непроглашавања стараоца ово природно добро остављено је на милост и немилост несавесним грађанима који су годинама вадиле сигу низводно од врела и на тај начин потпуно девастирали последњи водопад и његово окружење по коме је ово добро и било познато. Каптажом самих врела дефинитивно је угашено врело, тако да се више не може утврдити да ли се уопште ради о заштићеном природном добру и ако оно на папиру постоји. У околини врела постоји неколико етнолошких вредних објеката (воденице, ваљарице) које су тренутно у јако лошем стању, а могу представљати битну компоненту развоја овог добра. Једну од препрека представља и непостојање добре саобраћајне комуникације са овим добром, а то је сигурно негативно утицало на то да се ово подручје оживи као туристичка и "еколошка" дестинација.

4.6.2.3 Петничка пећина

Неоспорно је да се заштита Петничке пећине, заштићеног природног добра, не спроводи. Ово добро нема стараоца, па

самим тим ни стратегију управљања, заштите и развоја која се реализује кроз средњорочне програме и краткорочне планове.

Тренутно стање указује да је, услед непостојања режима заштите, пећина изложена негативном дејству антропогеног деловања, које се огледа у нагомилавању отпада у непосредној близини пећине, неконтролисаним уласцима у доњу и горњу пећину, прављењу ложишта и разним другим утицајима на микроклиму пећине. Такође је неоспорно да се последњи грађевински захвати предузећа “Вујић”, којима је уређена околина пећине и сама доња пећина позитивно утицали на визуелни утисак, али је том приликом прескочена законска процедура, а процена утицаја захвата на објекат није урађена.

Поново треба нагласити да је основни проблем то што општина није успела да пронађе стараоца који би се прихватио тако озбиљног посла и одговорности старања над једним природним добром, нити определила неопходна финансијска средства за његово уређење.

4.6.2.4 Ваљевске планине

Венац ваљевских планина је по својој очуваности потпуно разнолик али је неоспорно да садржи огроман потенцијал за спровођење режима заштите различитих нивоа и категорија. Није познато до које мере је елаборат о заштити развијен и потребно је, прво реализовати сам елаборат а затим ефикасно приступити спровођењу самог режима прописане заштите. У овом тренутку на планинском систему се одвија убрзано смањење броја становника, које прати смањење површине обрадивог земљишта. Примећује се и појава оних животињских врста које се дуго нису појављивале на овим теренима као стално присутне а то су вук, медвед и ракунопас (ЈУ “Браћа Недић”, књига “Река Градац”, издавач ЕКОД “Градац”, Ваљево). Све то говори да са једне стране ова тенденција има позитивно а са друге негативно дејство. Реализовањем заштите овог подручја доћиће до “помирења” ових трендова, односно, цео заштићени комплекс ће омогућити локалном становништву да живи и зарађује на овом подручју кроз развој туризма, лова и риболова, овчарства и сл. Режим заштите ће омогућити унапређивање и заштиту свих природних вредности ваљевских планина.

4.6.2.5 Споменици природе

Дегуричка пећина

Иако је споменик природе у заштићеном природном добру изложен је негативним утицајима, пре свега људи.

У току 2002. године, становници села Дегурић су непосредно на улазу пећине у улазном каналу поставили црево за узимање воде из пећинског извора у летњим месецима. Примећени су и уласци знатижељника у пећинске канале, остављање отпада у самој пећини и њеној околини.

4.6.3 Закључна разматрања

Слободно се може рећи да је антропогени фактор нанео највише штете овим добрима од којих су нека претрпела озбиљна оштећења за које ће бити потребне године упорног рада да би се санирала и добра унапредила. Поред овог и утицаја разних природних фактора је осетан. Пример је најезда губара у току 2004. године која је нанела знатне

штете шумским комплексима у ваљевском крају и озбиљно угрозила квалитет шумских састојина у њему.

Укупно стање постојећих и потенцијалних природних добара и споменика природе у ваљевском крају се не може сматрати добрим. Клисура реке Градац је једино природно добро где се спроводи прописани режим заштите и реализују се програмске активности. Остала добра и споменици природе су без стараоца, без програма заштите и развоја и без фактичке заштите. Да би се њихова заштита реализовала неопходно је усмерити деловање на више нивоа (мултидисциплинарни приступ).

Важан и круцијални проблем представља недостатак финансијских средстава која су намењена унапређењу и развоју заштићеног природних добара, пре свега са буџета општине Ваљево, која је на основу закона дужна да суфинансира подручја под заштитом. У овом тренутку једино се редовно финансира ЗПД Клисура реке Градац и то највећим делом из прихода стараоца, донација и из општинског фонда намењеног невладиним организацијама.

Осим обезбеђивања редовног финансирања Клисуре реке Градац и доношења општинске одлуке о заштити Таорских врела и Петничке Пећине, потребно је обезбедити и:

- спровођење едукативних програма везаних за заштиту природних добара на предшколском, школском и стручном нивоу, укључујући и едукацију локалног становништва, како би идеја о заштити животне средине овог подручја постала део животних принципа постојећих и будућих генерација.
- промоцију природних вредности ваљевских планина и подршка процесу њиховог стављања под заштиту.
- реализацију накнада за коришћење природних ресурса.
- стварање информационог центра за заштићена природна добра ваљевског краја.
- извршити ревизију појединих аката о заштити и ускладити их са новим законом.
- покренути пројекте везане за развој одрживог туризма у заштићеним областима.

4.7 Образовање, информисање и јавна свест

Информисаност грађана о најширем спектру питања из домена животне средине и њихова заинтересованост и спремност да се директно или кроз институције демократског друштва ангажују на решавању ових питања, од кључне је важности за дугорочно и стабилно решавање ових питања и неповратно унапређивање услова живота и економског развоја. Стратешко планирање решавања питања овога типа са јасним захтевом да се једном сагледани и решени проблеми не дешавају поново, већ да се друштвена енергија и материјални ресурси изнова усмеравају на нова питања стално повећавајући обухват успешно савладаних проблема и смањујући листу евидентираних питања и захтева, неизоставно захтева не само мобилисање затечених политичких и економских ресурса, већ и формирање нових генерација грађана свесних своје друштвене улоге и одговорности и затечене ситуације. Зато се проблематика унапређивања еколошког образовања и подизања квалитета и интензитета информисања најшире јавности мора посматрати јединствено као целовити задатак који гарантује далекосежност и трајност подухвата у домену

појединих специфичних сегмената разматраних у претходним деловима овог документа.

4.7.1. Образовање

Ваљево је значајан образовни центар у Србији и то пре свега по развијености система предшколског, основног и средњег образовања где обезбеђује високу покривеност становништва и територије и релативно солидан квалитет образовног рада и капацитета. Осим једне више школе, терцијарно образовање није развијено, за шта је до сада најважнији разлог био географски и саобраћајни положај Ваљева које је подједнако близу великих академских центара – Београда, Новог Сада и Крагујевца где се већина ваљевских студената школује.

Ваљевске основне школе похађа око 8.000 ђака (8.131 у школској 2003/4 години), средње школе 5.400 ученика, док је у свим овим школама запослено 1.270 радника. На територији општине Ваљево ради 15 матичних основних школа са преко 40 издвојених одељења у сеоском подручју, као и шест средњих школа. Традиционално солидно развијен образовни систем и спремност локалне средине да подржи даљи развој квалитетног образовања добра су основа за деловање на плану обогачивања и осавремењавања наставних садржаја и облика наставе, нарочито у областима за које постоји одређени осећај свести и потребе у јавности, у овом случају проблематике животне средине.

Међу наставницима ваљевских основних и средњих школа постоји одређени број појединаца који су покретали многе успешне акције или уводили квалитетне новине у наставу у циљу приближавања ученика проблемима животне средине и то је реална основа за планирање нових, конкретнијих и далекосежнијих захвата, пре свега у осмишљавању и изради локалних наставних програма и садржаја који би постали стандардна активност у свим школама.

С друге стране, ваљевско школство је суочено са више од 15 година дугим периодом радикално смањеног улагања у наставни простор, средства, изворе информација, опрему и обуку наставника, тако да је уочљив пад квалитета рада у целини. Супротно ситуацији од пре двадесет година, данас савремено опремљених кабинета и лабораторија у којима би се могли изводити иоле комплекснији програми практично нема.

Заступљеност еколошких садржаја у наставним плановима и програмима

ПРЕДШКОЛСКО ОБРАЗОВАЊЕ

Групе од: 1-3 године
3-6 година
6-7 година

У свим групама постоје еколошки садржаји:

- очување природе
- здрав начин живота
- екологија светлости-ума

Установа “ Милица Ножица” у Ваљевоу остварује и сопствене пројекте на годишњем нивоу који имају еколошке садржаје.

ОСНОВНА ШКОЛА

ПРВИ РАЗРЕД: предмет ”Свет око нас”
Изборни предмет: - ”Чувари природе”

ДРУГИ РАЗРЕД: предмет ”Свет око нас”
Изборни предмет: - ”Чувари природе”

ТРЕЋИ РАЗРЕД: предмет
“Познавање природе и друштва”

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД: предмет
“Познавање природе”

ПЕТИ РАЗРЕД: Биологија - садржаји заштите животне средине су заступљени и областима ишчезавања и заштите биљака
Географија-заштита земљишта, атмосфере и воде од загађивања

ШЕСТИ РАЗРЕД: Биологија - степен угрожености животиња и заштита

СЕДМИ РАЗРЕД: Биологија - садржаји из екологије и заштите животне средине заступљени су у свим областима
Физика - заштита од буке
Хемија - у програму нема еколошких садржаја али су дати у упуству где се наводе мере заштите природе, животне и радне средине

ОСМИ РАЗРЕД: Биологија - наставна тема: Човек, природа и друштво

Географија - проблем ерозије земљишта, загађеност ваздуха и заштита, језера - загађеност и заштита, реке - загађеност и заштита, проблеми заштите биљног и животињског света и унапређивање шума
Физика - заштита од нуклеарног загађења и радиоактивно загађење

Према студији “ЗЕЛЕНИ ПАКЕТ У СРБИЈИ”, Регионални центар за животну средину за Централну и Источну Европу, канцеларија у Југославији, Београд, април 2003.:

- према насталим програмима, ученици основне школе не добијају перманентно образовање из заштите животне средине
- у постојећим програмима нема довољно садржаја из заштите животне средине
- садржаји нису у функцији примене знања у односу заштите животне средине
- постоји неусаглашеност између наставних предмета који третирају заштиту животне средине (биологија, географија, физика и хемија)

Резултати истраживања уџбеника за основну школу из групе предмета у домену природних наука показали су:

- да у њима недостаје еколошка компонента која би ученике усмеравала ка еколошки пожелјном понашању
- да су уџбеници у еколошко-васпитном погледу недовољно усклађени са програмом васпитно-образовног рада

- да су еколошки садржаји у њима недовољно и нефункционално заступљени

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ ГИМНАЗИЈА

Биологија

- други разред природно-математичког смера има садржаје екологије животиња
- други разред друштвено-језичког смера има садржаје из екологије и заштите природе и животне средине
- четврти разред природно-математичког смера има садржаје из екологије, заштите природе и животне средине Хемија
- други разред друштвено-језичког смера и четврти разред природно-математичког смера имају наставне теме-заштита ваздуха, воде и земљишта

ТЕХНИЧКА ШКОЛА

- први разред има предмет-екологија у коме је заступљена и заштита и унапређивање животне средине и заштита природе
- у другом разреду у оквиру предмета биологије постоје еколошки садржаји
- Географија, физика и хемија немају еколошке садржаје

ЕКОНОМСКА ШКОЛА

У зависности од смера и степена образовања:

- у првој години постоји предмет екологија
- у другој години у оквиру предмета биологије постоје еколошки садржаји

ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА

У зависности од смера и степена образовања:

- постоји предмет екологија за поједине смерове
- еколошки садржаји се налазе у оквиру предмета биологије за остале смерове
- МЕДИЦИНСКА ШКОЛА
- У зависности од смера и степена образовања:
- постоји предмет екологија за поједине смерове
- еколошки садржаји се налазе у оквиру предмета биологије за остале смерове

4.7.2. Информисање и јавна свест

Иако се за Ваљево може слободно рећи да је међу домаћим градовима са најбогатијом и релативно највише очуваном природом, као и да је у тој средини активно деловао велики број организација, група и програма усмерених на активности очувања и неговања ових драгоцених природних вредности, дубока економска и политичка криза током деведесетих година оставила је тешке последице и у домену свести и спремности јавности да се бави овом проблематиком. Изузетно висок проценат незапослених и нестабилно пољопривредно тржиште потиснули су питања од јавног и дугорочног интереса у односу на краткорочне интересе обезбеђивања голе егзистенције појединаца и породица. Ови егзистенцијални проблеми прете да доведу до последица далекосежно штетних по животну средину самим тим што се размишљање о последицама помера у страну пред калкулацијом непосредних економских интереса. То се може лако уочити у многим сегментима стања животне средине.

Зато је подизање свести грађана о питањима животне средине сада постало актуелно и важно. Без тога се не могу планирати нити спроводити иоле озбиљније и дугорочније акције у овој области, док је посебно питање колико ће се затечене вредности и предности у форми очуве природне баштине моћи сачувати за време када ће се на томе моћи

ефикасно и конкурентно развијати адекватна локална економија.

У поставци оптималног програма активности у овој области може се поћи од следећих претпоставки:

- Ваљево има искуство и традицију јавног ангажовања у акцијама и питањима у вези са проблематиком животне средине и, иако тренутно оскудне, ове активности нису непознате за грађане Ваљева.
- Ваљево има развијену медијску мрежу од десетак радио станица, неколико телевизијских станица, једног недељника, једног месечног листа и дописничко присуство у свим важнијим националним штампаним медијима.
- Међу новинарима који раде у Ваљевоу има неколико који су се више година бавили проблематиком животне средине. У постојећим медијима је, генерално узевши, присутна позитивна свест о овим питањима и спремност да се тиме још интензивније баве.
- Већина одраслих грађана Ваљева је у различитој мери свесна чињенице да Ваљево има с једне стране изузетно богато, вредно и релативно очувано природно окружење и, с друге стране, изворе интензивног угрожавања и деградације ових вредности. Насупрот томе, мало је присутно размишљање и начинима позитивног ангажовања на локалном и ширем плану.
- Већина локалних политичких актера има сличан позитиван однос према већем броју најкрупнијих проблема, док су разлике присутне према модалитетима, приоритетима и методама ангажовања.
- У образовним установама постоји одређени ниво спремности да се више пажње посвети проблематици животне средине у редовним наставним садржајима као и у другим облицима активности и рада у школи.
- У Ваљевоу постоји више невладиних организација са искуством и дефинисаним циљевима ангажовања у области заштите и унапређивања животне средине.

4.7.3. Закључна разматрања

Ситуација у погледу образовања у заштити животне средине не може се оценити као добра и поред одређених програма и других активности који се спроводе по предшколским и школским установама. Посебан проблем представља образовање одраслих којим се до сада нико није озбиљније бавио.

Слична је ситуација и на пољу информисања и подизања јавне свести иако неки стални информативни програми постоје.

Обзиром да се ради о темама од круцијалног значаја за заштиту животне средине неопходно је покретање организованих, сталних програма информисања и образовања уз учешће свих релевантних субјеката

4.8 Еколошки акциони план за Дивчибаре

4.8.1 Опште карактеристике Дивчибара

У централном делу Маљена, 38 километара југоисточно од Ваљева, налазе се Дивчибаре познато планинарско и туристичко место. Дивчибаре леже на надморској висини од 980 метара, а окружене су висовима Краљев сто (1.103 м.н.в.), Црни Врх (1.098 м.н.в.), Велико брдо (1.061 м.н.в.),

Голубац, Стражара и другим. Ови висови представљају природне баријере и штите Дивчибаре од ветрова и стварају специфичне микро – климатске услове.

Климатске услове Дивчибара карактеришу благе осцилације средње годишње температуре са топлијом јесени од пролећа и просечном годишњом висином падавина од око 925 мм. Фебруар и септембар су месеци са најмање падавина (у просеку између 40 и 50 мм). Број дана без ветра износи 289, док је средња годишња покривеност неба облацима свега 55%.

На Маљену је регистрован велики број биљних врста. Од црногоричног дрвећа најзаступљенији су бели и црни бор, јела, смрча, клека и планински бор који се јављају у састојинама шума црног и белог бора које покривају две трећине шумске површине. Посебну занимљивост представља постојање веома старе скупине планинског бора у самом центру Дивчибара, обзиром да ова врста четинара расте углавном на надморској висини од преко 2.000 метара.

Од листопадног дрвећа на Маљену су најзаступљенији буква и бреза које образују шуме као монокултуре, или у заједници са четинарима. Од осталих врста могуће је наћи црни и бели јасен, храст, цер, леску, граб и друге.

Дивчибаре су познате и по великом броју ливадских заједница. Најзаступљеније врсте су јеремичак (Благојев ликовац), црвуша (вреска), кађун (афран), јаглика, нарцис, различите врсте дивљих орхидаја итд. Од шумских плодова заступљених у људској исхрани на Дивчибарама се налази обиље шумскиг јагода, дивљих малина, дивљих купина и боровнице, као и бројне врсте гљива.

Животињски свет Дивчибара је разноврстан и веома богат. Карактерише га присуство срна и јелена, зечева, веверива и великогброја пернате дивљачи. Вук, лисица и дивља свиња којима су некада ови простори били веома богати, сада су скоро потпуно истребљени.

Дивчибаре се први пут помињу као насеље 1476. године, када је у њему пописано 11 домова са 20 одраслих мушкараца (према тадашњим правилима турског пописа број женског становништва и деце није регистрован).

Своје данашње име Дивчибаре добија у другој половини 19. века када становници околних села успостављају своја летња станишта на овом планинском пољу. Први значајни помаци у урбанизацији настају тек 1925. године стварањем Здравственог друштва Дивчибаре и градњом првих 20 зграда за одмор које су своје прве становнике примиле у лето 1926. године.

Први регулациони план за Дивчибаре израђен је 1931. године, од када настаје његова убрзана урбанизација коју је прекинуо Други светски рат. Током рата насеље је скоро у потпуности уништено.

Обнова Дивчибара почиње 1947. године, а нарочито је била интензивна у периодима 1955. – 1965, и 1975. – 1985. године.

4.8.2 Приказ стања

Данас насеље Дивчибаре представља засебну урбанистичку средину са 102 домаћинства и два хотела и шест одмаралишта. Иако само насеље према подацима из последњег пописа има свега 235 становника, њихов број се у

току летњих и зимских месеци значајно повећава. Број туриста који током године посете Дивчибаре се креће око 40.000. Највећи и најзначајнија објекти на Дивчибарама су хотели Пепа – Црни Врх са капацитетом од 200 лежаја и хотел Маљен са капацитетом од 129 лежаја. Брз пораст броја објеката на Дивчибарама на жалост није пратила адекватна комунална инфраструктура, што се драстично манифестовало у последњих 20 година.

У последњих пет година подузете су активности на санацији и делимичном решавању проблема комуналног отпада (постављени су контејнери који се сада редовно празне одвожењем на ваљевско градско сметлиште, санирано је и више се не употребљава локално сметлиште, тако да оно више не представља проблем у оној мери у којој је то било раније).

Међутим услед непланског развоја насеља и некоординисане изградње објеката коју није пратила комунална инфраструктура, данас је на Дивчибарама најприсутнији (а и сваком посетиоцу највидљивији) проблем комуналних отпадних вода, односно недостатак система организованог сакупљања, одвођења и третмана ових вода.

Према информацијама добијеним од ЈКП Водовод Ваљево у централним деловима насеља изграђен је током 1970-их систем за прикупљање комуналних отпадних вода у дужини од око 3 километра. Међутим, део колекторске мреже је изграђен на тресетном терену услед чега се налази под сталним кретањем, па попуштају спојеви и долази до проциривања и загревања околног тресетишта.

Увидом у ситуацију на терену може се закључити да ова мрежа данас уопште не врши своју функцију, већ се отпадне воде у централној зони насеља путем импровизованог цевовода одводе директно до најближег потока (Безимени поток или каменица) који протиче кроз центар Дивчибара. Ова мрежа је и у тренутку изградње покривала само мали проценат територије насеља, па су због тога већ тада други објекти који се налазе у централној зони (као нпр. пошта или здравствена станица) изградили и до данас користе индивидуалне септичке јаме које су по речима самих корисника неусловне и пропуштају и загађују околно тло, подземне и оближње површинске воде. Сви остали објекти на Дивчибарама су проблем одвођења отпадних вода решавали појединачно, тако да се данас и у самом центру насеља налази велики број септичких јама и отворених излива отпадних вода директно у водотоке.

Према достављеним подацима, уређај за пречишћавање отпадних вода (на принципу биодиска) за Дивчибаре је изграђен у току 1970-тих година, али никада није био пуштен у функцију. Постројење је због нерада и неодржавања потпуно пропало. Детаљи о пројектованом капацитету, локацији и остали технички подаци о овом постројењу нису доступни.

Осим тога што је отворени пријемник отпадних вода из насеља, корито Безименог потока је у централној зони насеља и околини цркве Св. Пантелејмона нерегулисано, зарасло и изложено јакој ерозији. Ово између осталог изазива и локално изливање и плављење, поткопавајући и угрожавајући и пут Ваљево – Дивчибаре.

4.8.3 Закључна разматрања

Развој Дивчибара, нарочито у последње две деценије, није био плански и координисан, већ га је карактерисала

стихијска градња, недостатак комуналног опремања и обезбеђења основних комуналних услуга.

Оваква ситуација довела је до тога да само насење постане значајан извор загађења животне средине, нарочито у области комуналног отпада и комуналних отпадних вода. Активности које су подузимане последњих година донекле су санирале и поправиле ситуацију у области комуналног отпада, па је сада неопходно усмерити активности ка решавању проблема комуналних отпадних вода.

Постојећа ситуација налаже хитно снимање терена и израду пројекта ревитализације уколико је то могуће постојеће колекторске мреже, односно израду пројекта нове мреже која би обухватила цело насеље. При извођењу ове активности потребно је водити рачуна о свим параметрима терена, како се не би догодило да мрежа поново буде под негативним дејствима тресетног терена, као и о укључивању свих постојећих (или уколико то није могуће бар највећих) објеката у систем, како би се зауставила употреба септичких јама које представљају значајан извор загађења, нарочито оних које припадају првој издани.

У оквиру решавања проблема пречишћавања отпадних вода потребно је урадити пројекат станице за третман отпадних вода користећи технологију примерену овим климатским условима, водећи рачуна да највећа оптерећења стижу подједнако у току летњих и зимских месеци.

У циљу спречавања ерозије, опасности по локални пут Ваљево – Дивчибаре, и смањењу опасности од плављења, неопходно је што пре реализовати постојећи пројекат каналисања Безименог потока, обухватајући као минимум деоницу Безименог потока у дужини од 165 метара узводно од ушћа у реку Бела Каменица и део реке Бела Каменица у дужини од око 60 метара низводно од места улива Безименог потока.

5. ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ ЛЕАП-А ВАЉЕВА

У овом поглављу дат је кратак опис приоритетних циљева Локалног еколошког плана Ваљева према тематским целинама које су обухваћене документом. Достицање циљева који су овде описани допринело би конкретном и видљивом напретку у заштити животне средине или створило предуслове за покретање конкретних активности. Сигурно је да ови циљеви нису и једини које би требало остварити, али су по процени Радне групе и Форума заједнице приоритетни.

5.1. Квалитет ваздуха

5.1.1. Смањити ниво загађења ваздуха као последице саобраћаја у ширем центру града

Све постојеће информације указују на изузетно велики утицај саобраћаја на квалитет ваздуха у Ваљево. Да би се постигао идентификовани циљ неопходно је у што краћем року приступити изради нове детаљне саобраћајне студије, обзиром да су постојеће старе 23 односно 12 година. Саобраћајна студија би морала да да јасне смернице у смислу решавања кључних саобраћајних проблема као што су: режим саобраћаја у ширем центру града, јавни превоз, паркирање, начин повезивања са прилазним путевима и ванградским саобраћајницама и сл. Тек по изради студије биће могуће утврдити које мере се могу подузети у циљу смањења загађености ваздуха.

5.1.2. Смањити ниво загађења ваздуха из домаћинстава до 2009. године

Припрема потребне документације за градњу градске Топлане у ЈКП Ваљево је у завршној фази. Убрзање ових активности и што скорије приступање реализацији ће довести до значајног пораста броја корисника даљинског грејања, што би као последицу имало побољшање квалитета ваздуха у зимским месецима. Увођење даљинског грејања би требало да прати постепена замена употребе фосилних горива у домаћинствима.

5.1.3. Смањити ниво загађења ваздуха из ложишта ЈКП-а

У оквиру контроле рада ЈКП-а надлежног за системе централног грејања неопходно је увести строжу радну и технолошку дисциплину и спроводити редовну контролу емисије, што би поред побољшања квалитета ваздуха донело и материјалне уштеде кроз смањену потрошњу горива и смањене трошкове одржавања и сервисирања котларница, топлотних станица и друге опреме. Режим рада ЈКП-а треба прилагодити резултатима контроле емисије, а затим извршити техничка унапређења система ложишта.

5.1.4. Увести редован мониторинг загађења ваздуха у ширем центру града до 2006. године

У циљу успостављања мониторинга над загађењем ваздуха неопходно је израдити студију и пројекат о диспозицији мерних места за контролу квалитета ваздуха и дефинисати параметре мерења за свако мерно место. Након тога потребно је набавити одговарајућу опрему, успоставити оперативни рад мерних станица, формирати базе података о квалитету ваздуха у урбаној зони и успоставити систем координације рада и обавештавања надлежних институција и јавности. Редовно праћење би омогућило доношење сигурнијих закључака, одређивање специфичних активности и правремено реаговање у случајевима прекорачења МДК.

Обзиром да је тренутни број мерних места недовољан, набавка бар још три апарата за узорковање ваздуха (четвороканални или осмороканални) би задовољила норму за број мерних места за град величине Ваљево. Обзиром да су ови апарати углавном мобилни, мерна места би се по потреби могла мењати. У циљу редовног обавештавања јавности било би значајно набавити монитор инсталиран на некој од виших зграда у граду (нпр. згради Општине што већ постоји у неким градовима) на коме би се редовно емитовали подаци о загађењу ваздуха.

Наравно, ове активности би морала да прати и редовнија инспекцијска контрола испуштања загађујућих материја на извору, као и примена законом предвиђених санкција за прекршиоце.

Недостатак катастра загађивача ваздуха на нивоу општине представља проблем који би у наредном периоду могао решити путем преузимања катастра од надлежних државних институција, или у његовом недостатку, израдом општинског регистра који би у првој фази обухватио само највеће потенцијалне загађиваче, а који би се касније употпуњавао подацима који се односе на остале изворе емисије у Ваљево.

5.2. Комунални отпад

5.2.1. Утврдити одговарајућу локацију будуће регионалне санитарне депоније до краја 2005. године

Националном стратегијом за управљање отпадом предвиђено је да се некорисни и неопасни отпад одлаже на регионалне (заједничке) депоније. Сходно стратегији, регион број 13. би требало да покрије општине Ваљево, Косјерић, Мионица, Уб, Коцељева, Осечина и Љубовија. Ово је дугорочан пројекат за чију реализацију је неопходно претходно извршити ревизију постојеће пројектне документације, планова и програма, а затим постићи споразум између општина о најпогоднијој локацији за регионалну депонију. Следећи кораци су изградња депоније, развој мреже трансфер станица, центара за рециклажу, компостирање, мреже инсинератора, итд. Посебну активност представљаће доношење плана о систему сакупљања отпада.

У досадашњим дискусијама на тему локације регионалне санитарне депоније помињане су две опције; Каленић и Слатина, обе на територији општине Уб.

5.2.2. Утврдити одговарајућу локацију и изградити општинску санитарну депонију комуналног отпада

Према садашњим проценама постојећа градска депонија ће моћи да се користи још максимално шест месеци. Стога је неопходно хитно приступити изради краткорочног програма управљања комуналним отпадом и санирања постојећег стања, као и утврђивању локације за одлагање комуналног отпада до изградње регионалне санитарне депоније. Имајући у виду рок потребан за спровођење ових активности, општина ће морати да размотри могућности продужења рока постојеће депоније или изградњи нове, привремене или трајне депоније.

У том циљу као најрационалније решење намеће се ревизија постојеће пројектне документације и почетак изградње депоније у селу Царић. Идејни пројекат депоније на овом локалитету израдио је 1995. године институт Кирило Савић из Београда. Процењује се да је оптималан рок за изградњу депоније на овом локалитету две године.

У супротном, општина ће морати да, у што краћем року пронађе нову локацију и приступи изради пројектне документације, што ће, у односу на претходно решење захтевати знатно више времена.

Међутим, ова решења би била оправдана само уколико се процени да не постоји ни један други начин за превазилажење тренутног стања, или да ће за изградњу регионалне депоније бити потребно више времена. У том случају би нову депонију, на Царићу или некој другој локацији, такође требало посматрати као потенцијално регионалну, односно депонију на коју би се касније могле «прикључити» и друге општине.

5.2.3. Увести систем организованог сакупљања и одлагања комуналног отпада у приградским насељима и селима до 2007. године

ЈКП “Видрак” Ваљево пружа услуге сакупљања и одношења комуналног отпада на територији града Ваљева (11 месних

заједница) и 4 сеоске месне заједнице (Бранковина, Ваљевска Каменица, Дивци и Дивчибаре).

Да би се решио целокупан проблем комуналног отпада на територији општине Ваљево неопходно је припремити и увести нови систем организованог сакупљања, транспорта и одлагања комуналног отпада којим ће бити обухваћена приградска насеља и села. За остваривање овог циља шотребно је реализовати неколико активности:

- припремити план територијалног проширења активности ЈКП-а,
- припремити одлуку о проширењу територије на којој ће се организовано сакупљати отпад,
- унапредити технику и опремљеност ЈКП-а.

Остваривањем овог циља створиће се услови за уклањање постојећих дивљих сметлишта у овим местима и њиховој околини. То ће повећати просечну дневну количину правилно депонованог комуналног отпада, што би требало да прате пилот пројекти рециклаже појединих материја из комуналног отпада.

5.2.4. Изградити сточно гробље до 2006. године

Проблем непостојања сточног гробља идентификован је још на првом Форуму заједнице, али у области “специфични проблеми”. Међутим, пошто је овај проблем блиско везан са депонијом комуналног отпада, Радна група је одлучила да га обради у овом поглављу. Угинуле животиње и њихови остаци су се до скоро одлагали на градску депонију. Споразумом који су 15.09.2004. потписали председник И.О.С.О. Ваљево и директор ЈКП Видрак са једне, а грађани месних заједница Д. Грабовица, Градац и Белошевац са друге стране, забрањено је одлагање на депонију сваког отпада који не спада у категорију комуналног. Тиме се и проблем недостатка сточног гробља истакао као један од тренутно горећих.

Сходно томе, неопходно је у што краћем року израдити елаборат о могућим локацијама за сточно гробље, у складу са постојећим правилником. По изради елабората, С.О. би требало да донесе одлуку о локацији и приступи њеној изградњи.

5.3. Комуналне отпадне воде

5.3.1. Унапредити рад надлежних служби за контролу отпадних вода до 2006. године

Предуслов за приступање планском решавању проблема у области отпадних вода, посебно комуналних, је унапређење рада надлежних служби за контролу отпадних вода.

Унапређење се односи пре свега на кадровске капацитете, материјално техничку опремљеност и појачање интензитета рада у смислу контроле и надзора. Да би се све ово постигло неопходно је израдити извештај о постојећим ресурсима службе, а по том приступити њиховом унапређењу.

5.3.2. Проширити канализациону мрежу у урбаној зони града (МЗ Пети пук и Попаре) и приградским насељима

Као што је већ констатовано, канализациона мрежа у урбаном делу града Ваљева значајно заостаје за водоводном мрежом на истом подручју. Проблем је посебно изражен у

месним заједницама Пети пук и Попаре, као и у једном делу месне заједнице Стари Град.

У приградским насељима канализациона мрежа углавном и не постоји, тако да је потребно усмерити активности бар на она насеља где је извођење мреже комуналних отпадних вода и постројења за третман отпадних вода могуће извести уз мања улагања. Та насеља су: Ваљевска Каменица, Горић, Попучке, Дивци и Белошевац.

У сврху постизања зацртаног циља потребно је:

- извршити ревизију и комплетирање постојећих пројеката канализације у МЗ Пети пук и Попаре,
- комплетирати и израдити додатну пројектну документацију за део месне заједнице Стари Град,
- реализовати пројекте канализационе мреже,
- припремити план и пројекте фазног увођења канализације за приградска насеља,
- имплементирати пројекте за приградска насеља.

5.3.3. Комплетирање мрежу за одвођење атмосферских отпадних вода

У највећем делу града фекална канализација није одвојена од тзв. кишне, тј. Мреже за одвођење атмосферских отпадних вода.

За постизање циља мора се пре свега извршити процена могућности раздвајања фекалне и атмосферске мреже. У другој фази следи израда потребне пројектне документације, а затим и реализација пројеката атмосферске канализационе мреже за поједине делове града.

5.4. Индустрijske отпадне воде

5.4.1. Израда регистра загађивача индустријским отпадним водама

У области индустријских отпадних вода ситуација је, што се тиче постојећих података и информација, најлошија. Стога се решавању проблема из ове области не може приступити без, макар оквирног, регистра предузећа, радњи, постројења, радионица и сл. које испуштају отпадне воде из категорије индустријских.

Регистар би, у најмањем, требао да обухвати следеће:

- списак предузећа, радњи и сл. са тачним адресама,
- врста производње којом се баве уз опис производног процеса,
- количина отпадних вода,
- састав отпадних вода.

По изради регистра надлежне службе би требало да, у складу са законском регулативом, предузму одговарајуће кораке за оне за које се утврди да немају одговарајући третман индустријских отпадних вода.

5.4.2. Унапредити рад надлежних служби за контролу индустријских отпадних вода

У овом случају потребно је спровести идентичне мере као код проблема комуналних отпадних вода. Обзиром да се

ради о, мање више, истим службама постизање циља се може остварити кроз један заједнички пројекат.

5.5. Медицински отпад

5.5.1. Увести систем организованог сакупљања и одвајања медицинског отпада

Да би се увео систем организованог сакупљања и одвајања медицинског отпада, потребно је спровести одређене активности у циљу припреме особља за рад у оквиру система:

- донети ближе прописе о начину прикупљања, селекције, обележавања евиденције и поступања са медицинским отпадом;
- донети програм едукације запослених у здравственој установи о поступању са медицинским и фармацеутским отпадом.

Такође, здравствена установа мора именовати квалификовано лице које ће бити задужено и одговорно за контролу спроводјења прописаног поступка са медицинским отпадом.

Са друге стране, само компатибилни отпаци могу се одлагати заједно што подразумева обезбеђивање засебних простора или ћелија за одлагање, али и адекватно обележавање медицинског отпада по врстама:

- **инфективни отпад** се прикупља у жутим, посебно обележеним кесама од ПЕВГ или полиамида(не ПВЦ). Одлагање инактивисаног инфективног материјала врши се у специјалне контејнере, након чијег пуњења се позива организација која врши њихово уништавање;
- **патоанатомски отпад** се пакује у јаке црвене пластичне кесе;
- **органи** који се користе за добијање хормона или ензима, нпр плацента, па се овај материјал одлаже у посебне уређаје за дубоко замрзавање;
- **оштри предмети** (игле, ланцете, скалпели) стављају се прво у тврде пластичне кутије са поклопцем, па тек онда у жуте вреће, којима се транспортују до места за њихово одлагање.
- **фармацеутски отпад** одлаже се у браон пластичне вреће и односи у посебно обележен и обезбеђен простор где се чува до коначног уништења.

Уколико се, из било којих разлога покаже да није рационално прикупљати медицински отпад, могу се инсталирати уређаји за стерилизацију отпада, а након стерилизације са овим отпадом се поступа као са класичним комуналним отпадом.

У оквиру система потребно је инсистирати на увођењу нових дијагностичких и терапијских процедура, које доводе до стварања мањих количина медицинског отпада.

5.5.2. Обезбедити технологије за трајно уклањање медицинског отпада

Спаљивање отпадних материјала познато је од раније као једна од поузданих мера комуналне хигијене, са циљем да се спољашња средина ослободи материја које могу бити инфективне, а тиме и носиоци зараза људи и животиња, као и материја које својим присуством загађују околину, нарочито код дужег стајања, када долази до процеса труљења и распадања.

Стога је реконструкција постојеће пећи за спаљивање медицинског отпада и набавка одговарајућих филтера свакако приоритет број један у решавању овог проблема у ЗЦ Ваљево. Обзиром да одређене понуде за набавку филтера већ постоје, мере за достизање циља подразумевају само доношење одлуке о реконструкцији пећи, набавци филтера, расписивање тендера, избор извођача и пуштање опреме у рад.

5.6. Заштићена природна добра

5.6.1. Спровести законске мере заштите заштићених природних добара током 2005. године

Спровођење законских мера у Клисурској реци Градац, због специфичног начина управљања овим заштићеним природним добром, подразумева појачавање мера надзора и заштите које до сада нису биле на прописаном нивоу. Еколошко друштво Градац, као стараоц и управљач, са својом организованом заштитном службом није у могућности да спроводи мере надзора и заштите без одговарајуће сарадње са надлежним службама и органима. Да би се постигао зацртани циљ, ЕКОД Градац би морао да изради предлог за унапређење мера заштите и надзора који би требало да усвоји С.О. Ова одлука би требала бити достављена свим надлежним општинским и републичким органима, чиме би спровођење законских мера било знатно олакшано.

У случају Петничке пећине и Таорских врела, неопходно је усвојити елаборате о заштити које је предложио Завод за заштиту природе Србије, именовати стараоце а затим утврдити краткорочне и средњерочне планове заштите и развоја и поступати по њима.

5.6.2. Обезбедити адекватно и континуирано финансирање заштите заштићених природних добара

Иако општина, након усвајања елабората о заштити одређеног заштићеног природног добра и избора стараоца, преузима и законску обавезу финансирања дела плана заштите и развоја, у општини Ваљево то за сада није случај.

Обзиром да се ради о законској обавези, све неопходне мере за постизање циља су административно политичке природе. У случају клисуре реке Градац, али касније и у случајевима Петничке пећине или Таорских врела општина је дужна да, у оквиру планирања годишњег буџета, предвиди средства за финансирање програма заштите и развоја ЗПД.

5.7. Образовање, информисање и јавна свест

5.7.1. Унапредити ниво јавне свести и еколошке културе грађана

Низак ниво еколошке културе и свести грађана идентификован је као један од кључних проблема уопште, па тако и за имплементацију ЛЕАП-а. Достизање овог циља подразумева низ различитих активности које би требало да се одвијају у континуитету дужи временски период. Основни елементи ових активности би требало да буду:

- Повећан обухват, интензитет и континуитет информисања грађана о проблематици у овој области и то

- реално присутним и објективно представљеним проблемима,
- иницијативама и акцијама које се воде,
- резултатима акција и програма, и
- активностима и проблемима у другим срединама, у Србији и у свету.

Ово се може реализовати кроз проширивање простора у медијима (сталне рубрике, редовне ТВ емисије) где се представљају ови проблеми али и путем организовања тематских скупова, конференција, трибина, стручних скупова и сл.

- Радити на подизању знања новинара и актера јавне сцене о питањима од значаја за животну средину. У том правцу организовати периодичне инструктивне и информативне програме намењене новинарима и уредницима медија где би се детаљније представили појединачни проблеми и тематске целине у области животне средине, нарочито она питања која су за Ваљево од већег значаја или актуелности.
- Повећати информисаност грађана о статичним и динамичним (променљивим) елементима животне средине. Под статичним мислимо на инфо-табле и паное на приступу рекама, планинама и популарним излетиштима где се на концизан и разумљив начин представљају основни подаци и вредности појединих објеката. Динамични елементи би биле информације о тренутном стању квалитета воде и ваздуха у форми електронских информационог паное (монитора, дисплеја) постављених на посећеним и приступачним местима у граду. Ту би се непрекидно приказивали реални и необрађени подаци мерних инструмената о стању неких елемената животне средине.

5.7.1. Увести сталне, стандардне програме еколошког образовања на предшколском, основношколском и средњошколском нивоу од 2005. године

Иако су поједини образовни програми „еколошког садржаја“ донекле заступљени у предшколским и школским установама, неопходно је увођење сталних и стандардних образовних програма. На тај начин би се могло унапредити базично образовање младих генерација у овој области али и организовати њихово активно укључивање у конкретним програмима и подухватима.

У том правцу би, у сарадњи са образовним институцијама, требало иницирати израду локалних наставних програма и целина а од стране мешовитих тимова искусних наставника и познавалаца ове проблематике ван школа и омогућити школама и наставницима да се са овим програмима упознају и да их користе и уграђују у постојећу наставну праксу било као део постојећих наставних програма тематски блиских предмета, било у форми факултативних или додатних наставних садржаја.

Посебан предлог се односи на израду посебне публикације са оквирном темом „Ваљево – природне вредности и животна средина“ намењене наставницима основних и средњих школа где би се целовито приказале одговарајуће тематске области укључујући и листу питања и вежби, задатака за самостални рад и итинерере за организовање излета и тематских садржаја теренског типа.

Такође, требало би успоставити један број редовних активности са циљем да постану традиционалне и препознатљиве (Дан планина, Дан бриге о води и сл.).

5.7.2. Успоставити систем информисања о стању животне средине у граду до 2006. године

Проблем недовољне информисаности јавности о стању животне средине уочен је у оквиру свих тематских целина које су саставни део ЛЕАП-а Ваљево. Да би се остварио зацртани циљ потребно је спровести низ активности од којих су најзначајније:

- израда базе података о стању животне средине у Ваљеву и израда електронске базе података,
- ојачати сарадњу са медијима,
- организовати редовне конференције за штампу (једном месечно) са овом тематиком,
- припремати редован двогодишњи извештај о стању животне средине на територији општине,
- организовати редован проток информација између С.О. и надлежних институција и организација,
- публиковати информације о стању животне средине на новоформираном веб сајту ЛЕАП Ваљево.

5.7.3. Унапредити учешће јавности у процесу доношења одлука од значаја за животну средину

Учешће јавности у процесу доношења одлука до сада није било заступљено, бар када је реч о животној средини, осим у случајевима када то представља законску обавезу (организација јавне расправе). Да би јавност, тј. грађани могли активно да учествују у процесу доношења одлука подразумева се да морају бити адекватно информисани, што значи да је претходно неопходно спровести бар део активности везаних за унапређење информисања.

Из досадашњих искустава овај циљ најлакше је постићи обуком представника невладиних организација које се баве животном средином о процедурама учешћа јавности према домаћем законосавству али и према стандардима Архуске конвенције. НВО потом могу да, као заинтересована јавност, активно учествују у доношењу одлука али и да дају неопходну подршку, информације и савете грађанима о начину и могућностима за учешће у овим процесима.

5.8. Дивчибаре

5.8.1. Изградити канализациону мрежу на Дивчибарама

Проблем неадекватне канализационе мреже на Дивчибарама истакнут је као приоритет од стране свих учесника у процесу израде ЛЕАП-а Ваљево. Иако ЈКП Водовод Ваљево спроводи неке пројекте у циљу решавања тог проблема, потребно је комплетирати сву постојећу документацију, а по том приступити изради додатне.

У следећој фази треба започети са реализацијом пројеката, водећи при том рачуна о досадашњим искуствима, тј. о томе да се неке грешке из прошлости не би поновиле.

5.8.2. Уредити речно корито на Дивчибарама до 2007. године

За постизање циља потребно је реализовати постојећи идејни пројекат који обухвата израду регулације Безименог потока у дужини од 165 м и реке Бела Каменица у дужини од 60 м. Регулација се налази у централној зони насеља Дивчибаре.

Техничку документацију припремио је саобраћајни институт „ЦИП“ из Београда, а извођењем пројекта постигло би се следеће:

- спровођење великих вода кроз централну зону насеља Дивчибаре,
- заштита пута Ваљево – Дивчибаре и цркве Св. Пантелејмона од ерозије и плављења услед великих вода,
- унапређење естетско-функционалних карактеристика Безименог потока и реке Беле каменице и уклапање у амбијенталну целину Дивчибара,
- задовољење услова датих од Завода за заштиту природе Србије и других надлежних служби.

6. КЉУЧНИ АСПЕКТИ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ

Напомена: кључни аспекти имплементације у овом документу дати су углавном оквирно, док ће детаљни план имплементације бити израђен накнадно и као интерни документ достављен стручним службама и ЈП општине Ваљево.

6.1. Квалитет ваздуха

Кратак резиме циља 6.1.1.

Смањити ниво загађења ваздуха као последице саобраћаја и ширем центру града

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израдити саобраћајну студију Ваљева	Саобраћајна студија треба да да смернице за унапређење режима саобраћаја, уређења јавног превоза, обилазница и сл.	Израђена саобраћајна студија	СО Ваљево, овлашћени извођач	4 – 6 месеци	30.000	Локални	
Усвајање саобраћајне студије	Усаглашавање студије са постојећим плано-вима и пројектима и усвајање по редовној процедури	Саобраћајна студија усвојена од стране С. О. Ваљево	СО Ваљево	2 месеца	0,00	Локални, редовни трошкови	Процес усаглашавања и усвајања се одвија у оквиру редовних послова надлежних служби СО
Стварање иницијалне базе података	База података треба да садржи све релевантне податке о саобраћају са аспекта животне средине	Формирана база података	Надлежна стручна служба	6 месеци	6.000 – 8.000	Локални и републички	
Ажурирање и оперативна примена базе података	Редовно одржавање и ажурирање базе података	Оперативна примена пода-така током имплементације	Надлежна стручна служба С.О.	континуално	2.000 годишње	Локални	
Имплементација активности дефинисаних у студији	Планско и фазно спровођења дефинисаних активности	Спроведене активности у складу са датим препорукама	С.О. Ваљево, Овлашћени извођачи	3 – 5 година	/	Локални, републички, међународни	Буџет није могуће ни оквирно проценити без претходно израђене студије

Кратак резиме циља 6.1.2.

Смањити ниво загађења ваздуха из домаћинства до 2009. године

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда плана поступне замене употребе фосилних горива у домаћинствима	Дефинисање пројектног задатка, и израда плана замене фосилних горива.	Израђен план замене фосилних горива.	С.О. Ваљево, ЈКП Ваљево, Овлашћени извођач	6 - 8 месеци	30.000 –50.000	Локални, републички	
Усвајање плана	Усвајање плана по редовној процедури	Усвојен план	С.О. Ваљево,	2 месеца	0,00	Локални, редовни трошкови	Процедура усаглашавања и усвајања се одвија у окви-ру редовних послова надлежних служби С.О.
Имплементација пројекта	Планска и фазна замена фосилних горива	Реализован пројекат, смањена употреба фосилних горива у домаћинствима	С.О. Ваљево, ЈКП Ваљево, Овлашћени извођач	2 – 3 године	/	Локални, републички, међународни	Буџет није могуће ни оквирно проценити без претходно израђене студије

Кратак резиме циља 6.1.3.

Смањити ниво загађења ваздуха из ложишта ЈКП-а

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Извршити контролу емисије на ложиштима ЈКП-а	Утврдити емисију на ложиштима ЈКП-а.	Извештај о емисијама из ложишта ЈКП-а.	С.О. Ваљево, Овлашћени извођач	3 месеца	10.000 – 20.000	Локални	
Прилагодити режим рада ЈКП-а резултатима контроле емисије	Извршити оперативна побољшања рада ложишта у оквиру ЈКП укључујући и побољшање радне и техничке дисциплине.	Унапређен и побољшан рад ложишта у оквиру ЈКП-а	ЈКП Ваљево, Овлашћени извођач.	континуално	10.000 - 15.000 годишње	Локални, општински буџет и интерна средства ЈКП-а	Буџет је процењен оквирно јер се сваким оперативним унапређењем смањују расходи ЈКП
Изградити извештај о стању цеви и изолација система даљинског грејања и опреме у топловодним подстаницама	Прецизно утврдити стање цеви и изолација система даљинског грејања и обим потребних интервенција, као и стања постојеће опреме, неопходних поправки и потреба за новом опремом.	Извештај о стању система даљинског грејања и опреме.	С.О. Ваљево, ЈКП Ваљево, Овлашћени извођач	6 – 8 месеци	20.000 - 30.000	Локални	
Извршити техничка унапређења система ложишта у оквиру ЈКП-а.	Извршити ремонт и замену цеви и изолација и набавити опрему на основу препорука датих у извештају.	Извршен ремонт и замене и набављена опрема.	С.О. Ваљево, ЈКП Ваљево, Овлашћени извођач, Овлашћени добављач.	2 године	/	Локални, републички, међународни	Буџет није могуће проценити без претходно израђеног извештаја.

Кратак резиме циља 6.1.4.

Успоставити мониторинг квалитета ваздуха

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Набавка додатне опреме за мерење квалитета ваздуха	Набавити још бар три мерна инструмента за квалитет ваздуха, сходно техничком извештају.	Набављена опрема.	С.О. Ваљево, надлежна стручна служба, Овлашћени добављач	6 месеци	40.000 – 60.000	Међународни, Републички, локални	Врста мерних инструмената ближе је наведена у опису циљева
Израда и усвајање оперативног плана мониторинга за територију општине Ваљево	План мониторинга подразумева идентификацију мерних места и параметара које треба пратити и динамику праћења	Усвојен оперативни план мониторинга ваздуха	Надлежна служба, СО Ваљево	4 месеца	/	Локални	Активност се одвија у оквиру редовних послова С.О. и надлежних служби
Имплементација оперативног плана мониторинга	Почетак редовног праћења идентификованих параметара на утврђеним мерним местима	Континуални мониторинг квалитета ваздуха	Надлежна служба	континуално	/	Локални	Активност се одвија у оквиру редовних послова С.О. и надлежних служби

6.2. Комунални отпад

Кратак резиме циља 6.2.1

Утврдити одговарајућу локацију будуће регионалне санитарне депоније до краја 2005. године

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Ревизија и комплетирање постојеће пројектне документације	Извршити ревизију документације и података којима располажу општине региона.	Комплетирана и ревидована постојећа документација.	Општине региона, ЈКП	4 месеца	/	Локални	Активност се спроводи у оквиру редовних послова општина и ЈКП-а.
Израда студија оправданости и изводљивости, укључујући израду претходне процене утицаја.	Припремити пројектне задатке за студије изводљивости и оправданости, извршити процену утицаја, изградити студије и припремити предлог локације санитарне депоније.	Израђене студије и процена утицаја, припремљен предлог локације.	Министарство науке и животне средине; општине региона; овлашћени извођачи.	18 месеци	120.000 - 150.000	Локални, буџети општина региона, републички	Узимајући у обзир све проблеме са којима се сусреће општина Ваљево, као и остале општине региона ова активност се мора решавати хитно .
Утврђивање локације за будућу регионалну санитарну депонију.	На основу предлога студија утврдити локацију и сачинити међуопштински споразум о локацији.	Утврђена локација и усвојен међуопштински споразум.	Ресорно министарство, општине региона.	3 месеца	/	Локални	Евентуални трошкови се покривају из редовног буџета општина
Изградња регионалне санитарне депоније.	Експропријација земљишта, припрема тендерске документације, избор извођача, изградња и предаја депоније, добијање дозволе.	Изграђена депонија у функцији.	Ресорно министарство, општине региона, ЈКП, Одабрани извођачи	3 године	8.000.000 – 10.000.000	Међународни, Републички, Локални - из буџета општина региона	

Кратак резиме циља 6.2.2.

Утврдити одговарајућу локацију и изградити општинску санитарну депонију комуналног отпада

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Ревизија и комплетирање постојеће пројектне документације	Извршити ревизију документације и података којима располаже општина.	Комплетирана и ревидована постојећа документација.	С.О. Ваљево, ЈКП Видрак	3 месеца	/	Локални	Активност се спроводи у оквиру редовних послова општине и ЈКП-а.
Израда студије оправданости и изводљивости, укључујући израду претходне процене утицаја.	Припремити пројектни задатак за студију изводљивости и оправданости, извршити процену утицаја, израдити студију и припремити предлог локације санитарне депоније.	Израђена студија и процена утицаја, припремљен предлог локације.	Министарство науке и животне средине; С.О.Ваљево; овлашћени извођачи.	12 месеци	80.000 – 100.000	Локални, републички	
Утврђивање локације за будућу општинску санитарну депонију.	На основу предлога студија утврдити локацију и припремити одговарајућу одлуку.	Утврђена локација и усвојена одлука.	Ресорно министарство, С.О. Ваљево.	2 месеца	/	Локални	Евентуални трошкови се покривају из редовног буџета општина
Изградња општинске санитарне депоније.	Експропријација земљишта, припрема тендерске документације, избор извођача, изградња и предаја депоније, добијање дозволе.	Изграђена депонија у функцији.	Ресорно министарство, С.О. Ваљево, ЈКП Видрак, Одабрани извођачи	3 године	5.000.000 - 8.000.000	Међународни, Републички, Локални	Изградња општинске санитарне депоније може бити у директној вези са локацијом регионалне депоније

Кратак резиме циља 6.2.3.

Увести систем организованог сакупљања и одлагања комуналног отпада у приградским насељима и селима до 2007. године

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Припремити општински план управљања комуналним отпадом.	План, између осталог, треба да садржи списак насеља која ће бити покривена, податке о количини отпада који се депонује, предлог локација за постављање контејнера, њихов број и запреми-ну и предлог динами-ке извожења отпада.	Усвојен план	ЈКП «Видрак» и С.О . Ваљево	10 месеци	/	Локални – општински и интерна средства ЈКП-а	Активност се спроводи у оквиру редовних послова општине и ЈКП-а.
Започети фазну имплементацију плана	По изради плана донети одговарајућу општинску одлуку, и започети имплементацију плана..	Усвојена општинска одлука, утврђене лока-ције и изграђена инфраструктура	ЈКП Видрак	4 месеца	15.000 – 20.000	Локални – из редовних прихода ЈКП-а	Буџет ће зависити пре свега од броја локација
Унапредити технику и опремљеност ЈКП-а	На основу плана обезбедити додатно опремање ЈКП-а у возилима, контејнерима, кантама и хард-верској и софтверској опреми.	Побољшане техничке могућности ЈКП'а	ЈКП Видрак и С.О. Ваљево	10 месеци	300.000 – 400.000	Међународни, Републички, локални	Континуална активност
Покретање пилот пројеката за рециклажу појединих материја из комуналног отпада	Формирање тзв. Рециклажних дворишта, прикупљање рециклабилних материја, спровођење рециклаже	Уведена рециклажа за минимум 2 материје из комуналног отпада	ЈКП и одабрани извођачи	2 године	50.000 – 100.000	Републички и локални	Овакви пилот пројек-ти су се показали веома успешним у земљама у окружењу а у Србији их подржа-ва Републичка агенција за рециклажу

Кратак резиме циља 6.2.4.

Изградити сточно гробље до 2006. године

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда елабората о могућим локацијама сточног гробља	Дати предлог локација које испуњавају услове предвиђене важећим прописима.	Утврђене могуће локације сточног гробља	С.О. Ваљево; Дирекција за изградњу; овлашћени извођач	8 месеци	15.000	Локални	Стриктно водити рачуна о постојећем правилнику о локацијама за сточно гробље.
Утврђивање локације сточног гробља	Доношење одлуке о усвајању локације усаглашене са постојећим плановима	Усвојена одлука о локацији	С.О. Ваљево; Дирекција за изградњу;	2 месеца	/	Локални	Активност се спроводи у оквиру редовних послова општине и Дирекције.
Изградити сточно гробље	Извршити уређење тла, изградити неопходну инфраструктуру и добити потребне дозволе.	Сточно гробље у функцији	ЈКП "Видрак"; овлашћени извођач	8 месеци	40.000 – 60.000	Локални	

6.3. Комуналне отпадне воде

Кратак резиме циља 6.3.1.

Унапредити рад надлежних служби за контролу отпадних вода до 2006. године

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда извештаја о постојећим материјалним, техничким и кадровским ресурсима служби	Обзиром да више служби покрива овај проблем потребно је јасно утврдити шта којој служби недостаје.	Реални приказ постојећег стања	Надлежна стручна служба, СО Ваљево	4 месеца	/	Локални –	Активност се спроводи у оквиру редовних послова надлежних служби
Израда и усвајање плана за унапређење рада службе	План усваја надлежни орган сваке засебне службе.	Усвојен план за унапређење стања	Надлежна стручна служба	6 месеци	/	/	Активност се спроводи у оквиру редовних послова надлежних служби
Имплементација плана за унапређење рада службе	Имплементација се одвија засебно за сваку службу.	Побољшан рад	Надлежна стручна служба	континуално	У зависности од плана	Републички; Локални; Потенцијално међународни	Буџет није могуће проценити без претходно израђеног плана

Кратак резиме циља 6.3.2.

Проширити канализациону мрежу у урбаној зони града (МЗ Пети пук и Попаре) и приградским насељима

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Ревизија и комплетирање постојећих пројеката коанализације у МЗ Пети пук	Један део пројеката постоји у ЈКП Водно-вод и Дирекцији за изградњу, али их је потребно комплетирати	Извођачки пројекат за увођење канализације у МТ пети пук	ЈКП Водовод; одабрани извођач	6 месеци	10.000 – 15.000	Локални	Није познато да ли ће бити потребе за израдом нових пројеката, па постоји могућност да буџет буде знатно већи
Ревизија и комплетирање постојећих пројеката коанализације у МЗ Попаре	Један део пројеката постоји у ЈКП Водно-вод и Дирекцији за изградњу, али их је потребно комплетирати	Извођачки пројекат за увођење канализације у МТ Попаре	ЈКП Водовод; Одабрани извођач	6 месеци	10.000 – 15.000	Локални	Није познато да ли ће бити потребе за израдом нових пројеката, па постоји могућност да буџет буде знатно већи
Реализација пројекта канализације за МЗ Пети пук	Спровођење свих постојећих пројеката.	Комплетирана канализација у МЗ Пети пук	ЈКП Водно-вод или овлашћени извођач	18 - 24 месеца	250.000	Локални; Републички	Процена буџета је дата оквирно, на основу постојећих показатеља.
Реализација пројекта канализације за МЗ Попаре	Спровођење свих постојећих пројеката.	Комплетирана канализација у МЗ Попаре	ЈКП или овлашћени извођач	18 - 24 мес	350.000	Локални; Републички	Процена буџета је дата оквирно, на основу постојећих показатеља.
Припремити план и пројекте фазног увођења канализације за приградска насеља	Израдити пројекте канализације и мањих уређаја за третман отпадних вода типа таложни-ка, биодискова или биобазена.	Пројекти увођења канализације у приградским насељима	ЈКП	6 мес	50.000. – 70.000	Локални; Републички	.Односи се на насеља наведена у техничком извештају
Увођење канализације за приградска насеља	Изградити канализациону мрежу и постројења за третман отпадних вода.	Изведени пројекти канализације за приградска насеља	ЈКП или овлашћени извођач	Континуално до комплетног завршетка	У зависности од припремљених планова и пројеката.	Локални; Републички	Буџет није могуће проценити без претходно израђеног плана

Кратак резиме циља 6.3.3.

Комплетирање мреже за одвођење атмосферске отпадне воде

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Процена могућности раздвајања фекалне и атмосферске мреже отпадних вода за град Ваљево	Постојећа мрежа је углавном заједничка, па је неопходно приступити њеном раздвајању.	Предлог за израду пројеката атмосферске канализације за поједине делове града	ЈКП	6 мес	/	Локални – интерна средства ЈКП Водовод	Одређена документација постоји у ЈКП Водовод
Израда пројекте документације за раздвајање фекалне и атмосферске мреже отпадних вода за поједине делове града Ваљева	Комплетирати и ревидирати постојећу документацију и изградити нову.	Извођачки пројекти атмосферске канализације за поједине делове града	ЈКП или овлашћени извођач	10 мес	50.000	Локални	
Реализација пројеката атмосферске канализационе мреже за поједине делове града Ваљева	На основу пројектне документације изградити атмосферску канализациону мрежу.	Изведени пројекти атмосферске канализације	ЈКП или овлашћени извођач	18 - 24 месеца	/	Локални, Републички, потенцијално међународни	Буџет није могуће проценити без претходног увида документације у могућност раздвајања мреже тј. пре израде пројектне

Кратак резиме циља 6.3.4.

Унапредити рад служби надлежних за контролу отпадних вода

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда извештаја о постојећим материјалним, техничким и кадровским ресурсима службе	Обзиром да више служби покрива овај проблем потребно је јасно утврдити шта којој служби недостаје.	Реални приказ постојећег стања	Надлежна стручна служба, СО Ваљево	4 месеца	/	Локални	Активност се спроводи у оквиру редовних послова стручних служби
Израда и усвајање плана за унапређење рада службе	План усваја надлежни орган сваке засебне службе.	Усвојен план за унапређење стања	Надлежна стручна служба	6 месеци	/	Локални	Активност се спроводи у оквиру редовних послова стручних служби
Имплементација плана за унапређење рада службе	Имплементација се одвија засебно за сваку службу.	Побољшан рад	Надлежна стручна служба	континуално	У зависности од плана.	Републички; локални; потенцијално међународни	Буџет није могуће одредити пре израде плана.

6.4. Индустијске отпадне воде

Кратак резиме циља 6.4.1.

Унапредити рад служби надлежних за контролу отпадних вода

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда извештаја о постојећим материјалним, техничким и кадровским ресурсима службе	Обзиром да више служби покрива овај проблем потребно је јасно утврдити шта којој служби недостаје.	Реални приказ постојећег стања	Надлежна стручна служба, СО Ваљево	4 месеца	/	Локални	Активност се спроводи у оквиру редовних послова стручних служби
Израда и усвајање плана за унапређење рада службе	План усваја надлежни орган сваке засебне службе.	Усвојен план за унапређење стања	Надлежна стручна служба	6 месеци	/	Локални	Активност се спроводи у оквиру редовних послова стручних служби
Имплементација плана за унапређење рада службе	Имплементација се одвија засебно за сваку службу.	Побољшан рад	Надлежна стручна служба	континуално	У зависности од плана.	Републички; локални; потенцијално међународни	Буџет није могуће одредити пре израде плана.

Кратак резиме циља 6.4.2.

Организовани мониторинг квалитета индустријских отпадних вода

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда регистра загађивача индустријским отпадним водама	Регистар треба да садржи основне податке о загађивачима (назив, локацију, загађујуће материје које испушта, количина и сл)	Израђен регистар	С.О. Ваљево Надлежна стручна служба, Овлашћени извођач	8 – 10 месеци	25.000 – 30.000	Локални	Ова врста регистра до сада није рађена у општини Ваљево
Израда и усвајање оперативног плана мониторинга за територију општине Ваљево	План мониторинга подразумева идентификацију објеката и параметара које треба пратити и динамику праћења	Усвојен оперативни план мониторинга индустријских отпадних вода	Надлежна служба, СО Ваљево	4 месеца	/	Локални	Активност се одвија у оквиру редовних послова С.О. и надлежних служби
Имплементација оперативног плана мониторинга	Почетак редовног праћења идентификованих објеката и параметара	Континуални мониторинг квалитета индустријских отпадних вода	Надлежна служба	континуално	/	Локални	Активност се одвија у оквиру редовних послова С.О. и надлежних служби

6.5. Медицински отпад

Кратак резиме циља 6.5.1.

Увести систем организованог сакупљања и одвајања медицинског отпада

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Доношење правилника о начину прикупљања, селекције, обележавања евиденције и поступања са медицинским отпадом	Ближе уредити процес поступања са медицинским отпадом.	Усвојен правилник	Здравствени центар Ваљево	3 месеца	/	Локални	Неки прописи о поступању са отпадом већ постоје; Активност се реализује у оквиру редовних послова у ЗЦ
Израда и усвајање програма едукације запослених у ЗЦ о поступању са медицинским и фармацеутским отпадом;	Програм едукације се састоји од обуке за поступање са свим врстама медицинског и фармацеутског отпада	Израђен и усвојен програм.	Здравствени центар Ваљево, Одабрани извођач	6 месеци	10.000	Локални, Републички	Израду оваквих програма подржава Републичка Агенција за рециклажу
Спровођење програма едукације	Спровести програм у свим установама ЗЦ Ваљево	Обучено, едуковано особље ЗЦ Ваљево.	ЗЦ Ваљево, стручни предавачи	12 месеци	5.000	Локални, Републички	
Обезбедити адекватно обележавање и одлагање медицинског отпада по врстама :	Обезбедити просторију за привремено одлагање отпада и материјале потребне за обележавање	Обезбеђено правилно обележавање и одлагање отпада.	ЗЦ Ваљево	3 месеца	/	Локални	Активност се реализује у оквиру редовних послова у ЗЦ

Кратак резиме циља 6.5.2.

Обезбедити технологије за трајно уклањање медицинског отпада

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Извршити реконструкцију постојеће пећи за спаљивање медицинског отпада	ЗЦ Ваљево има пећ за спаљивање медицинског отпада која није у функцији.	Пећ за спаљивање у функцији.	ЗЦ Ваљево, Овлашћени извођач	3 месеца	10.000	Локални	Реконструкција пећи је већ започета
Набавка одговарајућих филтера за пећ.	Постојећа пећ нема одговарајуће филтере за заштиту ваздуха, активност подразумева расписивање тендерам избор добављача и набавку опреме.	Обезбеђени адекватни филтери.	ЗЦ Ваљево, Овлашћени добављач	8 месеци	40.000 – 50.000	Међународни, републички, локални	Цена може зависити од врсте и произвођача филтера; Опрема се може обезбедити и заједничким улагањем ЗЦ и произвођача

6.6. *Заштићена природна добра*

Кратак резиме циља 6.6.1.

Спровести додатне мере заштите Градца

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Предлог за унапређење и појачавање мера надзора и заштите у оквиру постојећег плана управљања	Идентификација најчешћих прекршаја и дефинисање адекватних мера надзора и заштите.	Сачињен и усвојен предлог	Стараоц над ЗПД, СО Ваљево Завод за заштиту природе Србије	3 месеца	1.000	Локални	
Оперативно спровођење плана и појачаних мера надзора и заштите	Унапређен рад заштитне службе ЗПД-а и инспекцијских служби	Унапређен надзор и заштита	Стараоц, СО Ваљево, Надлежне инспекције	континуално	/	Локални	Активност се реализује у оквиру редовних послова стараоца, С.О. и надлежних служби

Кратак резиме циља 6.6.2.

Спровести мере заштите над Таорским врелима и Петничком пећином

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Усвајање елабората о заштити предложених од ЗЗПрироде Србије	Завод за заштиту природе Србије израдио је и дао општини на усвајање елаборате о заштити наведених природних добара.	Усвојени елаборати о заштити.	СО Ваљево	1 месец	/	Локални	Активност се реализује у оквиру редовних послова С.О.
Именовати стараоце над заштићеним природним добрима	По усвајању елабората, општина је обавезна да именује стараоца.	Именован стараоц.	СО Ваљево	2 месеца	/	Локални	Предлог за стараоца даје Завод за заштиту природе; Активност се реализује у оквиру редовних послова С.О.
Донети јед-ногод. и пето-год. планове заштите и развоја	Израда ових плано-ва је законска обавеза стараоца а подразумева све неопходне активности за заштиту и унапређење стања у ЗПД.	Израђени и усвојени планови заштите и развоја.	Стараоц, Завод за заштиту природе Србије, С.О. Ваљево	5 месеци	/	Локални	Активност се реализује у оквиру редовних послова Стараоца
Сптровођење једног. и пето-год. планова заштите	Реализација усвојених планова.	Континуално унапређење стања у ЗПД:	Стараоц; Надлежне стручне и инспекцијске службе	континуално	15.000 25.000	Локални, републички	Буџет директно зависи од плана заштите и развоја
Спровођење мера заштите и надзора над природним добрима	Редован надзор и мониторинг од стране Стараоца и стручних и инспекцијских служби	Континуалан надзор над природним добрима.	Стараоц, С.О. Ваљево	континуално	/	Локални	Активност се реализује у оквиру редовних послова Стараоца и С.О.

Кратак резиме циља 6.6.3.

Адекватно и континуирано финансирање заштите заштићених природ. добара

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Планирање средстава за заштиту природ. добара у оквиру буџета СО Ваљево	Увођење посебне буџетске ставке за финансирање ЗПД	Обезбеђено редовно и одговарајуће финансирање ЗПД-а	СО Ваљево	континуално	15.000	Локални	Средства за заштиту ЗПД-а до сада нису била издвајана на овај начин; буџет зависи од плана заштите и развоја
Израда предло-га пројеката за финансирање са националног и међународног нивоа	На овај начин се обезбеђују додатна средства за посебне активности на заштити и развоју	Израђени и одобрени предлози пројеката	Стараоци ЗПД,	континуално	/	Републички, Међународни	Буџет зависи од потреба за додатним активностима и самих предлога пројеката

6.7. *Образовање, информисање и јавна свест*

Кратак резиме циља 6.7.1.

Унапредити ниво јавне свести и еколошке културе грађана

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Увести редовне емисије и рубрике у програме локалних медија	Квантитативно и квалитативно унапредити заступљеност «еколошких» тема у локалним медијима	Побољшан квалитет и квантитет информисања грађана о животној средини.	Локални медији.	Континуална активност.	/	Локални	Буџет зависи од заступљености програма и самог медија.
Организовати тематске, стручне скупове и трибине на тему животне средине.	Организовање једног тематског скупа отвореног типа месечно.	Унапређење знања и свести грађана о животној средини.	С.О. Ваљево, струковне организације, школе, НВО.	Континуална активност.	400 – 500 месечно	Локални, републички, међународни	
Организовати инструктивне семинаре за новинаре.	Организација 4 инструктивна семинара годишње у циљу стручне презентације актуелних проблема животне средине.	Унапређен ниво знања новинара и квалитет информисања о животној средини.	С.О. Ваљево, струковне организације, НВО.	Континуална активност.	2000 – 3000 годишње.	Локални, републички, међународни	
Израдити и поставити инфо-табле на приступу значајнијим природним објектима.	Израда и постављање 40 инфо-табли на приступу заштићеним природним добрима, рекама и излетиштима.	Побољшана информисаност и унапређен однос према значајним природним објектима.	С.О. Ваљево, ТО Ваљево, овлашћени извођач.	8 месеци	6000 - 8000	Локални	

Остале активности неопходне за постизање овог циља већ су обрађене у оквиру засебних тематских целина.

Кратак резиме циља 6.7.2.

Увести сталне, стандардне програме еколошког образовања на предшколском, основношколском и средњошколском нивоу од 2005. године

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израдити сталне стандардне програме еколошког образовања на свим нивоима	Иницирати израду наставних програма о заштити животне средине	Припремљени и усвојени програми	С.О.и. Ваљево. Образовне институције, НВО, Одабрани извођачи	6 месеци	2.000 – 4.000	Локални, Републички	Програми се уводе као неформални.
Израдити одговарајуће информативне и инструктивне публикације за предшколске, основне и средње школе	Прилагодити публикације потребама корисника и предвидети инструктивни материјал за наставнике	Израђене публикације	С.О.и. Ваљево. Образовне институције, НВО, Одабрани извођачи	12 месеци	15.000 – 25.000	Републички, Међународни, локални	Буџет зависи од броја и обима публикација
Успоставити друге редовне образовне активности	Школе у природи, дан планина, тематске еколошке екскурзије и излети и сл.	Уградња локално прилагођених еколошких садржаја у редовне наставне активности	Образовне институције	континуално	/	Локални	Активности се финансирају из редовних школских буџета

Кратак резиме циља 6.7.3.

Унапредити учешће јавности у процесу доношења одлука од значаја за животну средину

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Припремити модел обуке за учешће јавности у доношењу одлука по стандардима Архуске конвенције за НВО и представнике локалне самоуправе	Процедура учешћа јавности по Архуској конвенцији је јасно утврђена али је потребно припремити одговарајући модел обуке	Припремљен модел обуке.	Одабрани извођач	1 месец	1.000 ЕУР	Међународни, Републички, Локални	Један сличан семинар је већ одржан у Ваљевоу за наведене циљне групе
Организовати и спровести 4 дводневна семинара обуке за НВО и представнике локалне самоуправе	Семинари треба да допринесу усаглашавању између актера у спровођењу процедуре учешћа јавности	Реализовани семинари	С.О. Ваљево, Одабрани извођач	4 месеца	10.000 – 12.000	Међународни, Републички, Локални	Број учесника на семинарима је 20 - 25
Увести праксу учешћа јавности по стандардима Архуске конвенције код доношења свих одлука од значаја за животну средину	Испоштовати процедуру, организовати јавне расправе и када то није законска обавеза	Уведена пракса учећћа јавности у одлучивању.	С.О. Ваљево	континуално	/	Локални	Буџет зависи од броја јавних расправа

Кратак резиме циља 6.7.4.

Успоставити систем информисања о стању животне средине у граду до 2006. године

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда електронске базе података о стању животне средине	Сакупити све доступне информације о стању животне средине и формирати јавно доступну електронску базу података	Формирана и оперативна база података	С.О. Ваљево	6 месеци	25.000	Међународни, Републички, Локални	Већи број података већ постоји
Организовање редовних конференција за штампу	Подразумева конференције за штампу једном месечно, а по потреби и чешће уз изношење свих доступних података о стању животне средине	Успостављен континуитет конференција	С.О. Ваљево, Стручне службе	контину-ално	/	Локални	Активност се реализује у оквиру редовних послова С.О.
Припрема редовног извештаја о стању животне средине на територији општине	Извештај треба да обухвати пресек стања у свим областима животне средине, са назнакама за даље унапређивање	Припремљени и усвојени двогодишњи извештаји.	С.О. Ваљево, Стручне службе, Одабрани консултант	Контину-ално, сваке две године	2.500 по извештају	Локални	
Обезбедити редовно објављивање информација на постојећем веб сајту	Све постојеће информације публиковати на веб сајту, редовно допуњавати сајт и омогућити претраживање електронске базе података	Веб сајт у функцији	С.О. Ваљево, Стручне службе	4 месеца	2.000 – 5.000	Међународни, Локални	
Обезбедити редован проток информација између С.О. и других надлежних служби	Припремити и усвојити план редовне размене информација на линији С.О. ЈКП, стручне службе и институције, ресорна министарства	Побољшан проток информација	С.О. Ваљево, Стручне службе, Овлашћени извођач	5 месеци	2.000 – 3.000	Локални	План треба осмислити и усагласити са могућностима свих учесника у размени информација

6.8. Дивчибаре

Кратак резиме циља 6.8.1

Израда канализационе мреже за насеље

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Израда пројектне документације за увођење канализационе мреже	Ревизија постојеће и израда додатне документације	Комплетирана пројектна документација	ЈКП или овлашћени извођач	6 месеци	6.000 – 8.000	Локални, републички	Нека документација већ постоји
Реализација пројекта канализационе мреже	Извођење пројекта у складу са документацијом	Изграђена канализациона мрежа за насеље	ЈКП или овлашћени извођач	18 - 24 месеца	/	Локални, Републички	Буџет није могуће проценити без пројектне документације

Кратак резиме циља 6.8.2.

Уређење речног корита кроз насеље

Активност	Кратак опис	Очекивани резултат	Имплементациона институција	Рок имплементације	Процена буџета/еуро	Извор финансирања	Напомена
Реализација пројекта уређења речног корита у центру Дивчибара	Уређење корита у складу са постојећом пројектном документацијом	Изведен пројекат.	Овлашћени извођач.	8 -9 месеци	35 000	Локални, Републички, Међународни	Пројектну документацију израдио «ЦИП» Београд

7. ОПШТИ ОКВИР ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЛЕАП-А

Локални еколошки акциони план Ваљева резултат је заједничког рада већине релевантних институција и организација које се баве проблематиком заштите животне средине на територији општине. Током процеса израде документа испоштовани су сви захтеви методологије за израду ЛЕАП-а, а посебно мултидисциплинарни приступ, адекватно информисање и учешће јавности, поступност у раду (“принцип корак по корак”) и логички оквир за избор приоритетних циљева. Јавна расправа о нацрту документа спроведена је у складу са принципима Архуске конвенције.

Приоритетни циљеви утврђени овим документом резултат су методолошког приступа, а засновани су на доступним подацима о тренутном стању животне средине, мишљењу јавности и стручњака ангажованих током рада на документу, као и процени о реалним могућностима локалне заједнице.

Успешно спровођење ЛЕАП-а Ваљева зависиће од низа фактора. Ради лакше реализације, у документу су дате назнаке о потреби доношења одговарајућих одлука, изради техничке и планске документације и сл., без којих није могуће приступити систематском решавању проблема. За већину зацртаних циљева дате су реалне претпоставке о неопходним временским роковима, буџету и потенцијалним изворима финансирања.

Сваки ЛЕАП треба схватити као процес чија реализација почиње даном усвајања од стране надлежних органа (најчешће Скупштине општине), а који се никада не завршава већ се у одређеним временским интервалима ревидира, допуњује и унапређује. Такође, сваки ЛЕАП је подложан изменама уколико се покаже да за то постоје стварни разлози.

Највећа претња успешној имплементацији ЛЕАП-а лежи у недостатку навике и праксе у доношењу и спровођењу дугорочнијих стратешких планова овог типа, као и у нестабилној политичкој ситуацији. Стога би ЛЕАП морао бити уграђен у друге планове, програме или стратегије које се припремају или спроводе на локалном, а у неким случајевима и на републичком нивоу. Као што проблеми животне средине нису проблеми “сами за себе” већ су у вези са скоро свим чиниоцима природе и друштва, тако ни ЛЕАП није и не би смео да буде засебан документ, нити би смео да се спроводи одвојено од других сличних планских докумената.

7.1. Институционални оквир

Институционални оквир за спровођење ЛЕАП-а треба посматрати у знатно ширем контексту будући да носиоц активности за спровођење ЛЕАП-а није само локална самоуправа. У том смислу би требало водити рачуна и о другим субјектима спровођења ЛЕАП-а, при чему се као кључно питање поставља координација активности. То подразумева и испуњеност одређених претпоставки у погледу техничке опремљености надлежних органа и субјеката, стручне оспособљености службеника који ће бити надлежни за спровођење ЛЕАП-а и организационих решења. То такође упућује и на неопходност вођења рачуна о стању и координацији различитих пројеката који имају или би могли имати везе са ЛЕАП-ом, како би се обезбедили што функционалнији ефекти ових активности.

Основни субјект спровођења ЛЕАП-а је локална самоуправа, тј. њени органи и тела. Осим ње, веома важну улогу имају и:

- јавна комунална предузећа
- образовне установе
- здравствени центар
- завод за заштиту здравља
- републички инспекцијски органи
- привредни субјекти
- невладине организације и
- све друге релевантне Републичке институције и органи

7.1.2. Организациони недостатци

У општини Ваљево тренутно не постоји одељење или служба која је задужена за проблематику животне средине, што у већем броју општина у Србији одавно постоји. Тренутно, део ових послова обавља општински еколошки инспектор чије су ингеренције, релативно мале и делом комунална инспекција. Стога би, у склопу нове организације и систематизације радних места требало предвидети организациону јединицу која би се бавила заштитом и унапређењем животне средине, и истовремено била задужена за спровођење ЛЕАП-а.

У перспективи, ова организациона јединица би требало да успостави редован контакт са надлежним службама других релевантних институција и јавних предузећа, као и ресорним министарствима и институцијама на републичком нивоу ради редовне размене информација и координације рада. Ово посебно због тога што нови закон о заштити животне средине РС, усвојен у децембру 2004. године, намеће органима локалне самоуправе и неке нове обавезе.

У циљу што ефикаснијег спровођења и мониторинга ЛЕАП-а требало би, бар у почетној фази, задржати Радну групу за ЛЕАП која је била носиоц израде самог документа.

7.1.2.1. Изградња институционалних и кадровских капацитета за спровођење ЛЕАП-а

Паралелно са организационим променама морао би се одвијати и процес изградње капацитета у институцијама, предузећима и службама надлежним за спровођење ЛЕАП-а. Изградњу капацитета треба посматрати са аспекта материјално техничког и кадровског унапређења (обука кадрова).

Материјално технички недостатци

Ефикасно спровођење ЛЕАП-а није могуће без одређеног нивоа материјално техничке опремљености. Овај недостатак је присутан мање више у свим институцијама и службама, а односи се пре свега на недостатак рачунарске опреме. Озбиљан недостатак је и непостојање база података, док би у перспективи требало планирати и формирање модерног информационог система о животној средини.

Стога набавка наведене опреме, уз активно кориштење постојеће веб странице о ЛЕАП-у и развој информационог система треба да представљају приоритет у погледу материјално техничког опремања.

Више пута је наведен и недостатак опреме и мерних инструмената за контролу и праћење загађења ваздуха, воде или буке, као и недостатак возила посебно за инспекцијске службе о чему у догледно време такође треба повести рачуна.

Унапређење кадровских капацитета

Унапређење кадровских капацитета кроз различите видове формалног и неформалног образовања, као и учешћа на стручним семинарима и тренинзима је претпоставка чије ће испуњавање битно утицати на успешност спровођења ЛЕАП-а. Ако се имају у виду промене које се дешавају на пољу политике или законодавства у области животне средине, појаве нових технологија и инструмената, као и обавеза у погледу информисања и учешћа јавности, јасно је да без адекватног и континуалног усавршавања кадрова неће бити могуће реализовати ЛЕАП нити обезбедити његов континуитет.

Одређене препоруке и смернице општег тима у вези образовање и тренинга су дате у самом документу, али потребу за усавршавањем кадрова треба посматрати у најширем могућем контексту.

7.1.3. Законодавни оквир

Право на здраву животну средину и благовремено обавештавање о њеном стању утврђено је Уставом државне заједнице Србија и Црна Гора. Право човека на живот и развој у здравој животnoj средини и уравнотежен однос привредног развоја и животне средине наведено је у члану 1. Закона о заштити животне средине Републике Србије.

Према овом закону, субјекти система заштите животне средине су Република, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе, правна и физичка лица, научне и стручне организације и друге јавне службе и грађани, групе грађана, њихова удружења, професионалне или друге организације.

Поред овог, постоји читав низ закона и других прописа који су значајни за спровођење ЛЕАП-а, као што су Закон о процени утицаја и Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину, Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине, Закон о планирању и изградњи и сл. У том смислу, посебно место заузимају Закон о локалној самоуправи и Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја.

Један од основних разлога за неуспех у изради и каснијој имплементацији ЛЕАП-а у појединим општинама у Србији био је однос према документу као плану који не представља законску обавезу. Обавеза доношења локалних планова заштите животне средине међутим постоји, и дефинисана је на следећи начин:

Закон о заштити животне средине у члану 68. предвиђа да «јединица локалне самоуправе доноси своје планове и програме управљања природним ресурсима и добрима». У Закону се даље наводи да «јединица локалне самоуправе доноси програм заштите животне средине на својој територији, односно локалне акционе и санационе планове, у складу са Националним програмом и плановима из чл. 65 и 66. овог закона и својим интересима и специфичностима».

Закон о локалној самоуправи који у области заштите животне средине утврђује одговорност општине, налаже да

се општина преко својих органа у складу са Уставом и законом:

- стара о очувању природних вредности на својој територији
- доноси програме развоја заштите животне средине
- утврђује висину накнаде за заштиту и унапређење животне средине
- обезбеђује јавно информисање од локалног значаја

7.1.3.1. Економски инструменти

За успешно спровођење ЛЕАП-а потребна су значајнија финансијска средства. Као што је раније наведено, циљ ЛЕАП- је да, између осталог:

- створи могућности за конкурисање за финансијску подршку са републичког и међународног нивоа
- обезбеди услове за сврсисходнија и рационалнија улагања и усмеравања средстава са локалног нивоа у решавање проблема животне средине

Општина Ваљево у буџету у последњих неколико година није издвајала довољно средстава за заштиту животне средине. Имајући у виду да су неке активности наведене у ЛЕАП-у, за које је неопходно обезбедити значајнија средства, у искључивој надлежности општине потребно је изнаћи могућност за обезбеђивање истих.

Закон о заштити животне средине предвиђа да «јединица локалне самоуправе у оквиру својих овлашћења обезбеђује финансирање и остваривање циљева заштите животне средине, у складу са овим законом. Чланом 84. Закона предвиђено је да «корисник природне вредности плаћа надокнаду за коришћење природних вредности», а средства остварена од накнаде у висини од 60% приход су буџета Републике, а у висини од 40% буџета јединице локалне самоуправе.

Јединица локалне самоуправе такође може «из оквира својих права и дужности прописати накнаду за заштиту и унапређење животне средине у складу са својим потребама и специфичностима». Висину надокнаде, начин плаћања као и олакшице за одређене категорије обвезника плаћања прописује јединица локалне самоуправе. Средства прикупљена преко тих надокнада **морају се наменски искористити у заштити и унапређењу животне средине.**

Јединица локалне самоуправе такође може, сходно члану 100. Закона о животној средини «основати фонд који ће финансирати из прихода остварених на њиховој територији».

Оснивање општинског фонда за заштиту животне средине се намеће као најрационалније решење, а у контексту ЛЕАП-а и као неопходност. Осим кроз горе наведене надокнаде, средства за фонд се могу обезбеђивати и донацијама, добровољним прилозима и на друге начине који су у складу са законом. Тиме би се омогућило редовно обезбеђивање средстава, и њихово планско и рационално усмеравање.

4.

На основу члана 71.76 и 81. Закона о планирању и изградњи ("Сл.гл. РС бр.47/03" и члана 17.Статута општине Ваљево ("Службени гласник општине Ваљево", број 3/02),Скупштина општине Ваљево, на седници одржаној дана 18.02.2005. године, донела је

О Д Л У К У
О
ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ОДЛУКЕ О
ГРАЂЕВИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

Члан 1.

У Одлуци о грађевинском земљишту ("Службени гласник општине Ваљево", број 5/03,6/03), у члану 27. у ставу 2. речи: " Извршни одбор Скупштине општине" замењују се и речима: "Председник општине".

У ставу 3. речи : "Извршни одбор Скупштине општине" замењују се речима: "Председник општине".

Члан 2.

У члану 29 . став 3. речи:"Извршни одбор Скупштине општине замењују се речима : " Председник општине".

Члан 3.

У члану 30. став 4. речи:" Извршни одбор Скупштине општине " замењују се речима " Председник општине".

Члан 4.

У члану 33. став 3. речи:" Извршни одбор Скупштине општине" замењују се и речима:" Председник општине".

После става 4. додају се нови ставови 5. 6 и 7. који гласе :

"Странке у поступку за давање земљишта у закуп непосредном погодбом могу у року од 15 дана од дана пријема одлуке из става 3. овог члана поднети приговор.

О приговору одлучује Скупштина општине.

Против одлуке по приговору не може се изјавити жалба нити водити управни спор."

Досадашњи став 5. постаје став 8.

Досадашњи став 5. који постаје став 8. мења се и гласи:

"На основу одлуке из става 3. овог члана закључује се уговор између Дирекције и лица коме се земљиште даје у закуп,у року од 15 дана од дана правоснажности наведене одлуке."

Члан 5.

У члану 36. став 4. речи:" Извршни одбор Скупштине општине" замењују се речима : " Председник општине".

Члан 6.

Овлашћује се Комисија за статутарна питања , организацију и нормативна акта Скупштине да утврди пречишћен текст Одлуке о грађевинском земљишту.

Члан 7.

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику општине Ваљево"

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ВАЉЕВО
Број:011-7/2005-04

ПРЕДСЕДНИК
Скупштине општине Ваљево
Мирослав Вуковић с.р

5.

На основу члана 17. Статута општине Ваљево ("Службени гласник општине Ваљево", број 3/02),члана 98. Закона о планирању и изградњи ("Сл.гл. РС бр.47/03") Скупштина општине Ваљево, на седници одржаној дана 18.02. 2005. године, донела је

О Д Л У К У
О

ИЗМЕНАМА ОДЛУКЕ О МАЊИМ МОНТАЖНИМ И
ПОМОЋНИМ ОБЈЕКТИМА

Члан 1.

У Одлуци о мањим монтажним и помоћним објектима ("Службени гласник општине Ваљево"број 3/99), назив одлуке мења се и гласи :

"Одлука о мањим монтажним објектима".

Члан 2.

У члану 1. речи" и услови и начин изградње помоћних објеката "се бришу".

Члан 3.

Члан 2. мења се и гласи:

"Јавна површина у смислу ове одлуке јесте простор (изграђено и неизграђено грађевинско земљиште) у државној својини , утврђено планом за објекте чије је коришћење,односно изградња од општег интереса, у складу са прописима о експропијацији (јавни путеви ,паркови, тргови,улице као и друге површине у складу са посебним законом, у даљем тексту:(јавна површина)."

Члан 4.

У члану 4. став 2. мења се и гласи :

"Мањи типски објекат је типски монтажни објекат површине до 30 м2 који се формира од готових типских елемената или типски објекат који се поставља у већ изграђеном финалном облику."

Члан 5.

У члану 6.бројеви " 2,5" замењују се бројевима "2,0".

Члан 6.

У члану 8. тачка б) мења се и гласи:

"рекламни објекти-наменски постављени конзолни панои на објекту над јавном површином , или слободностојећи панои или експонати на објекту, или у простору са исписаним рекламним порукама у које спадају и транспарентне рекламе исписане на платну или сличном материјалу које се постављају изнад коловозних површина на висини од најмање 4,50 м од површине коловоза."

Члан 7.

У члану 11. став 1. мења се и гласи:

"Постављање киоска и мањих типских објеката одређује се Програмом постављања киоска и мањих типских објеката,(у даљем тексту :Програм)."

Став 2. мења се и гласи :

"Програм садржи :

1. урбанистичко-техничке услове са графичким приказом локације који одређују: површину сваке појединачне локације, место за постављање и услове прикључка на комуналну инфраструктуру,

2. намену, односно делатности које се могу обављати у објекту на одређеној локацији,

3. тип и величину објекта који се може поставити на свакој појединој локацији

4. време на које се даје локација у закуп ,а које не може бити дуже од 5 година."

После става 3. додаје се став 4. који гласи :

" Локација у смислу ове одлуке јесте земљиште на јавној површини које се даје у закуп ради постављања киоска и мањих типских објеката ."

Члан 8.

Члан 12. мења се и гласи:

"Програм доноси Председник општине .

Програм се објављује у Службеном гласнику општине Ваљево.

Стручне послове на припреми Програма обавља ЈП "Дирекција за урбанизам, грађевинско земљиште, путеве и изградњу Ваљево"(у даљем тексту :Дирекција), на захтев одељења Општинске управе надлежног за урбанизам и имовинско правне послове."

Члан 9.

Члан 13. мења се и гласи:

"Киосци и мањи типски објекти могу се постављати на тротоарима уз обезбеђење слободног пролаза за пешаке у ширини од најмање 1,60 м и обезбеђење одстојања од ивице коловоза до најистуреније тачке објекта од минимално 0,5 м.

Киосци и мањи типски објекти не могу се постављати на зеленим површинама, осим на уређеним стазама и посебно одређеним местима , у складу са Програмом, и у културно административном центру града (графички приказ број 1.).

Културно-административни центар града у смислу ове одлуке обухвата следећи простор :

- тротоаре Улице Карађорђеве , од Улице војводе Мишића до Улице Владе Даниловића,

- простор од реке Колубаре са југа до Улице Карађорђеве са севера и од Трга Десанке Максимовић са запада до Улице Владе Даниловића са истока.

Саставни део ове одлуке је графички приказ број 1. ."

Члан 10.

Члан 14. мења се и гласи:

"Поступак давања локације ради постављања киоска и мањих типских објеката врши се сходном применом одредби одлуке о грађевинском земљишту у делу којим је регулисано давање у закуп јавног неизграђеног грађевинског земљишта на одређено време ради изградње .

Најнижи износ закупнине за локацију утврђује се сагласно Програму уређивања грађевинског земљишта , стварних трошкова уређивања земљишта , зоне у којој се земљиште налази и погодности које корисници стичу , или имају киришћенем тог земљишта.

Почетни износ закупнине за локацију утврђује Дирекција.

Јавни оглас за прикупљање понуда за давање у закуп локација садржи све елементе из члана 11. став 2. ове одлуке."

Члан 11.

Члан 15. мења се и гласи :

"Постављање киоска и мањих типских објеката према Програму врши се на основу одобрења које издаје одељење Општинске управе надлежно за урбанизам и имовинско правне послове."

Члан 12.

Члан 16. мења се и гласи :

"Одељење Општинске управе надлежно за урбанизам и имовинско правне послове по спроведеном огласу у складу са Програмом, на захтев лица које је добило локацију у закуп , издаје одобрење за постављање киоска , односно мањег типског објекта на јавној површини.

Одобрење из става 1. овог члана садржи нарочито податке о: месту, површини, типу, величини и намени објекта , времену коришћења , техничкој документацији на основу које се издаје , року у коме је лице дужно да постави објекат а који не може бити дужи од 90 дана , као и друге податке.

Одобрење се издаје у року од 15 дана од дана подношења уредног захтева за издавање одобрења"

Члан 13.

Члан 17. мења се и гласи:

" Уз захтев за издавање одобрења за привремено постављање киоска, односно мањег типског објекта на јавној површини подноси се:

1. техничка документација у два примерка ,

2. доказ о праву на закуп јавне површине,

3. изјаву лица које је добило локацију у закуп да ће објекат по истеку важности привременог одобрења уклонити са јавне површине о свом трошку,

4. услове прикључка на комуналну инфраструктуру и друге услове и доказе утврђене посебним прописима.

5. доказ о уплати административне таксе."

Члан 14.

Члан 18. мења се и гласи :

"Под техничком документацијом у смислу члана 17. става 1. тачка 1. ове одлуке сматра се:

а) за киоск и мањи типски објекат који се поставља у већ изграђеном финалном облику : фотографија и технички цртеж киоска, односно мањег типског објекта мерама које дефинишу тип, величину и положај објекта у складу са Програмом и решење потребних инсталација, урађено од стране овлашћеног пројектанта.

б) за типски монтажни објекат површине до 30м² : пројекат објекта.

Пројекат објекта из става 1. тачка б) овог члана треба да садржи : основу, карактеристичне пресеке објекта , изглед , технички опис , премер, предрачун радова , пројекат потребних инсталација у размери 1: 50 и исти мора бити изграђен од стране овлашћеног пројектанта и не подлеже техничкој контроли."

Члан 15.

У члану 19. речи" послове урбанизма " замењуј се речима" урбанизам и имовинско правне послове".

Члан 16.

Члан 20. мења се и гласи :

"Дирекција је дужна да по закљученом уговору са закупцем локације у року од 15 дана обезбеди обележавање локације у складу са Програмом."

Члан 17.

Члан 21. мења се и гласи :

"Постављени типски монтажни објекат површине до 30м2 може се користити по добијању одобрења за употребу објекта.

Одобрење за употребу издаје одељење Општинске управе надлежно за урбанизам и имовинско правне послове."

Члан 18.

У члану 22. став 2. мења се и гласи :

"Уз захтев за издавање одобрења за употребу из претходног члана подноси се : пројекат објекта, одобрење за привремено постављање типског монтажног објекта и други докази утврђени посебним прописима."

Члан 19.

У члану 31. став 3. мења се и гласи :

"Промена намене киоска и мањег типског објекта од стране власника истог може се извршити у складу са Програмом,на основу пријаве."

После става 3. додаје се став 4. који гласи :

"Пријаву потврђује одељење Општинске управе надлежно за урбанизам и имовинско правне послове, у року од седам дана од дана подношења пријаве."

Члан 20.

Поглавље" III.Помоћни објекти" и чланови "33 до 40" се бришу.

Члан 21.

Римски број "IV." испред речи "НАДЗОР" замењује се римским бројем "III".

Члан 22.

Члан 41. се брише.

Члан 23.

У члану 42. речи : "Инспекцијски надзор над градњом помоћних објеката врши грађевински инспектор" се бришу.

Члан 24.

Члан 45. се брише.

Члан 25.

Римски број "V." испред речи "КАЗНЕНЕ ОДРЕДБЕ" замењује се римским бројем "IV".

Члан 26.

У члану 46. став 1. износ "1.000" замењује се износом "5.000" , износ "100.000" замењује се износом "500.000". а реч " нових " и тачке "8" и "9" се бришу.

У члану 46. став 1." тачке 8.и 9." се бришу.

У члану 46 .став 2. износ "50" замењује се износом "2500", износ " 50.000" замењује се износом "25.000",а реч " нових " се брише.

Члан 27.

Члан 47 се мења и гласи:

"За прекршај из става 1. претходног члана ове одлуке казниће се предузетник новчаном казном од 2.500 до 250.000 динара.

За исти прекршај казниће се физичко лице новчаном казном од 2500 до 25.000 динара."

Члан 28.

Римски број "VI." испред речи " ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ" замењује се римским бројем "V".

Члан 29.

Чланови" 42 до 50 " постају чланови " 33 до 40."

Члан 30.

Овлашћује се Комисија за статутарна питања , организацију и нормативна акта Скупштине да утврди пречишћен текст Одлуке о мањим монтажним и помоћним објектима у складу са изменама и допунама одлуке.

Члан 31.

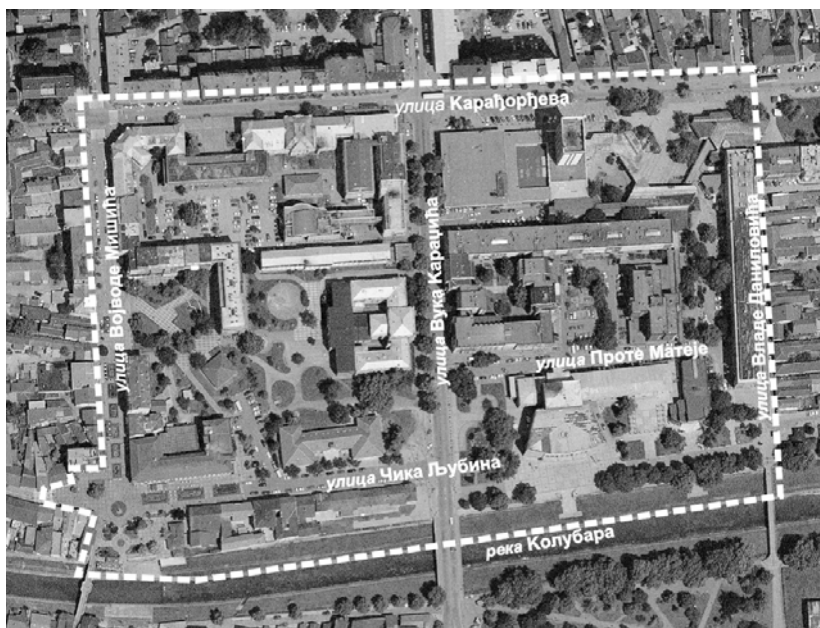
Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у " Службеном гласнику општине Ваљево"

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ВАЉЕВО
Број:011-6/2005-04

ПРЕДСЕДНИК
Скупштине општине Ваљево
Мирослав Вуковић, с.р.

ГРАФИЧКИ
ПРИКАЗ број 1.

КУЛТУРНО –
АДМИНИСТРАТИВ
НИ ЦЕНТАР ГРАДА

На основу члана 17. Статута општине Ваљево («Службени гласник општине Ваљево» број 3/02) а у вези са чланом 4. став 3. Уредбе о висини зарада у јавним предузећима («Службени гласник РС» број 137/04), Скупштина општине Ваљево, на седници одржаној дана 18.02.2005.године, донела је

О Д Л У К У
О ОВЛАШЋЕЊУ ПРЕДСЕДНИКА ОПШТИНЕ
ВАЉЕВО
ЗА ДАВАЊЕ САГЛАСНОСТИ ЗА УВЕЋАЊЕ
УКУПНОГ ИЗНОСА
СРЕДСТАВА ЗА ИСПЛАТУ ЗАРАДА У ЈАВНИМ
ПРЕДУЗЕЋИМА

Члан 1.

Овлашћује се Председник општине Ваљево за давање сагласности за увећање износа средстава за исплату зарада у јавним предузећима, чији је оснивач општина Ваљево, у складу са одредбама Уредбе о висини зарада у јавним предузећима («Службени гласник РС» број 137/04).

Члан 2.

Даном ступања на снагу ове Одлуке престаје да важи Одлука о преносу овлашћења на Извршни одбор Скупштине општине Ваљево у вези давања предходне сагласности за исплату увећаног износа зарада запослених у јавним комуналним предузећима чији је оснивач општина Ваљево («Службени гласник општине Ваљево» број 4/01).

Члан 3.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у «Службеном гласнику општине Ваљево».

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ВАЉЕВО
БРОЈ: 011-10/2005-04

ПРЕДСЕДНИК
Скупштине Општине Ваљево
Мирослав Вуковић, с.р.

7.

На основу чл. 10. Одлуке о награди општине Ваљево («Сл. гласник општине Ваљево» број 2/03) и члана 17. Статута општине Ваљево («Сл. гласник општине Ваљево» бр. 3/02) Скупштина општине Ваљево, на седници одржаној 18.02. 2005. године донела је

РЕШЕЊЕ
О ИМЕНОВАЊУ КОМИСИЈЕ ЗА ДОДЕЛУ
НАГРАДЕ
ОПШТИНЕ ВАЉЕВО

I

ИМЕНУЈЕ СЕ Комисија за доделу награде општине Ваљево у следећем саставу:

- за председника
- 1. др Добривоје Грујичић, одборник СО Ваљево

- чланови:

2. Снежана Станићевић, одборник СО
3. Радован Максимовић, одборник СО
4. Др Милутин Илић, одборник СО
5. Оливера Крстић, одборник СО
6. Душан Миливојевић, одборник СО
7. Дивна Новаковић, одборник СО
8. Мићо Смиљанић, пензионер
9. Зоран Зарић, дипл. инг. машинства
10. Драган Стојановић, инг. техн.
11. Живорад Симеуновић
12. Милан Ивановић, пољопривредник
13. Жељко Вучинић, дипл. инг. шумарства
14. Горица Стевановић
15. Мирољуб Живановић, дипл. правник

II

За секретара Комисије именује се Славица Цветиновић, дипл. правник радник Општинске управе Ваљево.

Секретар Комисије обавља стручне и административне послове за потребе Комисије, без права одлучивања.

III

Мандат чланова Комисије траје 2 године.

IV

Задатак Комисије је да сачини обавештење о условима за доделу награде и утврди предлог одлуке о додељивању награде за дела по областима предвиђеним Одлуком о награди општине Ваљево.

V

Ово решење објавити у «Службеном гласнику општине Ваљево».

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ВАЉЕВО
Број: 112-50/05-04

ПРЕДСЕДНИК
Скупштине општине Ваљево
Мирослав Вуковић, с.р.

С А Д Р Ж А Ј

Број одлуке	Назив одлуке	Страна
3.	Локални еколошки акциони план Општине Ваљево	1
4.	Одлука о изменама и допунама Одлуке о грађевинском земљишту	70
5.	Одлука о изменама Одлуке о мањим монтажним и помоћним објектима	70
6.	Одлука о овлашћењу Председника Општине Ваљево за увећање укупног износа средстава за исплату зарада у јавним предузећима	73
7.	Решње о именовању Комисије за доделу Награде Општине Ваљево	73

Издавач: Општина Ваљево
Одговорно лице: Здравко Витошевић, секретар СО Ваљево
Редакција и штампа: Одељење за скупштинске послове, Служба за скупштинске послове
Јелица Пањковић-Тешкић, Бојана Гроздановић, Владимир Пантић, Предраг Мартиновић

Претплата се уплаћује на жиро рачун:
Буџет Општине Ваљево број 840-21 640-04